

*” - - mä oon **BUSY BUSY LADY, YOU KNOW** - - ”*

Koodinvaihdon rakenteet ja funktiot jälkipolvien amerikkansuomessa

Hanna Maria Männikkö
Suomen kielen pro gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopistossa
maaliskuussa 2004

KIITOKSET

Siirtolaisinstituutti myönsi keväällä 2002 tälle tutkimukselle apurahan Niilo ja Helen M. Alhon rahastosta. Kiitän siirtolaisinstituuttia taloudellisesta tuesta. Kiitän myös Maija Hankilanojaa, Amy Tervola-Hultbergiä ja Susan Harstadia avusta aineistonkeruun aikana. Suurin kiitos kuuluu kaikille niille amerikan- ja kanadansuomalaisille, jotka ystävällisesti suostuivat haastateltaviksi kesällä 2002.

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta HUMANISTINEN	Laitos Kielten laitos
Tekijä Hanna Maria Männikkö	
Oppiaine Suomen kieli	Työn laji pro gradu –tutkielma
Aika maaliskuu 2004	Sivumäärä 74
Tiivistelmä – Abstract	
<p>Pro gradu -tutkielma tarkastelee koodinvaihtoa 2,5.–4. polven amerikansuomalaisten informanttien puheessa. Tutkimusaineistona on seitsemän amerikansuomalaisen naisen haastattelut, jotka tutkimuksen tekijä on kerännyt kesällä 2002. Aineisto käsittää noin neljä tuntia haastattelupuhetta, ja koodinvaihtotapauksia on yhteensä 859 kappaletta. Koodinvaihdot on analysoitu sekä funktion että rakenteen mukaan ja esitelty omissa kategorioissaan.</p> <p>Tutkimuksen perusteella koodinvaihdon yleisimmät funktiot ovat kaksikielisen identiteetin osoittaminen ja sanastollisen aukon paikkaaminen. Myös englannin käyttäminen epätarkan vastineen välttämiseksi on yleistä. Koodinvaihdon eri funktioiden käyttö on informanteilla hyvin yksilöllistä.</p> <p>Yleisin koodinvaihdon rakenne on sulava vaihto, jolla tarkoitetaan englannin mukaan äännettyä sanaa, jota kuitenkin taivutetaan suomen rakenteen mukaan. Suomen rakenteet tuntuvat siis elävän vahvoina tutkimuksen informanttien puheessa. Seuraavaksi yleisimpiä rakenteita ovat lyhyet ja pitkät upotetun kielen saarekkeet eli englanninkieliset puhejaksot, jotka noudattavat ainoastaan englannin kielioppia. Tästä voisi päätellä, että amerikansuomalaisten intuitio suomen kielestä on vahva, ja he sanovat mieluummin asian kieliopillisesti oikein englanniksi kuin rikkovat suomen rakenteita. Vaikuttaa myös siltä, että toisinaan sanat jäävät taivuttamatta sen takia, että informantit haluavat ohittaa koodinvaihdon niin nopeasti kuin mahdollista. Sanojen merkitys ja se, että kuulija ymmärtää käytetyn englanninkielisen sanan, on kuitenkin tärkeää.</p> <p>2,5.–4. polven koodinvaihdon esittelyn lisäksi tutkimus tarkastelee pienimuotoisesti nykysuomen koodinvaihtoa ja etsii yhtäläisyyksiä suomensuomen ja amerikansuomen välillä.</p>	
Asiasanat amerikansuomi, koodinvaihto	
Säilytyspaikka Fennicum	
Muita tietoja	

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Amerikansuomalaisten historiaa	1
1.2. Amerikansuomen tutkimus	2
1.2.1. Amerikansuomen tyypillisiä piirteitä	3
1.2.2. Amerikansuomen säilymisestä	5
1.3. Tutkimuksen tarkoitus	7
1.4. Amerikansuomi suomensuomen suunnannäyttäjänä	8
2. KOODINVAIHDON TUTKIMUS	9
2.1. Koodinvaihdon peruskäsitteitä	9
2.1.1. Matriisikieli ja upotettu kieli	10
2.1.2. Lainaaminen ja koodinvaihto	11
2.2. Koodinvaihdon tarkastelu keskustelullisesta näkökulmasta	13
2.3. Koodinvaihdon tarkastelu yleisestä kieliopillisesta näkökulmasta	14
2.4. Suomen ja englannin välisestä koodinvaihdosta	15
3. AINEISTO JA INFORMANTIT	16
3.1. Aineiston keruu	16
3.2. Informantit	17
3.3. Aineiston rajaus	19
3.4. Aineiston käsittely ja analysointi	21
4. KOODINVAIHTO 2,5.–4. POLVEN AMERIKANSUOMESSA	22
4.1. Koodinvaihdon keskustelulliset funktiot	22
4.1.1. Sanastollisen aukon paikkaaminen	24
4.1.2. Väliaikaisen aukon paikkaaminen	26
4.1.3. Ilmauksen täsmentäminen	28
4.1.4. Epätarkan vastineen välttäminen	29
4.1.5. Epäsuoran esityksen korostaminen	30
4.1.6. Puhekumppanin osoittaminen	32
4.1.7. Uuden puheenaiheen tai sivuhuomautuksen korostaminen	33
4.1.8. Metakieli	35

4.1.9. Kaksikielisen identiteetin ja etnisen yhteenkuuluvuuden osoittaminen	37
4.2. Laukaisimet	40
4.2.1. Laukaisimena informantin oma puhe	41
4.2.2. Laukaisimena keskustelukumppanin puhe	42
4.3. Liputus	43
4.3.1. Sanaton liputus	44
4.3.2. Suomenkielinen liputus	44
4.3.3. Englanninkielinen liputus	45
4.4. Koodinvaihdon rakenteet	46
4.4.1. Sulavat vaihdot	48
4.4.2. Puolimerkintäiset vaihdot	50
4.4.3. Siirtorakenteiset vaihdot	51
4.4.4. Paljaat muodot	52
4.4.5. Upotetun kielen saarekkeet	54
4.4.5.1. Kaksoismerkintäiset vaihdot	55
4.4.5.2. Lyhyet saarekkeet	56
4.4.5.3. Pitkät saarekkeet	58
4.4.6. Matriisikielen vaihto	59
4.4.7. Virheelliset taivutusmuodot ja vaillinaiset ilmaukset	62
5. PÄÄTÄNTÖ	65
5.1. Havaintoja myöhempien polvien amerikansuomesta ja koodinvaihdosta	65
5.2. Yleisimmät koodinvaihdon funktiot myöhempien polvien amerikasuoessa	67
5.3. Yleisimmät koodinvaihdon rakenteet myöhempien polvien amerikasuoessa	68
5.4. Jatkotutkimuksesta ja suomenuomen tulevaisuudesta	70

LÄHTEET

1. JOHDANTO

1.1. Amerikansuomalaisten historiaa

Amerikansuomi on kiehtova kielimuoto. Sitä voisi luonnehtia sekoitukseksi nykysuomea, englantia, vanhoja murre sanoja ja nykypuhekielessäkin esiintyviä englannista peräisin olevia lainasanoja. Verbit ja substantiivit saattavat eri puhujilla taipua vähän miten sattuu, ja pääosin suomenkielisen puheen lomassa toistuva *you know* saa kuulijan pohtimaan, kuinka paljon amerikansuomella ja nykyajan suomalaisnuorten puheella onkaan yhteistä. Tämä tutkimus pyrkii esittelemään 2,5.–4. polven amerikansuomea ja erityisesti siinä esiintyvää koodinvaihtoa eli suomen ja englannin sekoittamista. Amerikansuomalaisten historiaa, nykytilannetta ja kieltä tarkastellaan yksityiskohtaisesti artikkelikokoelmissa *Amerikansuomi* (Virtaranta et al. 1993) ja *Monena suomi maailmalla* (Jönsön-Korhola & Lindgren 2003). Sen vuoksi esittelen tässä luvussa vain pääpiirteitä amerikansuomesta ja siihen liittyvästä tutkimuksesta.

Ensimmäiset suomalaiset muuttivat Pohjois-Amerikkaan 1600-luvulla, jolloin Suomi kuului Ruotsin vallan alle. Näiden Amerikkaan muuttaneiden ”Värmlannin suomalaisten” lukumäärää on vaikea arvioida, ja Amerikan asuttajina he jäivätkin pieneksi ja huomaamattomaksi ryhmäksi. (Kero 1986: 4–14.) 1600-luvun loppupuoli ja 1700-luku olivat siirtolaisuuden kannalta hiljaista aikaa, mutta 1800-luvulla Amerikan-kuume alkoi nousta suomalaistenkin keskuudessa. Huippunsa siirtolaisuus koki vuosina 1870–1930, jolloin Pohjois-Amerikkaan matkusti noin 370 000 suomalaista. Suurin osa siirtolaisista oli kotoisin Vaasan läänistä Etelä-Pohjanmaalta, mutta myös Turun ja Porin sekä Oulun lääneistä lähti paljon siirtolaisia Pohjois-Amerikkaan. (Kero 1986: 22–35; Toivonen 1963: 15.)

Suurin osa siirtolaisista oli parhaassa työiässä olevia poikamiehiä. Siirtolaiset lähtivät Amerikkaan yleensä taloudellisista syistä, mutta joukossa oli myös niitä, jotka halusivat välttyä venäläiseen sotaväkeen joutumiselta. Amerikkaan lähdön syynä oli myös puhdas seikkailunhalu ja se, että samalta alueelta niin monet muutkin lähtivät siirtolaisiksi. (Toivonen 1963: 48; Kero 1986: 92.) Suomalaisia muutti erityisesti USA:n ja Kanadan rajan läheisyydessä oleville alueille. Yhdysvaltojen puolella Minnesotan ja Michiganin osavaltiot olivat huomattavia suomalaisvaltioita, kun taas Kanadan puolella suomalaiset sijoittuivat Ontarion provinssiin. (Kero 1986: 135–143.) Amerikassa siirtolaiset päätyivät useimmiten töihin rautakaivoksille, metsätyömaille, tehtaisiin ja maatiloille.

Amerikkalaiset perheet, ravintolat ja hotellit tarjosivat töitä erityisesti naisille. (Kero 1986: 158). Vain hyvin harvat siirtolaisiksi lähteneet kuvittelivat jättävänsä kotimaansa pysyvästi. Useimpien tarkoituksena oli kerätä rahaa ja palata sitten Suomeen vauraampina. Kuitenkin vain noin viidennes vuosien 1860 ja 1930 välisenä aikana lähteneistä siirtolaisista palasi pysyvästi takaisin Suomeen. (Virtanen 1986: 261–264.)

Siirtolaisuus Pohjois-Amerikkaan laantui 1930–1940-luvuilla, mutta sota-ajan jälkeen muuttoliike alkoi taas kasvaa. 1950-luvulla erityisesti Kanada oli siirtolaisten suosiossa, ja sinne lähtikin yli 16 000 suomalaista. Viime vuosikymmeninä Suomesta on muuttanut Pohjois-Amerikkaan vain muutama sata henkeä vuosittain. Siirtolaisuus on usein väliaikaista ja kausiluontoista, kuten opiskelusta ja työkomennuksista johtuvat pitempiäaikaiset oleskelut. (Jönsson-Korhola 2002: 391–392.) Monet pohjoisten osavaltioiden amerikansuomalaiset ovat alkaneet viettää pitkiä talvikuukausia Floridassa, ja etelän lämpö on houkutellut uusia siirtolaisia myös suoraan Suomesta. (Sahlman-Karlsson 1994: 12.)

Väestölaskennan mukaan vuonna 1990 Yhdysvalloissa oli noin 658 900 suomalaisperäistä henkilöä. Vuoden 2000 laskennan mukaan vastaava luku oli 618 200, mutta tällöin vastaajat saivat mainita vain kaksi kansallisuutta useamman sijaan. Laskennan mukaan eniten suomalaisperäisiä yhdysvaltalaisia asui Michiganissa ja Minnesotassa, joissa suomalaisten lukumäärä oli kummassakin noin 100 000 henkeä. (U.S Census 1990 ja 2000.) Kanadan väestölaskennan mukaan vuonna 2001 Kanadassa oli yhteensä 114 700 henkilöä, jotka ilmoittivat joko ainoaksi tai yhdeksi etniseksi ryhmäkseen suomalaisuuden. Heistä suurin osa, 64 100 henkeä, asui Ontariossa. (2001 Cencus of Canada.) Karkeasti arvioiden voidaan siis sanoa, että Pohjois-Amerikassa elää tällä hetkellä noin 770 000 suomalaista syntyperää olevaa henkilöä, jotka myös kokevat itsensä etnisesti suomalaisiksi. Siitä, kuinka hyvin he osaavat suomea, ei ole tietoa.

1.2. Amerikansuomen tutkimus

Amerikansuomea on tutkittu 1960-luvulta lähtien, jolloin Pertti Virtaranta oivalsi amerikansuomalaisten kielimuodon ja siihen kätkeytyvän kulttuuriperinteen tallentamisen tärkeyden. Laajimmat keruumatkat hän teki vuosina 1965, 1975 ja 1980. (Virtaranta 1992: 10–11.) Merkittäviä amerikansuomea käsitteleviä töitä ja tutkimuksia ovat muun muassa Pertti Virtarannan (1992) Amerikansuomen sanakirja, Maisa Martinin (1989) lisensiaaintyö amerikansuomen morfologiasta ja fonologiasta sekä Hannele Jönsson-Korholan

(1989) lisensiaatintyö amerikansuomen kaasussyntaksin erityispiirteistä. Amerikansuomesta on kirjoitettu lukuisia pro gradu -tutkielmia ja artikkeleita, ja tutkimusta on tehty Suomen lisäksi myös Pohjois-Amerikassa. Amerikansuomen tutkimuksesta on vähitellen siirrytty tutkimaan yleislingvistisiä ilmiöitä ja luomaan uusia teorioita, mihin sammuva siirtolaiskieli antaakin oivalliset mahdollisuudet (Jönsson-Korhola 2002: 421).

Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen suomen kielen nauhoitearkistossa on noin 660 tuntia nauhoitettua amerikansuomea, joka on kerätty noin tuhannelta amerikansuomalaiselta. Koko aineistosta 60–70 % on ensimmäisen polven puhetta. Myös toisen polven puhetta on melko runsaasti, mutta kolmannen ja sitä myöhempien polvien puhetta on nauhoitettu vain vähän. (Jönsson-Korhola 2002: 414.) Siirtolaisuustutkimuksessa sukupolvet määritellään siten, että yli 15-vuotiaana maahan muuttaneet ovat ensimmäisen polven siirtolaisia. Heidän jälkeläisensä ja alle 15-vuotiaana muuttaneet lasketaan toisen polven siirtolaisiksi, heidän jälkeläisensä taas kolmannen polven siirtolaisiksi ja niin edelleen. (Virtaranta 1971: 81.) Amerikansuomesta käytetään usein myös nimityksiä *finliska* ja *fingelska*, mutta kielentutkimuksen kentässä käytetään yleensä neutraalia muotoa *amerikansuomi* (Virtaranta 1992: 10).

Amerikansuomen tutkimuksen kautta on mahdollista tarkastella, miten suomen kieli kehittyy ja muuttuu isolaatiossa, eristyksissä varsinaisesta suomen kielestä. Suomensuomesta poikkeavien ilmiöiden tarkastelu auttaa lisäksi näkemään ja ennakoimaan, mitkä suomen kielen piirteet ovat altteimpia muutokselle. (Jönsson-Korhola 1993: 126.) Amerikansuomen tarkastelu voi muun muassa osoittaa, mitä ilman suomen kielen puhuja voi tulla toimeen ja mikä suomen kielessä on kaikkein olennaisinta (Martin 1993: 197). Amerikansuomen tutkimusta voi näin hyödyntää suomen opettamisessa ulkomaalaisille, kun mietitään esimerkiksi eri rakenteiden tärkeyttä. Oman tulkintani mukaan ne kielen rakenteet, jotka ensimmäisenä katoavat amerikansuomalaisten puheesta, voisi jättää vähemmälle huomiolle myös ulkomaalaisopetuksessa. Sen sijaan heikoimmallakin amerikansuomen puhujalla esiintyviä kielen piirteitä tulisi korostaa opetuksessa, sillä niiden voimalla kieli säilyy hengissä ja puhuja kykenee sekä ilmaisemaan itseään että ymmärtämään suomea edes auttavasti.

1.2.1. Amerikansuomen tyypillisiä piirteitä

Amerikansuomi ei ole yhtenäinen kielimuoto, vaan se voi vaihdella käyttäjän, paikkakunnan ja tilanteen mukaan. Myös puhuttu ja kirjoitettu amerikansuomi eroavat toisis-

taan jonkin verran. Ensisijaisesti amerikansuomi on kuitenkin puhuttua kieltä. (Jönsson-Korhola 1989: 2.) Amerikansuomen katsotaan olleen vakiintuneimmassa muodossaan ennen 1930-lukua tulleiden siirtolaisten ja heidän jälkeläistensä käytössä (Jönsson-Korhola 2002: 409). Ensimmäisen polven amerikansuomelle on tyypillistä, että siinä kuuluu siirtolaisen Suomessa puhuma murre sekä piirteitä ympäristön muiden suomalaisten murteista ja englannin kielestä. (Jönsson-Korhola 1982: 46.) Amerikansuomen muautumisilmiöille ja morfologisille poikkeamille on tyypillistä sanojen yksinkertaistuminen, sanahahmon säilyttäminen ja runsas variaatio eri puhujien käyttäminen sanojen välillä (Martin 1989: 276). Ensimmäisen polven amerikansuomi poikkeakin suomesta lähinnä sanaston kohdalla (Virtaranta 1971: 86).

Toisen polven puhujilla voi edellisten piirteiden lisäksi olla englanninkielisiä sitaattilainoja eli koodinvaihtoja, ja haastattelun aikana kieli saattaa lipsahtaa paikoittain kokonaankin englanniksi. Myös suomen kielen syntaktisten rakenteiden horjuminen on yleistä toisen polven puhujilla. Tyypillisiä rakenteellisia muutoksia ovat muun muassa muodollinen se-subjekti sekä perusmuotoinen subjekti nesessiivilauseissa. Englannin prepositiot vaikuttavat usein siihen, missä sijoissa sanoja taivutetaan. (Jönsson-Korhola 1982: 50; 1993: 105, 110.) Amerikansuomalaiset puhujat saattavat hallita joitain tiettyjä kieliopillisia rakenteita ainoastaan silloin, kun ne esiintyvät arkipuheen tutuissa lauseyhteyksissä. Samoien rakenteiden soveltaminen uusissa puhetilanteissa voi olla siten hankalaa, ja vaikeudet saattavat johtaa jopa koodinvaihtoon. (Martin 1989: 286.) Amerikansuomalaisten kielitaito tuntuukin vaihtelevan melko paljon riippuen siitä, mistä aiheesta he puhuvat ja kenen kanssa.

Amerikansuomen tutkimuksia lukiessa on syytä pitää mielessä, että esille nostetut ilmiöt ovat usein vain melko harvinaisia poikkeamia muuten suomensuomen mukaisessa puheessa. Amerikansuomalainen aines puheessa kasvaa yleensä jonkin verran, kun puhujat ovat toisen tai myöhemmän polven siirtolaisia. Myös englanninkieliseen ympäristöön liittyvä puheenaihe voi lisätä poikkeamien määrää. (Jönsson-Korhola 1989: 52; 1982: 53.)

Kolmannen polven amerikansuomalaisten keskuudessa suomen kielen taito on vaihtelevampaa, mutta useimmiten suomea osataan vain muutaman sanan ja fraasin verran, jos sitäkään (Jönsson-Korhola 1982: 50). Tässä tutkimuksessa esiintyvistä informanteista suurin osa on kolmannen polven amerikansuomalaisia, jotka kuitenkin puhuvat suomea lähes vaikeuksitta. Sukupolvien perusteella ei siis voi automaattisesti ennakoida amerikansuomalaisten suomen kielen taitoa.

1.2.2. Amerikansuomen säilymisestä

Kielen säilymistä voidaan tarkastella esimerkiksi sen äidinkielisten puhujien lukumäärän mukaan. Pienikin puhujamäärä voi riittää säilyttämään kielen elinvoimaisena, jos alue ja kieli ovat yhtenäisiä ja puhujilla on mahdollista käyttää kieltään monipuolisesti. (Hindénmaa 2003: 55.) Kielen sanotaan säilyvän hyvin myös sellaisissa yhteisöissä, joissa sukupolvien väliset kontaktit ovat tiiviitä ja vanhat ja nuoret voivat yhdessä käyttää kieltä (Kainulainen 1993: 157).

Amerikansuomalaiset ovat usein eläneet tiiviissä kyläyhteisöissä, mikä on vaikuttanut suotuisasti kielen säilymiseen. Monien amerikansuomalaisten ensimmäinen kieli on suomi, ja englanti on opittu vasta koulussa tai vanhemmilta sisaruksilta. Suomen kielen säilymistä on runsaan siirtolaisasutuksen lisäksi edesauttanut se, että suomen kieli poikkeaa rakenteeltaan niin paljon englannista. Myös suomalaissiirtolaisten korkea lukutaito on omalta osaltaan vaikuttanut siihen, että siirtolaiset ovat voineet ylläpitää kielitaitoaan etenkin kirjeiden ja sanomalehtien avulla. Tiiviillä suomalaisseuduilla myös kolmas polvi on oppinut suomen kielen vanhemmiltaan. Suurissa kaupungeissa ja muilla harvemman suomalaisasutuksen alueilla kielen säilyminen toista polvea kauemmas on sitä vastoin epätodennäköistä, ja suomen oppiminen on usein ollut vain isovanhempien varassa. (Jönsson-Korhola 1989: 8–10; 1982: 48.) Amerikansuomi tuntuu säilyvän pisimpään lestadiolaisen kirkon piirissä, mutta myös muissa tiiviissä kieliyhteisöissä suomen kieltä voi yhä kuulla arkipäiväisessä käytössä (Jönsson-Korhola 2002: 440).

Osa nykyisistä amerikansuomalaisista puhuu kotona oppimaansa suomea erittäin sujuvasti, kun taas osa kykenee tuottamaan vain tyypillisimpiä fraaseja ja yksittäisiä sanoja. Vain harva toisen polven amerikansuomalainen siirtää kieltään ”täydellisenä” jälkipolville, ja amerikansuomen siirtyminen kolmatta polvea kauemmaksi on nykyään jo hyvin harvinaista.

Amerikansuomea kutsutaan usein rapautuneeksi kielimuodoksi, ja samassa yhteydessä voidaan puhua kielen sammumisesta tai jopa kuolemasta. Kieli itsessään ei kuitenkaan kuole, vaan se vain menettää puhujansa. Puhujien lukumäärän lisäksi kielen säilymistä ja sammumista voidaan tarkastella kielen rakenteen koherenssin kannalta, jolloin kiinnostuksen kohteena on ennen kaikkea se, miten kieli kykenee muuttumaan. Kieli tulkitaan kuolleeksi, kun se lakkaa kehittymästä. Toisaalta kieli, joka ei enää kehity, kuolee, ja nopeasti muuttuva kieli ei kauaa pysy samana kielenä. Sammuvalle kielelle on tyypil-

listä suppea sanasto, sosiaalisten käyttötilanteiden väheneminen ja kieliopillisen säätelyn heikkeneminen. (Kainulainen 1993: 149, 157.)

Puhuja tarvitsee riittävästi malleja oppiakseen kielen. Kun malleja ei ole tarpeeksi, puhujan intuitiivinen tieto kielestä heikkenee ja kielen muodolliset rakenteet alkavat horjua. Amerikansuomen horjuvien rakenteiden tilalle tulee englannin rakenteita. Mikäli syntaktisten rakenteiden muutokset ovat liian suuria, täydellinen koodinvaihto ja kielen sammuminen ovat lähellä. (Jönsson-Korhola 1993: 103, 126.) Tutkimusten mukaan toisen polven amerikansuomi on vielä elinvoimaista ja omine ilmauksineen jopa produktiivista. Laaja kielellinen variaatio koetaan rikkaudeksi, sillä se antaa tilaa kielen käytölle ja kehitykselle. Sen sijaan säännönmukaiset poikkeamat saattavat olla amerikansuomelle kohtalokkaampia. (Jönsson-Korhola 1993: 126–127.) Jos puhujat korvaavat jonkin tietyn rakenteen systemaattisesti jollain toisella ilmaisutavalla, kieli menettää osan ilmaisuvaroistaan. Tämä taas saattaa johtaa muiden rakenteiden rapautumiseen ja lopulta kielen sammumiseen.

Suomen kieltä on opetettu Yhdysvalloissa ja Kanadassa 1880-luvulta lähtien erilaisten yhdistysten järjestämällä iltaja kesäkursseilla. Nykyään suomen kieltä voi opiskella myös ns. lauantaikouluissa ja joissain päiväkouluissakin, ja lisäksi suomen kieltä ja kulttuuria opetetaan useissa yliopistoissa Yhdysvalloissa ja Kanadassa. (Jönsson-Korhola 2002: 441–443.) Amerikansuomi ja amerikansuomalainen kulttuuri siirtyvät seuraaville sukupolville myös erilaisten juhlien kuten juhannuksen, laskiaisen ja St. Urhon päivän kautta. Lisäksi kuoro- ja kansantanssitoiminta sekä muut harrastukset ylläpitävät amerikansuomalaista kulttuuria.

Amerikansuomen on ennustettu säilyvän niin kauan kuin Amerikassa vain on Suomesta lähtöisin olevia siirtolaisia ja uusia siirtolaisia muuttaa Suomesta Pohjois-Amerikkaan (Jönsson-Korhola 1982: 46). Nykyisin Pohjois-Amerikkaan muuttavat suomalaiset osaavat lähes poikkeuksetta englantia jo maahan saapuessaan. Tiiviistä Suomenyhteyksistä huolimatta kieli on vaarassa sammua tällaisissa perheissä jo toisessa polvessa, mikäli vanhemmat eivät tietoisesti vaali sen säilymistä. (Jönsson-Korhola 1982: 49.) Uusien siirtolaisten mukanaan tuoma ja mahdollisesti säilyttämä kieli ei luonnollisesti ole samanlaista kuin sata vuotta sitten muuttaneiden siirtolaisten kieli. Lisäksi suomalaisista sukujuuristaan kiinnostuneet amerikansuomalaiset opiskelevat tarkoituksellisesti sitä suomea, mitä puhutaan nyky-Suomessa. Vaikka suomen kielen käyttö Amerikassa ei loppuisikaan, varsinainen amerikansuomi, vanhojen siirtolaisten mukanaan tuoma ja siitä edelleen kehittynyt kielimuoto, on katoamassa.

1.3. Tutkimuksen tarkoitus

Tämän tutkimuksen aineistona on kuusi haastattelua, joissa on yhteensä seitsemän amerikansuomalaisen naisen puhetta noin neljä tuntia. Kaikki informantit ovat 2,5.–4. polven amerikansuomalaisia, ja he ovat oppineet amerikansuomen vanhemmiltaan ja muilta heitä ympäröiviltä amerikansuomen puhujilta. Heidän ensimmäinen kielensä on siis amerikansuomi, ei Suomessa puhuttu suomi. Tutkimuksessani käytän ilmaisuja *jälkipolven amerikansuomi* ja *myöhempien polvien amerikansuomi*, ja näillä viittaaan juuri 2,5.–4. polven puhujien amerikansuomeen erotuksena ensimmäisen ja toisen polven siirtolaisten kielestä.

Työni tavoitteena on selvittää, millaista koodinvaihtoa myöhempien polvien amerikansuomessa esiintyy ja miten se eroaa ensimmäisen ja toisen polven amerikansuomen koodinvaihdosta. Pyrin esittelemään aineistoni amerikansuomea mahdollisimman laajasti sekä koodinvaihdon funktioiden että niiden rakenteiden näkökulmasta. Koska informantini hallitsevat englannin kielen suomea paremmin, on selvää, että suuri osa koodinvaihdosta johtuu siitä, että he eivät muista tai osaa suomenkielisiä ilmaisuja. Koodinvaihdolla on kuitenkin myös muita funktioita kuin sanastollisten aukkojen paikkaaminen. Esittelmieni luokittelujen avulla on tarkoitus selvittää, miksi koodinvaihtoa ylipäänsä esiintyy informanttieni puheessa. Mikä on koodinvaihdon tarkoitus ja mitä sen avulla tehdään? Koodinvaihdon funktioiden lisäksi tarkastelen, millaisten rakenteiden avulla myöhempien polvien amerikansuomessa yhdistellään suomen ja englannin elementtejä. Esittelen myös aineistossani esiintyvää koodinvaihdon ennakointia eli liputusta sekä koodinvaihdon mekaanisia syitä eli laukaisimia.

Amerikansuomalaisissa yhteisöissä suomea ja englantia käytetään rinnakkain. Kielten eläminen lähekkäin johtaa siihen, että koodinvaihdosta tulee eräänlainen kommunikatiivinen tyyli. Kun koodinvaihdosta tulee osa kaikkien käyttämää kielimuotoa, tuloksena on sekakieli, jota ei voi enää arvioida samalla tavalla kuin esimerkiksi suomen-suomea. Ensimmäisen, toisen ja kolmannen polven amerikansuomea ei olekaan mielekästä verrata suomensuomeen, vaan tarkastelun kohteena tulisi olla koko kaksikielinen kieliyhteisö ja sen kommunikatiiviset tottumukset ja tiedonvälityskanavat. (Kainulainen 1993: 147; 158.) Tässä tutkimuksessa en juurikaan puutu amerikansuomen ja suomen-suomen eroavaisuuksiin, vaan tarkastelen koodinvaihtoa nimenomaan amerikansuomen ja englannin välillä. Koska tietynlainen koodinvaihto kuuluu amerikansuomeen jo val-

miiksi, pyrin nostamaan esille erityisesti sellaisia koodinvaihtoja, jotka ovat tyypillisiä juuri myöhempien polvien puhujille.

Haastattelu on aina keinotekoinen puhetilanne, mutta olen mielestäni onnistunut tallentamaan ennemminkin kahden henkilön välistä spontaania keskustelua kuin jäykän haastattelutilanteen. Tutkimuksen tulokset voivat siten antaa jotain tietoa myös siitä, millaista koodinvaihtoa mahdollisesti esiintyy spontaanissa myöhempien polvien amerikkansuomessa. Aikaisemmassa amerikkansuomen tutkimuksessa on tarkasteltu ennen kaikkea ensimmäisen ja toisen polven puhujien kieltä. On selvää, että amerikkansuomalaisen suomen kielen hallinta ei ole suoraan verrannollinen suhteessa heidän sukupolveensa, ja samankin sukupolven puhujien kielitaidon välillä voi olla suuria eroavaisuuksia. Tutkimus paljastaa kuitenkin joitain uusia piirteitä amerikkansuomesta ja erityisesti sen koodinvaihdosta.

1.4. Amerikkansuomi suomensuomen suunnannäyttäjänä

Koodinvaihdon tarkastelun lisäksi tutkimukseni epävirallisena tarkoituksena on havainnoida samankaltaisuuksia amerikkansuomen ja suomensuomen koodinvaihtojen välillä. Englantia käytetään suomen kielen seassa muun muassa mainoksissa, teknologiassa ja yritysten työpaikkailmoituksissa, ja englanninkielisen tuotenimen ajatellaankin houkuttelevan kuluttajia enemmän kuin vastaava suomenkielinen nimi. Englannin sanojen käyttö ei siis ainoastaan heijasta kansainvälisyyttä ja monikielisyyttä vaan myös sitä, että englannin kielelle annetaan jonkinlaista lisäarvoa. (Hiidenmaa 2003: 74–77.)

Ammattikielten lisäksi erityisesti nuorison ja nuorten aikuisten arkipuhekieli ja epäviralliset tekstit sisältävät nykyään englannista peräisin olevia lainasanoja ja kokonaisia fraasejakin. Suomalaisten lisääntynyt koulutus on edistänyt myös vieraiden kielten osaamista. Sen johdosta äänteellisesti mukautuneiden lainasanojen lisäksi myös sitaattilainojen käyttö on mahdollista kaikissa kielimuodoissa, ei vain tieteen kielessä. (Hiidenmaa 2003: 35.) Sitattilainoilla tarkoitetaan alkuperäisen ääntämyksen mukaisia lainasanoja, joita tässä tutkimuksessa nimitetään koodinvaihdoksi. Lukuisten medioiden kautta englanninkieliset ilmaukset voivat tarttua myös sellaisten henkilöiden suomen kieleen, jotka eivät muuten englantia osaakaan. Omien havaintojeni mukaan anglismit ovat viime vuosina lisääntyneet runsaasti suomalaisten puheessa. Suomenkielistä ilmaisua ikään kuin kevennetään ja tehdään humoristiseksi ja huolettomaksi käyttämällä englanninkielisiä konjunktioita, täytesanoja ja fraaseja. Enää ei ole erikoista kuulla valtakunnallisessa

mediassakaan ilmauksia *Sinne on ABOUT viis kilometriä* tai *WHO CARES mitä se ajattelee siitä*.

Amerikansuomen tutkimuksen näkökulmasta on huvittavaa havaita, kuinka monet nykypuhekielen paheksutut ja toisaalta muodikkaat ilmiöt ovat esiintyneet amerikkansuomessa jo vuosikausia. Esimerkiksi erään ässä tutkimuksessa esiintyvän 81-vuotiaan informantin ilmaus *Minä missasin sen (konsertin) eilen* sopisi myös kenen tahansa nykyajan teini-ikäisen tai vanhemmankin suuhun. Myös ilmaisussa *Mun poika SPECIALLY on oiken tärkeä et se tykkäis oppia suomia* kuulijan huomio kiinnittyy ensin nuorekkaaseen *specially*-ilmaukseen ja vasta sen jälkeen virheelliseen suomen kieleen. Myös lauserakenteen tasolla englannin vaikutus suomen kieleen on havaittavissa, ja joitain julkisuuden henkilöitä kuunnellessa tuntuu siltä, että suomen passiivi on jo kauan sitten korvattu niin sanotulla sä-passiivilla. Esimerkissä eräs tämän tutkimuksen informanteista kertoo kotipaikkakuntansa kirkosta: *Ja niinkon ehtoollis täällä, ei etsä tartte panna nimi alle että sä voi käydä ehtoollisessa, sä voit täällä, se on aukinainen ehtoollis kans*. Lause kuulostaa selvästi virheelliseltä, mutta passiivin ilmaisemistavassa on jotain tuttua.

Suomen englannistumisessa ei luonnollisestikaan ole amerikansuomen tavoin kyse kielen isolaatiosta vaan siitä, että suomalaiset ovat erilaisten medioiden johdosta jatkuvasti englannin kielen ympäröiminä, ja siten joitain englannin kielen piirteitä siirtyy pikku hiljaa myös suomen kieleen. Samantyyppisiä asioita tarkastellaan Jyväskylän yliopiston *English Voices in Finnish Society* -projektissa, jossa tutkimuksen kohteena on muun muassa se, miten englannin kieli näkyy ja kuuluu suomalaisessa mediassa, koulutuksessa ja työelämässä (*English Voices* -internetlähte). Amerikansuomen tarkastelu voi auttaa ennakoimaan mahdollisia muutoksia myös suomensuomessa, vaikka kielten tilanteet ovatkin hyvin erilaiset.

2. KOODINVAIHDON TUTKIMUS

2.1. Koodinvaihdon peruskäsitteitä

Koodinvaihdon tutkimuskenttä on hyvin laaja, ja sen hahmottamista vaikeuttaa ilmiöiden nimeäminen eri termeillä. Yleisesti ottaen koodinvaihdolla tarkoitetaan kahden tai useamman kielen tai kielimuodon käyttöä samassa keskustelussa. Koodinvaihtoa voi esiintyä eri henkilöiden puheenvuorojen välillä, samassa puheenvuorossa eri ilmausten (utterances) välillä ja jopa yksittäisten ilmausten sisällä. Saman keskustelun sisällä tapahtuvaa

koodinvaihtoa kutsutaan keskustelulliseksi koodinvaihdoiksi (conversational code-switching). Saman lauseen sisällä tapahtuvia koodinvaihtoja kutsutaan lauseensisäisiksi vaihdoiksi (intra-sentential switches) erotuksena lauseidenvälisistä vaihdoista (inter-sentential switches). Kolmas tyyppi on lauserajoilla tapahtuva koodinvaihto (tag-switching, emblematic switching, extra-sentential switching), jolla viitataan erityisesti diskurssipartikkeleihin ja erilaisiin interjektioihin. (Milroy & Muysken 1995: 7–9.)

Koodinvaihdon tutkimus jakautuu kahteen kenttään: Koodinvaihdon sosiopragmaattinen tutkimus tarkastelee sitä, kuinka yksittäiset puhujat hyödyntävät useampaa kieltä tai murretta ilmaistessaan itseään ja ylläpitäessään interpersonaalisia suhteita. Toisen näkökulman koodinvaihdon tutkimukselle antaa sen kieliopillisen rakenteen tutkimus. Koodinvaihdon rakenteellisessa tutkimuksessa koodinvaihdon sosiaalisella käytöllä ei juuri ole merkitystä, ja tutkimus keskittyy koodinvaihdon rakenteellisiin malleihin ja rajoituksiin sekä siihen, miten ne asettuvat suhteessa yleisiin kielitieteellisiin malleihin. (Myers-Scotton 2002: 10–11.)

Koodinvaihtoa esiintyy useimmiten yhtenäisiin kielivähemmistöihin kuuluvien puhujien epävirallisessa puheessa. Usein tällaisissa yhteisöissä kotona käytettävä kieli on eri kuin valtaväestön käyttämä kieli. Valtaväestön kieltä käytetään töissä ja muiden kuin omaan yhteisöön kuuluvien puhujien kanssa. (Gumperz 1982: 64.) Yksikielisyyden normeista poikkeamista ei automaattisesti tulisi tulkita puutteelliseksi kielitaidoksi. Kuten toisen tai vieraan kielen opiskelijoilla, myös kaksikielisillä puhujilla on taipumusta välttää hankalia rakenteita, jos on mahdollista sanoa sama asia jollain helpommalla tavalla. Tulevien tutkimusten tulisikin pyrkiä yhdistämään koodinvaihdon pragmaattiset ja lingvistiset näkökulmat. (Romaine 1995: 177.)

2.1.1. Matriisikieli ja upotettu kieli

Runsaastakin koodinvaihdosta huolimatta puhujat ja kuulijat ovat yleensä samaa mieltä siitä, mitä kieltä kaksikielinen lause ensisijaisesti on. Koodinvaihdon tutkimuksessa keskustelun kehyskielestä käytetään termiä matriisikieli (matrix language). Keskustelun toista kieltä kutsutaan upotetuksi kieleksi (embedded language). (Joshi 1985: 190–191.) Matriisikieli voidaan määritellä monella eri tavalla. Esimerkiksi keskustelullisesta näkökulmasta matriisikieli on yksinkertaisesti keskustelussa käytettävä kieli. Tilastollisesti matriisikieli määritellään sanojen lukumäärän mukaan, ja psykolingvivistisestä näkökulmasta matriisikieli on se kieli, kumpaa puhuja paremmin hallitsee. (Muysken 1985: 182.)

Tässä tutkimuksessa matriisikielen määrittely ei tuota ongelmaa, sillä kaikkien informanttien kanssa on jo ennen haastattelua sovittu, että keskustelu tapahtuu suomeksi. Keskustelujen matriisikieli on siis suomi ja upotettu kieli englanti. Psykolingvistiksi mielessä myös englantia voitaisiin pitää matriisikielenä, sillä kaikki informantit hallitsevat englannin paremmin kuin suomen kielen ja mahdollisesti myös ajattelevat englanniksi haastattelun aikana. Muutamassa kohdassa informanttien matriisikieli vaihtuu, ja tällöin on usein syynä informantin innostuneisuus tai väsymys. Matriisikielen vaihtumista käsitellään tarkemmin luvussa 4.4.6.

2.1.2. Lainaaminen ja koodinvaihto

E erityisesti lainasanojen ja koodinvaihdon suhde jakaa mielipiteitä koodinvaihdon tutkimuskentässä. Perinteisesti lainasanat määritellään siten, että ne ovat fonologisesti, morfologisesti ja syntaktisesti matriisikieleen kieleen mukautuneita upotetun kielen elementtejä. Lainasanoiksi määritellyt sanat ovat lisäksi laajalle levinneitä, ja ne toistuvat puheessa usein. (Poplack et al. 1989: 136.) Gumperzin (1982) mukaan lainasanoiksi analysoidaan matriisikielen rakenteeseen mukautetut yksittäiset sanat ja idiomaattiset fraasit. Koodinvaihdoksi kutsutaan ainoastaan sitä upotettua kieliainesta, jossa selvästi näkyy toisen kielen rakenne. (Gumperz 1982: 66.)

Sellaisia lainasanoja, jotka eivät esiinny puheessa kovinkaan usein eivätkä ole laajalle levinneitä, kutsutaan tilapäislainoiksi (nonce borrowing). Tilapäislainoiksi mielletään myös sellaiset upotetun kielen mukaan ääntyvät sanat, jotka taipuvat matriisikielen rakenteen mukaisesti. (Poplack et al. 1989: 136, 142–143.) Amerikansuomalaisten kaksikielisyys ja tarve käsitteiden lainaamiselle mahdollistavat kuitenkin sen, että yksittäisten sanojen muoto voi vaihdella runsaasti. Toisesta kielestä lainatut sanat eivät tarvitse kovin pysyvää muotoa ja merkitystä, sillä niiden tehtävänä on vain auttaa puhujia selviämään kommunikaatiotilanteista, joissa nämä kullakin hetkellä ovat. (Martin 1993: 196). Edellä tarkoitettaneen nimenomaan lainasanojen muodon vaihtelevuutta, mutta vaihtelevuus sallittaneen myös sille, lausutaanko englannista otettu sana suomen vai englannin ääntämyksen mukaisesti. Näin ollen sanojen kertakäyttöisyys tai yleisyys ei voi olla mittarina sille, lasketaanko yksittäinen englannin ääntämyksen mukainen sana lainaukseksi vai koodinvaihdoksi.

Koodinvaihto ja lainaaminen voidaan asettaa neljän kategorian strukturaaliselle jatkumolle. Koodinmuutoksella (code-change) tarkoitetaan täysin upotetun kielen mukai-

sia, yleensä monisanaisia fragmentteja. Koodinsekoituksessa (code-mix) kyse on yksittäisistä sanoista tai yhdyssanoista, jotka myös operoivat pääasiallisesti upotetun kielen kieliopin mukaisesti. Sporadiset tai spontaanisyntyiset lainat (nonce loans) ovat ilmaisuja, joissa sana ääntyy upotetun kielen fonologian mukaisesti, mutta on muuten mukautunut matriisikielen rakenteeseen. Sporadisten lainojen kohdalla nominatiivimuotoiset sanat ovat ongelmallisia, sillä niiden mukautumista ei voi päätellä morfologian perusteella. Integroituneet lainat (integrated loans) ovat mukautuneet matriisikieleen myös fonologisesti, tosin eri puhujien ääntämisessä voi esiintyä vaihtelua. (Lauttamus 1992: 9–10.)

Ensimmäisen polven amerikansuomea tutkineen Halmarin (1997) mukaan sporadiset lainat ja koodinvaihdot tulisi mieltää samaan kategoriaan kuuluviksi. Ajatusta perustellaan muun muassa sillä, että morfologinen ja fonologinen mukautuminen ovat hyvin tärkeitä strategioita kaksikielisessä keskustelussa, jossa suomi ja englantia kohtaavat. Jos kaikki suomen rakenteen mukaan taipuvat sanat analysoitaisiin lainoiksi, syntaktisille rajoituksille alttiita koodinvaihtoja ei jäisi paljoakaan jäljelle. Lisäksi suhtautuminen nominatiivissa oleviin sanoihin on hankalaa, mikäli sporadiset lainat ja koodinvaihdot määritellään eri kategorioihin kuuluviksi. Kaikkein tärkeimpänä syynä sporadisten lainojen ja koodinvaihtojen yhdistämiselle pidetään sitä, että fonologisesti suomen äännejärjestelmään mukautuneet sanat käyttäytyvät suomalaisessa lauseessa eri tavalla kuin sanat, jotka lausutaan englannin ääntämyksen mukaisesti. Tämän johdosta fonologisen mukautumattomuuden tulisi olla kriteerinä sille, määritelläänkö sana koodinvaihdoksi vai lainaksi. Englannin ääntämyksen mukaan lausuttuja sanoja tulisi siten käsitellä koodinvaihtoina. (Halmarin 1997: 180–181; vrt. Poplack et al. 1989: 151.)

Suomen ja englannin eroista johtuen on mahdollista määritellä, mitkä piirteet tekevät sanasta fonologisesti mukautumattoman. (Halmarin 1997: 177; 180–181.) Sanat tulisi määritellä fonologisesti mukautumattomaksi, mikäli ne sisältävät suomen äännejärjestelmälle vieraita konsonantteja tai vokaaleja. Myös aspiroitunut konsonantti sanan alussa tekee siitä fonologisesti mukautumattoman. Halmarin mainitsee fonologisen mukautumattomuuden kriteeriksi myös suomen äännejärjestelmälle vieraat konsonanttiyhdyntymät. Alkuperäisille suomenkielisille sanoille vieraita konsonanttiyhdyntymiä esiintyy kuitenkin myös joissain nykysuomen uudemmissa lainasanoissa, ja sen vuoksi en ole huomionnut tätä viimeistä kriteeriä omassa analyysissäni. (Halmarin 1997: 183, 244.) Muuten noudatan Halmarin mallia koodinvaihdon määrittelyssä.

2.2. Koodinvaihdon tarkastelu keskustelullisesta näkökulmasta

Koodinvaihdon on sekä kommunikatiivinen että sosiaalinen merkitys keskustelulle, ja keskustelullisena tapahtumana se myös luo jatkuvasti uusia merkityksiä (Auer 1998: 1). Keskustelullisessa tutkimuksessa koodinvaihdolle on määritelty kuusi eri funktiota. Koodinvaihtoaines voi olla selvästi suoraa lainausta (direct quotation) tai epäsuora esitys (reported speech) jonkun puheesta. Toiseksi koodinvaihdon avulla voidaan osoittaa, kelle puhe on kohdistettu tai kuka halutaan sulkea keskustelun ulkopuolelle (addressee specification). Kolmanneksi koodinvaihtoa käytetään huudahduksissa (interjections) ja täytesanoina (sentence fillers). Neljäs koodinvaihdon funktio on toisto (reiteration), jonka avulla usein täsmennetään tai painotetaan toisella kielellä sanottua asiaa. Koodinvaihtoa käytetään myös ilmaisun tarkempaan määrittelyyn (message qualification), jolloin matriisikielellä sanottua ilmaisua tarkennetaan upotetun kielen ilmaisulla. Usein ilmauksen pääasia sanotaan matriisikielellä, ja sitä seuraa yksityiskohtaisempi selonteko upotetulla kielellä. Kuudes koodinvaihdon funktio liittyy puhujan näkökulmaan ja siihen, onko kyseessä puhe jostain toiminnasta vai onko puheakti itsessään toiminta. Koodinvaihdon avulla puhuja voi siten määritellä sen, puhuuko hän persoonallisesta vai objektiivisesta näkökulmasta (personalization versus objectivization). (Gumperz 1982: 75–82.)

Tutkimusten mukaan tiettyjä verbaalisia toimintoja ei voi yhdistää vain jompaan kumpaan keskustelun kieleen. Sen sijaan on kuitenkin mahdollista määritellä ne keskustelulliset paikat, joiden kohdalla kaksikielisillä puhujilla on taipumusta koodinvaihtoon. Nämä keskustelulliset paikat ovat samantlaisia puhetilanteita kuin edellä esitellyssä koodinvaihdon funktioiden listassa on mainittu, mutta niiden lisäksi koodinvaihtoa esiintyy usein sivuhuomautusten (parenthesis or side-comments) yhteydessä ja silloin, kun puhe-toiminta vaihtuu (change of activity type). Myös aiheen vaihto (topic shift) ja kielellinen leikki (puns, language play) ovat tilanteita, joissa puhujilla on taipumusta koodinvaihtoon. (Auer 1995: 117–120.)

Luettelon puutteena on muun muassa se, että kategoriat ovat epäsuhteessa toisiinsa. Osaa yhdistää niiden muoto, osaa taas funktio, ja näin ollen niitä on hankala verrata toisiinsa. Kyseenalaista on myös se, miten koodinvaihtopaikkoja analysoimalla voidaan saada selville niiden keskustelulliset merkitykset tai funktiot. Tutkimuksen mukaan koodinvaihdon paikkojen analysoiminen viittaisi siihen, että koodinvaihto on yhtä todennäköistä kumpaankin suuntaan kielten välillä. Koodinvaihdon suunnan muuttaminen saattaa kuitenkin vaikuttaa ilmaisun tulkintaan, ja tulkinnan täsmällisyyden saavuttaminen

vaatisi tietoa puhujan suhteesta keskustelussa käytettäviin kieliin. (Auer 1995: 20–1.) Keskustelun osapuolet eivät kuitenkaan tunnu kiinnittävän huomioita siihen, kumpaa koodia he käyttävät. Puhujille tärkeintä on se, mitä sanotaan eikä se, kumman koodin kautta se ilmaistaan. (Gumperz 1982: 61.)

2.3. Koodinvaihdon tarkastelu yleisestä kieliopillisesta näkökulmasta

Koodinvaihdon kieliopillisessa tutkimuksessa tarkastelun kohteena ovat erilaiset rajoitukset siitä, missä ja milloin koodinvaihtoa voi esiintyä. Koodinvaihto voi erään teorian mukaan tapahtua aina konstituenttien välissä, ellei konsituenti ole sidonnainen morfeemi. (The Free Morpheme Constraint). Koodinvaihdoilla on tapana esiintyä sellaisissa kohdissa, joissa kielten rakenteet ja sanajärjestys ovat mahdollisimman samankaltaiset eikä koodinvaihto vahingoita kummankaan kielen rakenteita (Equivalence Constraint). (Poplack 2000: 227–228.) Jos koodinvaihdot kuitenkin esiintyvät sellaisissa kohdissa, joissa kielten rakenteet eivät vastaa toisiaan, niissä esiintyy usein kielen osien toistoa tai poisjäämistä (Romaine 1995: 127).

Matriisikielen kehysmallin (Matrix Language Frame Model) mukaan toinen kielistä on vahvemmassa asemassa, ja sen kielioppi muodostaa morfosyntaktiset kehykset koodinvaihdolle. Malli pitää sisällään kaksi periaatetta (Morpheme Order Principle ja System Morpheme Principle), joiden mukaan upotetun kielen aineksen on noudatettava matriisikielen sanajärjestystä ja kaikkien lauserakenteen kannalta oleellisten kieliopillisten morfeemien täytyy olla peräisin matriisikielestä. Mallin mukaan matriisikieli estää sellaisten upotetun kielen aineksen, jolla ei ole tietynlaista vastinetta matriisikielessä (The Blocking Hypothesis). Mikäli upotetun kielen morfeemit kuitenkin esiintyvät ”kielleyissä” kohdissa, niitä täytyy täydentää toisilla morfeemeilla ja näin muodostaa upotetun kielen saareke, joka noudattaa täysin upotetun kielen rakennetta. (Myers-Scotton 1993: 6–7.) Matriisikielen kehysmallissa vastakkain ovat siis matriisikieli ja upotettu kieli sekä semanttiset (content) ja kieliopilliset (system) morfeemit. Keskustelun kielet eivät ole tasavertaisia, vaan toinen kielistä voidaan määritellä vahvemaksi kieleksi eli matriisikieleksi. (Myers-Scotton 2002: 15.)

Koodinvaihdon kieliopilliseen tarkasteluun paneudutaan tarkemmin luvussa 4.4, jossa aineiston koodinvaihtoja analysoidaan niiden rakenteiden mukaan.

2.4. Suomen ja englannin välisestä koodinvaihdosta

Aikaisemmassa amerikansuomen tutkimuksessa on tehty havaintoja muun muassa toisen ja osittain kolmannenkin polven amerikansuomen syntaktista. Yleiskielestä poikkeavien sijamuotojen analyysin yhteydessä nousee esille myös useita koodinvaihtotapauksia. Koodinvaihdon tulkitaan useimmiten johtuvan siitä, että puhuja ei tiedä jonkin käsitteen suomenkielistä nimeä tai hän halua ilmaista asian samalla tavalla, miten sen yleensä sanoo. Koodinvaihdot rajoittuvat yleensä yhden sanan ilmaisuihin, eikä puhe juurikaan muutu englanniksi pitkiksi jaksoiksi. Yhteistä tutkimuksen havainnoille on muun muassa se, että englanninkielisiä ilmauksia ei ole kovinkaan usein taivutettu suomen sijamuodoissa, vaan ne esiintyvät suomenkielisissä lauseissa taipumattomina. (Jönsson-Korhola 1989: 197–198.)

Sukupolvien koodinvaihdon välillä on todettu eroja. Vanha polvi antaa yleensä uusille asioille, esimerkiksi yhteiskunnallisille instituutioille, englannista suomeen mukautetun nimen. Myöhempi polvi sen sijaan ottaa sen puheeseensa suoraan englanninkielisessä muodossa. (Jönsson-Korhola 1982: 52.) Myöhempien polvien puheessa näkyy englannin vaikutusta myös sanajärjestyksessä ja paikannimien käytössä. Rakenteelliset muutokset tuntuvatkin englanninkielisiä lainoja suuremmalta uhalta kielen säilymiselle. (Jönsson-Korhola 1982: 54.)

Kainulainen (1993) tarkastelee kielenvaihtoa kanadalaisperheessä. Hänen tutkimuksensa keskittyy kolmeen henkilöön, jotka kuuluvat eri sukupolviin. Kolmannen polven puhuja ei juuri yritä mukauttaa englannista peräisin olevia lainasanoja suomen äänjärjestelmään, ja hänen puhettaan leimaakin runsas koodinvaihto. Koodinvaihto on usein leksikaalisen ja morfologisen etsinnän tulosta, ja suurin osa koodinvaihdosta tapahtuu sanan tasolla. Sitaattilainat eivät yleensä taivu suomen rakenteen mukaan. Runsaasta koodinvaihdosta ja tuottamisvaikeuksista huolimatta kolmannen polven informanti tuntuu kuitenkin ymmärtävän suomea hyvin. (Kainulainen 1993: 142–147.)

Halmari (1997) analysoi ensimmäisen polven amerikansuomalaisten lauseensisäistä koodinvaihtoa universaalikieliopin hallinta- ja sitomisteorian (Government and Binding) kautta. Myös Poplack, Wheeler ja Westwood (1989) sekä Lauttamus (1992) tarkastelevat tutkimuksessaan ensimmäisen polven amerikansuomalaisten koodinvaihtoa. Pietilä (1989) tarkastelee ennen kaikkea amerikansuomalaisten englannin kielen taitoa, mutta tutkimuksessa käsitellään jokin verran myös englannista suomeen tapahtuvaa koodinvaihtoa. Jarrett-Tryggin (1991) tapaustutkimus tarkastelee suomen ja englannin välis-

tä koodinvaihtoa kaksikielisessä perheessä. Sahlman-Karlsson (1994) käsittelee amerikkansuomen tutkimuksissaan muun muassa Floridan siirtolaisuutta ja Floridassa puhuttavaa amerikkansuomea.

Kovácsin (2001) tutkimus tarkastelee koodinvaihtoa ensimmäisen ja toisen polven australiansuomessa ja -unkarissa. Koodinvaihdon kuvailun lisäksi työssä esitellään kielenvaihdon malli, jonka mukaan erityyppiset koodinvaihdot johtavat joko kielen vaihtamiseen tai säilyttämiseen. Malli auttaa myös määrittelemään kielen etäisyyttä matriisikielestä ainakin silloin, kun kontaktissa olevat kielet ovat morfologisesti erilaisia. Yllättävä havainto on, että kolmannen polven australiansuomalaisilla esiintyy koodinvaihtoa vähemmän kuin ensimmäisen ja toisen polven puhujilla. (Kovács 2001: 217–221.)

3. AINEISTO JA INFORMANTIT

3.1. Aineiston keruu

Tutkimusaineistonani on kuusi haastattelua, jotka olen nauhoittanut seitsemältä amerikkansuomalaiselta naiselta. Haastattelut ovat osa suurempaa aineistoa, jonka keräsin kesä- ja heinäkuussa 2002 ollessani työ- ja keruumatkalla Yhdysvalloissa ja Kanadassa. Nauhoitin c-kaseteille yhteensä 45 informantin puhetta Minnesotan New York Millsissä, Sebekassa, St. Paulissa ja Minneapolissa sekä Ontarion Thunder Bayssä. Tavoitin haastateltavani, 29 naista ja 16 miestä, tuttavieni kautta sekä laatimieni ilmoitusten avulla. Hain haastateltaviksi erityisesti toisen ja kolmannen polven amerikkansuomalaisia, jotka olivat oppineet suomen kielen kotona ja jotka pystyivät keskustelemaan suomeksi. Toivoin myös, että haastateltavani eivät olisi opiskelleet suomea tai oleskelleet Suomessa muuten kuin lomamatkoilla. Nauhoitin suurimman osan haastatteluista St. Paulissa ja Minneapolissa järjestetyillä FinnFest-kesäjuhilla, minkä johdosta informanteja on myös muualta kuin Minnesotasta ja Ontariosta.

Haastattelujen pituus vaihtelee noin 20 minuutista hieman yli tuntiin. En käyttänyt mitään järjestelmällistä haastattelurunkoa, mutta ohjailin kuitenkin keskusteluja siten, että puhuin kaikkien informanttien kanssa pääosin samoista teemoista. Pyrin aloittamaan haastattelut informanteille läheisillä aiheilla, jotta suomen puhuminen ei olisi tuntunut niin hankalalta heti aluksi. Omasta elämästä ja perheestä kertominen osataan kuitenkin usein ulkoa opeteltuina tai useaan kertaan toistettuina fraaseina, joten halusin keskustella informanttien kanssa näiden lisäksi myös hieman vieraammista aiheista.

Yleisiä teemoja olivat oman suvun historia, amerikansuomalaisuus ja sen perinteet, mielikuvat ja kokemukset Suomesta sekä suomalaisuuden näkyminen perheen tavoissa. Tiedustelin lähes kaikilta informanteilta, mitä olivat *mojakka* (amerikansuomalainen perinneruoka), *pasty* (alun perin englantilainen piirakka) sekä *St. Urho*-pyhimys. Oletin näiden aiheiden herättävän paljon keskustelua, sillä ne ovat suurelle osaa suomalaisista vieraita asioita. Näin kävikin, ja mielestäni juuri näiden aihepiirien kohdalla informanttien puhe on pikemminkin spontaania kerrontaa kuin vain haastattelijan kysymyksiin vastaamista.

En kertonut informanteille, mitä tarkoitusta varten haastattelut tehtiin, ja useimmat luulivatkin minun tutkivan kielen sijaan amerikansuomalaisten historiaa ja kulttuuria. Puhumiskynnyksen madaltamiseksi kerroin informanteille, että tarvittaessa he voisivat käyttää myös englantia. En kuitenkaan usko tämän kehotuksen vaikuttaneen haastattelujen tuloksiin, sillä joka tapauksessa informantit tiesivät minun osaavan englantia, enkä nähnyt sen kieltämistä järkeväksikään. Muutamissa haastatteluissa olen käyttänyt myös itse satunnaisesti englantia, mutta yleensä olen pyrkinyt kääntämään keskustelun takaisin alkuperäiselle matriisikielelle jatkamalla itse haastattelua suomeksi, vaikka informantti olisikin puhunut englantia. Haastattelujen alussa roolini oli melko asiallinen, mutta keskustelun edetessä informantitkin usein rentoutuivat, ja keskustelun ohjaamisen sijaan saatoinkin keskittyä tarinoiden kuuntelemiseen.

En kiinnittänyt haastattelutilanteissa koodinvaihtoon juuri minkäänlaista huomiota, sillä varsinainen tutkimuskysymykseni oli kesällä 2002 vielä melko hataralla pohjalla. Halusin ennen kaikkea nauhoittaa mahdollisimman myöhäisten polvien amerikansuomalaisia, joiden käyttämä suomen kieli olisi aikaisempien keruiden (ks. Virtaranta 1993: 21–25) kielinäytteitä kauempana suomensuomesta. Tämän vuoksi en pidä ongelmallisena sitä, että analysoin aineistoa, jossa olen itse mukana.

3.2. Informantit

Olen valinnut tutkimuksen informantit sen perusteella, kuinka monenteen sukupolveen he kuuluvat ja kuinka paljon heidän puheessaan esiintyy koodinvaihtoa. Olen siis tietoisesti analysoinut kokonaisaineistostani juuri niitä informantteja, joiden puheessa koodinvaihto on runsasta. Tutkimuksen informantit ovat kaikki vähintään toisen ja puolen polven siirtolaisia, eli toinen heidän vanhemmistaan on vähintään 2. polven ja toinen 3. polven siirtolainen. Kaikki tutkimukseni informantit ovat naisia. Tämä johtuu yksinkertai-

sesti siitä, että tapaamistani amerikansuomalaisista juuri naiset olivat miehiä suostuvaisempia nauhoitukseen, ja lisäksi lähes kaikki haastattelemi miehet puhuivat niin suomenmukaista amerikansuomea, ettei heidän puheessaan juurikaan esiintynyt koodinvaihtoa. Mielestäni tästä seikasta ei kuitenkaan sovi vetää mitään johtopäätöksiä naisten ja miesten kielenkäytön eroista, vaan kyseessä lienee puhdas sattuma.

Perustiedot tämän tutkimuksen informanteista selviävät taulukosta 1. Informanttien SK ja MM yhteishaastattelun aikana informantti SK joutui poistumaan paikalta joksikin aikaa. Tästä syystä hänen haastattelunsa kesto on merkitty lyhyemmäksi kuin informantilla MM, vaikka he pääosin vastailivatkin kysymyksiin vuorotellen.

Taulukko 1. Informanttien henkilötiedot ja haastattelujen kestot.

informantti	IN	GK	SS	DB	KT	SK	MM
ikä	81	66	57	63	50	46	52
sukupolvi	2,5	3.	3.	3.	4.	3.	3.
ammatti	opettaja	poortitalon emäntä	sosiaalityöntekijä	koulu-sihteeri	sihteeri	sairaanhoitaja	maanviljelijä, lastentarhanopettaja
haastattelun kesto	41 min	45 min	23 min	27 min	40 min	46 min	70 min

Yhdysvaltain itärannikolla asuvaa IN-informanttia lukuun ottamatta kaikki informantit ovat asuneet suurimman osan elämästään Minnesotan suomalaissuomalaishuoneilla. Kaikkien informanttien amerikansuomessa on kuultavissa piirteitä pohjalaismurteista.

On huomattavaa, että informanttien vahvempi kieli on ehdottomasti englanti. He ovat käyneet koulunsa englanniksi, ja useimmilla se on myös perheen kotikieli. Kukaan aineistoni informanteista ei ole varsinaisesti opiskellut suomea tai oleillut Suomessa muutamaa viikkoa kauempaa, vaan he ovat oppineet suomen kielen vanhemmiltaan ja muilta heitä ympäröiviltä amerikansuomalaisilta. Vaikka kaikki informantit ovat oppineet suomen kielen ensiksi, vain muutamat heistä puhuvat sitä päivittäin. Tässä mielessä aineistoni poikkeaa esimerkiksi Halmarin (1997) aineistosta, jonka informantit ovat tasapainoisia kaksikielisiä tai jopa sellaisia, joiden suomen kielen taito on selvästi englantia parempi (ks. Kovács 1998: 667).

Informantti KT kertoo puhuvansa suomea yksittäisten sukulaisten kanssa, mutta ei päivittäin. SK käyttää suomea miehensä kanssa vain toisinaan toisin kuin MM, joka kertoo puhuvansa miehensä kanssa päivittäin suomea. Informantti GK puhuu suomea erilaisten yhdistysten toiminnassa ja laulaa suomenkielisessä kuorossa. Myös SS käyttää suomea kuoroharrastuksessaan, mutta ei puhu suomea juuri kenenkään kanssa. Informantti DB kertoo puhuvansa suomea amerikansuomalaisten ystäviensä kanssa. IN taas valittelee sitä, että hänellä ei ole kotona enää ketään, kenen kanssa voisi puhua suomea. Kaikki informantit osaavat lukea ja kirjoittaa suomea jonkin verran. Heidän lapsensa osaavat suomea vain muutamia fraaseja ja sanoja.

Haastattelutilanteissa informanteilla esiintyi runsaasti koodinvaihtoa, mutta on mahdotonta sanoa, onko asia näin myös heidän muussa suomenkielisessä puheessaan. Useimmat informanteistani eivät enää puhu suomea säännöllisesti juuri kenenkään kanssa, ja monet kertoivatkin minulle haastattelujen jälkeen, etteivät muista, milloin olisivat viimeksi puhuneet suomea yhtäjaksoisesti niin paljon. Oletan, että koodinvaihtoa esiintyy myös informanttien oma-aloitteisessa puheessa, mutta matriisikieli vaihtunee aikaisemmin englanniksi, mikäli molemmat osapuolet sitä ymmärtävät eikä keskusteluun osallistu haastattelijan kaltaista ”painostajaa”.

3.3. Aineiston rajaus

Olen noudattanut lainasanojen ja koodinvaihtojen määrittelyssä edellisessä luvussa esiteltyä Halmarin (1997) mallia, jossa merkitsevänä tekijänä on englanninkielisten sanojen mukautuneisuus tai mukautumattomuus suomen kielen äännejärjestelmään. Olen siis tulkinut koodinvaihdoksi kaiken sen puheen, jonka informantit lausuvat englannin ääntämyksen mukaisesti. Pieni osa informanttien käyttämistä englanninkielisistä sanoista sopii kuitenkin ääntämykseltään myös suomen kieleen kuten paikannimi *Ely [iili]* ja adjektiivi *happy [häpi]*. Olen jättänyt tämäntyypiset tapaukset analyysin ulkopuolelle, eli tutkimuksessani ne tulkitaan lainasanoiksi.

Halmarista (1997: 46) poiketen olen ottanut tutkimukseeni mukaan myös erisnimet. Olen kuitenkin jättänyt analyysin ulkopuolelle henkilöiden erisnimet, joille harvemmin onkaan spontaanisti käytettyä suomalaista vastinetta. Erisnimiä on usein pakko käyttää englanniksi, koska toisin kuin useimpien yleisnimien kohdalla, niitä ei ole olemassa suomeksi (Martin 2002: 295). Poikkeuksena tästä ovat maiden ja joidenkin kau-

punkkien nimet, joita aineistossani esiintyykin runsaasti sekä englannin että suomen ääntämyksen mukaisesti, vailla minkäänlaista säännöllisyyttä taivutuksessa.

Espanjansuomea tutkineen Tervalan (2000: 27) tavoin olen rajannut analyysistani pois suorat vastaukset käännöspyyntöihin. En ole myöskään analysoinut sellaisia ilmauksia, joita informantit ovat antaneet esimerkkeinä fingska-kielimuodosta. Olen niin ikään jättänyt analysoimatta sellaiset koodinvaihtotapaukset, joissa informantit toistavat haastattelijan englanninkielistä puhetta ikään kuin selventääkseen asian itselleen.

En ole rajannut tutkittavia koodinvaihtoilmiöitä kovinkaan suppeaksi ryhmäksi, sillä pyrin luomaan mahdollisimman kattavan kokonaiskuvan siitä, millaista koodinvaihtoa jälkipolvien amerikansuomessa esiintyy. Tarkastelen tutkimuksessani sekä lauseensisäisiä, lauseidenvälisiä että lauseidenulkoisia koodinvaihtoja. Koodinvaihdot on analysoitu sillä periaatteella, että kaikki peräkkäin oleva upotetun kielen aines on laskettu yhdeksi tapaukseksi. Olen kuitenkin jakanut englanninkielisen katkelman useaan eri koodinvaihtoon, mikäli ilmausten välissä on ollut huomattava tauko ja ne ovat selvästi olleet sisällöltään erilaisia. Englanninkieliset puheenvuorot on analysoitu yhdeksi koodinvaihtotapaukseksi, mikäli informantin puhetta on tauottanut ainoastaan haastattelijan antama minimipalaute.

Puheen vaihtuminen englannista takaisin amerikansuomeen on myös laskettava koodinvaihdoksi, ja tällaisia tapauksia aineistossani on väistämättä yhtä paljon kuin amerikansuomesta englantiin tapahtuvia koodinvaihtoja. Tutkimuksen kohteena ovat kuitenkin ennen kaikkea sellaiset koodinvaihtotapaukset, joissa keskustelun matriisikielenä on amerikansuomi ja upotettuna kielenä englanti. Tässä tutkimuksessa en analysoi englannista suomeen tapahtuvia koodinvaihtoja muuta kuin sellaisissa tapauksissa, joissa englanti on hetkellisesti matriisikielen asemassa ja suomi upotettuna kielenä. Tällaiset tapaukset on huomioitu analyysissa muiden koodinvaihtojen rinnalla, mutta niitä ei ole kuitenkaan laskettu samoihin taulukoihin suomesta englantiin tapahtuvien koodinvaihtojen kanssa.

Olen valinnut työni esimerkit mahdollisimman monipuolisesti eri informanteilta ja tarvittaessa laittanut myös analysoitavan kohdan ympärillä olevan dialogin näkyviin. Olen pyrkinyt siihen, että koodinvaihtoilmiöiden lisäksi esimerkeistä voisi havaita myös muita amerikansuomelle tyypillisiä piirteitä, vaikka en niitä erikseen analysoikaan. Lisäksi toivon, että analysoitavien koodinvaihdon rakenteiden ja funktioiden lisäksi myös esimerkkien tahaton ja vilpittömän huumori sekä amerikansuomalainen kulttuuri saavat osansa lukijan huomiosta.

3.4. Aineiston käsittely ja analysointi

Tätä tutkielmaa varten analysoimieni haastattelujen yhteiskesto on 4 tuntia ja 6 minuuttia. Fonttikoolla 10 ja rivivälillä 1 litteraatiota on yhteensä 45 sivua. Olen litteroinut kaikki tutkimuksessa analysoimani haastattelut puolikarkeasti. Olen merkinnyt informanttien englannin ääntämyksen mukaisen puheen isoilla kirjaimilla ja suomeksi äännetyn aineksen pienillä kirjaimilla, vaikka se paikoittain rikkookin suomen oikeinkirjoituksen sääntöjä. Haastattelijan puheen olen litteroinut ainoastaan pienillä kirjaimilla, vaikka joukossa on myös englannin ääntämyksen mukaista puhetta. En ole merkinnyt äänneiden assimiloitumista systemaattisesti, koska se ei ole tutkimukseni kannalta oleellista. Olen myös jättänyt joitain haastattelijan minimipalautteita merkitsemättä, jos ne eivät millään tavalla vaikuta keskustelun kulkuun vaan ainoastaan osoittavat hänen ymmärtäneen asian. Esimerkeissä käytettyjen litterointimerkkien merkitykset selviävät taulukosta 2.

Taulukko 2. Litteraatiomerkit.

YOU KNOW	=	selvästi englannin mukaisesti äännetty ilmaus
mm	=	mutinaa, epäröintiä (ei välttämättä m-äänne)
leeki (< lake)	=	lainasana ja sen englanninkielinen vastine
,	=	lyhyt tauko
.	=	vähän pitempi tauko
..	=	huomiota herättävän pitkä tauko
ruokaa ja skaa (?)	=	epäselvä kohta
?	=	kysymyslause tai nouseva äänenpaino
z	=	soinnillinen s-äänne
- - WELL minä olin	=	esimerkki alkaa kesken puheenvuoron
jonkun kanssa - -	=	esimerkki loppuu kesken puheenvuoron

Joissain esimerkeissä on monentyyppistä koodinvaihtoa. Tällaisten esimerkkien kohdalla olen merkinnyt tähden (*) tarkoittamani koodinvaihtotapauksen eteen. Mikäli samassa esimerkissä on kahdenlaisia analysoitavia koodinvaihtotapauksia, olen merkin-

nyt ne yhdellä ja kahdella tähdellä sekä esimerkkiin että kappaleen numeroviittaukseen. Erityishuomiota vaativat suomenkieliset ilmaukset olen alleviivannut esimerkkeihin.

Tutkimusotteeni on aineistolähtöinen. Olen ensin kerännyt aineiston ja vasta sen jälkeen määritellyt lopullisen tutkimuskysymyksen ja käyttämäni tutkimusmenetelmät. Olen analysoinut kaikki tutkimukseen sisällyttämäni koodinvaihtotapaukset sekä funktion että rakenteen mukaan. Kullakin koodinvaihtotapauksella voi olla useita eri funktioita, mutta rakenteeltaan koodinvaihtotapaukset sopivat vain yhteen kategoriaan. Funktioiden ja rakenteiden lisäksi tarkastelen myös koodinvaihdon mekaanisia syitä, laukaisimia, ja koodinvaihdon ennakointia eli liputusta. Laukaisimet ja liputukset liittyvät sekä funktioihin että rakenteisiin, mutta olen kuitenkin sijoittanut ne omiin lukuihinsa varsinaisten päälukujen väliin. Pysin tarkastelemaan aineiston koodinvaihtoja monipuolisesti sekä funktioiden että rakenteiden kautta, sillä haluan antaa jälkipolvien amerikkansuomen koodinvaihdoista mahdollisimman tarkan kuvauksen. Analyysissä käyttämäni luokittelut on tiivistetty taulukoihin 3 ja 5, jotka on sijoitettu kunkin analyysiluvun alkuun.

4. KOODINVAIHTO 2,5.–4. POLVEN AMERIKANSUOMESSA

4.1. Koodinvaihdon keskustelulliset funktiot

Kun tarkastelun kohteena olevan aineiston informantit käyttävät toista kieltä enää vain harvoin, on oletettavaa, että suurin osa koodinvaihdoista johtuu siitä, että he eivät muista oikeita sanoja tai niiden taivutusta. Koodinvaihtoa käytetään kuitenkin tiedostamatta tai harkitusti myös muihin tarkoituksiin kuin puutteellisen sanaston täydentämiseen. Koodinvaihto voi muun muassa sujuvoittaa ja täsmentää puhetta, mutta sen avulla voidaan myös viestiä jotain esimerkiksi puhujasta itsestään ja puhujien välisistä suhteista. Tämän tutkimuksen lähtöoletuksena on, että kaikki kielen keinot pyrkivät auttamaan puhujaa saamaan sanomansa perille sellaisena, kuin hän itse sen ajattelee.

Tämä luku esittelee, millaisia funktioita 2,5–4. polven amerikkansuomalaisien koodinvaihdoilla on. Luokittelun pohjana on käytetty ennen kaikkea Auerin (1995) ja Gumperzin (1982) laatimia listoja koodinvaihdon funktioista ja koodinvaihdon alttiista puheakteista, vaikka en olekaan Gumperzin kanssa samaa mieltä siitä, mikä on lainausta ja mikä koodinvaihtoa. Lisäksi aineiston ehdoilla on hyödynnetty Halmarin ja Cooperin (1998) sekä Kovácsin (2001) tutkimuksia. Olen muokannut koodinvaihdon funktioiden ja

koodinvaihdolle alttiiden puheaktien listoja jonkin verran ja pyrkinyt jäsentämään kategoriat uudelleen siten, että niiden tasa-arvoinen vertailu on mahdollista.

Sanastollisista ja rakenteellisista puutteista johtuvia koodinvaihtoja ei ole juuri-kaan huomioitu koodinvaihdon keskustelullisessa tutkimuksessa. Tilanteissa, joissa puhuja ei tiedä oikeaa sanaa tai taivutusta, koodinvaihto on kuitenkin usein ainoa keino, jonka avulla viesti saadaan perille. Voidaan siis olettaa, että sanastollisista ja rakenteellisista puutteista johtuvilla koodinvaihdoilla on suuri merkitys puheen sujuvuudelle, sillä puheen sujuvuushan lienee tavoiteltavaa kaikissa kommunikaatiotilanteissa. Kun tutkimuksen informantit eivät ole tasa-arvoisen kaksikielisiä eli eivät osaa keskustelun kieliä yhtä hyvin, koodinvaihdon keskustelullisten funktioiden listaan on mielestäni lisättävä keskustelun sujuvuutta edistävät koodinvaihdot.

Kaksikielisyys voi olla funktionaalista (functional) tai täydentävää (complementary). Funktionaalisessa kaksikielisyudessa eri kieliä käytetään keskustelustrategioiden tapaan värittämään puhetta ja rikastuttamaan ilmaisua, kun taas täydentävässä kaksikielisyudessa kyse on siitä, että kieltä ei hallita kunnolla ja joudutaan turvautumaan toisen kielen ilmaisiin. (Dabéne & Moore 1995: 37). Tämän tutkimuksen luokittelussa neljä ensimmäistä kategoriasta liittyvät sanastollisiin puutteisiin, epävarmuuksiin ja kulttuurieroihin, ja ovat siis esimerkkejä täydentävästä kaksikielisyudesta. Viisi muuta kategoriasta eivät suoranaisesti liity kielellisiin ongelmiin vaan osoittavat koodinvaihdon muita funktioita. Koodinvaihdon funktiot on tiivistetty taulukkoon 3. Kaikki tässä tutkimuksessa analysoidut koodinvaihdot on sijoitettu luvun lopussa olevaan taulukkoon 4 informanttien ja keskustelullisten funktioiden mukaan.

Taulukko 3. Koodinvaihdon keskustelulliset funktiot.

Luokka	Selitys	Esimerkki
Sanastollisen aukon paikkaaminen	Ilmausta ei osata suomeksi, joten se sanotaan englanniksi.	<i>sitten me menimmä kolbin. se on vähän se on pietar-saarin. AREA</i>
Väliaikaisen aukon paikkaaminen	Ilmaus sanotaan ensin englanniksi ja toistetaan sitten suomeksi.	<i>se oli oikeen hauskaa joo, oli oli oikeen kun minun mieheni oli AGRICULTURE ENGINEER, <u>maanviljelysinsinööri</u></i>
Ilmauksen täsmentäminen	Englannin avulla täsmennetään, korjataan tai painotetaan suomeksi ilmaistua	<i>ja siihen aikaan mikä sota aika oli, ne ne tahto että joku opettais mitä nyt sii-</i>

	asiaa.	<i>hen nykyaikan CURRENT HISTORY.</i>
Epätarkan vastineen välttäminen	Joillekin ilmauksille ei ole tarkkaa tai luontevaa suomennotta, ja ne sanotaan englanniksi.	<i>tietä se osas tehdä tietä ja semmoista ja. aa minä uskon silloliki mm mm LUMBER CAMP silloli miehiä.</i>
Epäsuoran esityksen korostaminen	Suoraa lainausta toisen henkilön puheesta korostetaan sanomalla se englanniksi.	<i>- viime viikolla mä sanoin CAROL mä ensin selitin CAROLille että - carol (sukunimi)? - joo CAROL (sukunimi). että *HEARTBROKEN sydän on aivan ei me voi mennä. - ja nämä kaksi ne onnettomat kävi siellä ei ne puhunu mittää ensi kaks viikkoa oltin siellä - OH WE GOT PRETTY GOOD YOU KNOW (puhe kohdistettu toiselle informantille, ei haastattelijalle)</i>
Puhekumppanin osoittaminen	Eri keskustelukumppanien kanssa käytetään eri kieltä.	<i>ja vielä suomalaiset on niin hyvä tehemen. ja monta vuotta on tehny pästiä BUT IT IS A CORNISH, ENGLISH DISH.</i>
Uuden puheenaiheen tai sivuhuomautuksen korostaminen	Puheenaiheen vaihtuessa kielikin vaihtuu toiseksi.	<i>kaks serkkua oo kolo nelijä serkkui ja niillä on aa kansen aa ukko IS THAT PROPER TO SAY HUSBAND?</i>
Metakieli	Kieltä koskevassa puheessa käytetään usein englantia.	<i>minä alotin mm olin pienet lapset *YOU KNOW ja me nin siitä isommiin kouluun kun sota tuli, *YOU KNOW ensimmäine *I MEAN toinen WORLD WAR TWO.</i>
Kaksikielisen identiteetin ja etnisen yhteenkuuluvuuden osoittaminen	Upotettua kieltä käytetään osoittamaan amerikkalaista identiteettiä. Usein idiomaattisia huudahduksia, täytesanoja ja fraaseja.	

4.1.1. Sanastollisen aukon paikkaaminen

Erilaisten koodinvaihtoa käsittelevien teorioiden keskellä unohtuu helposti, että ihmisen tarve ilmaista itseään ei tunne rajoituksia. Niin yksi- kuin monikielisenkin puheen taustalla on aina tarve sujuvaan ja tehokkaaseen kommunikaatioon. Kun informantit eivät saa tavoittelemaansa sanaa mieleensä tai keksi sopivaa kiertoilmausta, tuloksena on sanastol-

lisestä aukosta (individual lexical gap) johtuva koodinvaihto. (Halmari & Cooper 1998: 92–93.) Aikaisemman amerikansuomen tutkimuksen mukaan erityisesti abstraktit sanat sanotaan usein englanniksi, sillä suomea on totuttu käyttämään vain kotipiirin käytännön asioissa (Jönsson-Korhola 1982: 52).

Tämän tutkimuksen informanttien vahvempi kieli on ehdottomasti englanti. Suomenkieliset ilmaukset ovat vuosien saatossa unohtuneet, tai sitten informantit eivät ole koskaan kuulletkaan niitä tai tarvinneet niitä millään elämänalueellaan. Sanastollisen aukon paikkaaminen on hyvin yleinen funktio tämän tutkimuksen koodinvaihdoille. Informantit sanovat englanniksi yksittäisiä sanoja, fraaseja ja kokonaisia lauseitakin.

Esimerkeissä 1–6 informantit eivät tiedä ilmaisujen suomenkielisiä ilmauksia ja korvaavat ne englanninkielisillä ilmauksilla.

- 1) DB: minä olin aa niinkö lohtajassa, kannus, minä oli yötä siellä kannussa, ja minä olin ka kanssen pitkä aika kokkolassa. sitten me menimmä kolbin se on vähän se on pietarsaarin. AREA
- 2) KT: ku minu van mm vanha äiti mm BOTH SIDES kun ne mm elovat kanza puhuttiin niitten kanza mm enempi suomia
- 3) KT: se oli sitten jäläkeen iltanen oli tiiman kan kautta vain semmosta, mm mitä sitä, IT WAS LIKE COMMUNITY EDUCATION
- 4) SK: ei ne tienny mitä hyysikkä oli. ei se oli vaan, ei se oli EVEN A WORD
- 5) MM: - - ja se mm harastaa niinko koulussa. se mm leikkii semmosta, FLUTE
- 6) SS: minä tekee. minä oon sellaiset kuka saa sanoo. ihmiset kuka ei saa tekee omasta mm asia asioita rahasta tai. mm. HEALTH tai sellaista minä tekee niille sellaista. COURT sanoo minä tekee ja minä panee minu nimi kaikki paperissa ja sellaista

Koodinvaihtojen lisäksi tämän tutkimuksen esimerkit paljastavat myös muita amerikkansuomelle tyypillisiä piirteitä. Mitä enemmän informantit käyttävät englantia, sitä herkemmin suomen rakenteet antavat myöten. Muun muassa runsas se-subjektin käyttö eksistentiaalilauseissa ja postpositioiden muuttuminen prepositioiksi ovat merkkejä suomen perusrakenteiden rapautumisesta. (Jönsson-Korhola 1993: 125.) Esimerkin 3 alleviivatut kohdat osoittavat, kuinka informantin amerikansuomessa esiintyy kumpaakin edellä mainittua piirrettä. Esimerkin informantti puhui haastattelutilanteessa hyvin varovaisesti ja hitaasti, eikä hän selvästikään ollut tottunut puhumaan suomea niin pitkiä jaksoja. Juuri tämän informantin puhe tuntuukin olevan kaikkein kauimpana suomensuomesta.

Amerikkansuomelle on tyypillistä, että numeroilmaukset sanotaan lähes poikkeuksetta englanniksi. Amerikkansuomalaiset ovat tottuneet käsittelemään syntymäaikoja ja muita päivämääriä valtaväestön kielellä, ja tästä johtuen ne tulevat luontevammin eng-

lanniksi myös haastattelutilanteessa. (Jönsson-Korhola 1989: 189.) Päivämäärien ja vuosilukujen sanominen englanniksi osoittanee myös sitä, että informantit ajattelevat ja muistelevat yleensä englannin kielellä. Myös sanojen tavaaminen tehdään yleensä englanniksi. (Jönsson-Korhola 1982: 51.) Numeroilmausten sanominen englanniksi on hyvin yleistä myös tämän tutkimuksen aineistossa. On epätodennäköistä, että esimerkin 7 informantti ei osaisi numeroilmauksia suomeksi, mutta hän ei vain ole tottunut käyttämään niitä. Tottumuksen lisäksi myös suomenkielisten numeroilmausten pituus ja taivutuksen monimutkaisuus saattavat kannustaa koodinvaihtoon.

- 7) HM: koska sitten muutitte takasin tai mihin muutitte karibialta?
 IN: BACK kun minun tyttö se oli vain kaksi vuotta eroa mm tyttö oli *IN FIFTY SIX ja poika oli *IN FIFTY EIGHT

4.1.2. Väliaikaisen aukon paikkaaminen

Koodinvaihto ei välttämättä osoita sanastollista aukkoa, vaan se voi olla puhdas lipsahdus. Tällaisia koodinvaihtotapauksia kutsutaan väliaikaisiksi aukoiksi (temporary individual gaps) erotuksena yksittäisistä sanastollisista aukoista. Kaksikieliset puhujat pyrkivät yleensä yksikieliseen puheeseen, mutta toisinaan toisen kielen sanavarasto aktivoituu toista nopeammin ja aiheuttaa koodinvaihtotilanteen. (Halmari & Cooper 1998: 93–94.) Tämän tutkimuksen aineistossa väliaikaisen aukon paikkaaminen ei ole kovinkaan yleinen koodinvaihdon funktio, mutta se esiintyy kuitenkin jokaisella informantilla muutama kerran.

Esimerkeissä 8 ja 9 informantit tietävät ilmaisut kummallakin kielellä, mutta sanovat ne epähuomioissa tai sujuvuutta tavoitellen ensin englanniksi ja toistavat sitten suomeksi. Väliaikainen aukko paikataan siis upotetun kielen ilmauksella, jonka jälkeen sama asia toistetaan matriisikielellä.

- 8) IN: se oli oikeen hauskaa joo, oli oli oikeen kun minun mieheni oli *AGRICULTURE ENGINEER, maanviljelysinsinööri ja se oli iso, nyt minä en tiedä kuinka HOW DO YOU SAY PLANTATION iso
- 9) SS: vähän, vähän joo. minä kirjotan aa jouluna aikana minä kirjotan suomeksi, sattuu kolmekymmentä kortti kirjettä ja minä aina aa E-MAILista, sähköpostista kirjotan kanssa

Esimerkistä 10 näkyy, kuinka väliaikaisen aukon paikkaamista voi käyttää ikään kuin puheenvuoron säilyttämiseen. Hiljaisuuden sijaan puhuja toistaa samaa asiaa englanniksi, kunnes saa mieleensä suomenkielisen ilmauksen.

- 10) HM: puhutko sinä miehesi kanssa enemmän suomea kuin englantia?
 SK: ei, me puhun englantia BUT, WHEN WE WHEN WE MM kun me ei halua mm
 MM: lapset
 SK: lapset kuulua me puhumme (naurua)

Väliaikaisen aukon paikkaaminen ei välttämättä tarkoita sitä, että englanninkielinen ilmaus sanottaisiin täsmälleen samanlaisessa asussa suomeksi. Esimerkin 10 konjunktiota *but* ja esimerkin 11 kehotusta *see* ei toisteta suomeksi, mutta toisaalta kaikille englanninkielisille ilmauksille ei aina olekaan luontevaa vastinetta toisella kielellä tai informantit eivät ole tottuneet käyttämään sitä.

- 11) HM: syntyivätkö sinun äiti ja isä suomessa?
 KT: ei, ne synty täällä kanza
 HM: mutta heidän vanhemmat syntyivät suomessa?
 KT: mm.. SEE NOW I en nyt muista. oliko vanha isä suomessa syntyny? ei kyllä minä luulen että seki oli täällä syntyny

Sanastollinen aukko voi vaikuttaa ensin vain väliaikaiselta, mutta kuten esimerkki 12 osoittaa, väliaikaisen aukon paikkaaminen voi johtaa sanastollisen aukon paikkaamiseen, kun ilmausta ei yrityksestä huolimatta osatakaan suomeksi.

- 12) HM: - - entä sinun lapsesi, onko he olleet siellä?
 SK: ei mutta minä haluan mennä. I SHOULD SEND THEM minun pitäis. SEND THEM
 MM: lähettää
 SK: lähettää

Kovács (2001: 118) nimittää väliaikaisia aukkoja vääriksi aloituksiksi (false starts) ja analysoi ne samaan kategoriaan toistojen eli seuraavassa alaluvussa käsiteltävien ilmauksen täsmentämisten kanssa. Vaikka pintatasolla kyseessä onkin sama ilmiö päinvastaisena, on näiden ilmiöiden jakaminen kahteen eri luokkaan mielestäni perusteltua: Väärät aloitukset eli väliaikaiset aukot ovat selkeästi lipsahduksia, sillä informantit osoittavat hallitsevansa sanat myös matriisikielillä. Toistot, tässä tutkimuksessa ilmauksen täsmentäminen, sen sijaan näyttävät johtuvan matriisikielen sanastollisesta epävarmuudesta.

4.1.3. Ilmauksen täsmentäminen

Koodinvaihtoa esiintyy herkästi sellaisissa kohdissa, joissa ilmaus vaatii painotusta tai selvennystä. Matriisikielillä sanottu ilmaus voidaan toistaa upotetulla kielellä joko täsmälleen samanlaisena tai hieman muutettuna. Joissain tapauksissa tällaisten toistojen on tarkoitus täsmentää sanomaa, mutta usein ne vain yksinkertaisesti kiinnittävät huomiota jo kertaalleen sanottuun ilmaukseen. (Auer 1995: 120; Gumperz 1982: 78.) Kategorian nimi toistot (reiterations) ei mielestäni viittaa koodinvaihdon funktioon vaan pikemmin sen rakenteeseen tai muodostustapaan, vaikka toistot voivatkin olla rakenteeltaan hyvin erilaisia. Olen tarkentanut kategoriaa nimeämällä sen ilmauksen täsmentämiseksi, jolloin se viittaa enemmän koodinvaihdon funktioon kuin niputtaa kaikki toistorakenteiset koodinvaihdot samaan ryhmään vain toistamisen perusteella.

Tämän tutkimuksen aineistossa on jonkin verran koodinvaihtotapauksia, joissa suomenkielisiä ilmauksia täsmennetään, korjataan ja painotetaan toistamalla ne joko kokonaan tai osittain englanniksi. Esimerkeissä 13 ja 14 informantit sanovat asian ensin suomeksi, jonka jälkeen he toistavat ja tarkentavat ilmausta englanniksi. Esimerkissä 15 täsmennys on edellisiä esimerkkejä pitempi, kokonaisen lauseen mittainen.

- 13) IN: minkälaista? oo minä oikeen nautin opettamista ja minä aloitin mm olin pienet lapset YOU KNOW ja menin sittä isommiin kouluun kun sota tuli, YOU KNOW ensimmäine I MEAN toinen *WORLD WAR TWO. ja minulloli mm ne ta tarjos minulle opetus tila minu omassa kylässä TROY NEW HAMPSHIRE se on minä meni siihen ja mm minä opetin sitten ne oli isompia se on minä opetin englannin kieltä ja historiaa. ja siihen aikaan mikä sota aika oli, ne ne tahto että joku opettais mitä nyt siihen nykyaikan *CURRENT HISTORY
- 14) SS: aa siellä on. monta menee työssä siellä DULUTHissa aa metsätietä ja rauta mm *RAILROAD
- 15) IN: voi jos ne on mä tykkäisin kuulla se ko mulla on se programmi ja puolet niitten nimes *YOU KNOW THEY AUTORAPHED IT FOR ME ja minä olin minä kirjotin mm LETTERS for jorma itäkylä DO YOU EVER HEAR THAT NAME? WELL HE WAS IN THE CHORUS BACK IN THE NINETEEN THIRTY NINE. - -

Varsinkin ammattinimikkeissä ilmauksen täsmentäminen englanniksi on yleistä. Esimerkissä 16 informantti yrittää ensin selittää miehensä ammattia suomeksi, mutta tarkentaa nimikettä koodinvaihdon avulla.

- 16) SS: sosiaalityöntekijä OKAY (naurua). minun mieheni kans on yliopistossa. hän on, maata hoitaa mm *LAND USE ADMINISTRATOR FOR THE COUNTY

Esimerkin 17 mukaisesti informantti voi toistaa ja täsmentää oman puheensa lisäksi myös haastattelijan puhetta. Kahden informantin yhteishaastattelussa on lisäksi runsaasti esimerkin 18 tapaisia koodinvaihtotapauksia, joissa informantit täsmentävät englanniksi toistensa kommentteja.

- 17) IN: minä opetin englantia joo ja historiaa, enemmätti aikaa
 HM: oliko se englantti niinkun englantilaista kirjallisuutta?
 IN: joo, WRITING AND READING EVERYTHING joo, kaikkia
- 18) HM: ahaa, mä luulin että te olitte suomessa ihan pari vuotta sitten
 MM: NO se on ollu kolomekymmentä vuotta aikaa
 SK: *TWENTY, THIRTY YEARS

Kaikki täsmennykset eivät ole lainkaan samansisältöisiä kuin suomenkieliset ilmaukset. Mielestäni esimerkkien 19 ja 20 tapaiset koodinvaihdot kuuluvat kuitenkin tähän kategoriaan, sillä kyseessä on samaan asiaan viittaaminen ja ikään kuin kaiken sanottun kiteyttäminen upotetulla kielellä. Toinen mahdollinen kategoria näille esimerkeille olisi uuden puheenaiheen tai sivuhuomautuksen korostaminen (4.1.7.). Näissä tapauksissa ei mielestäni ole kunnolla kyse kummastakaan, vaan informantit ilmaisevat saman asian toisin sanoin.

- 19) HM: minkälaisia lehtiä?
 GK: mm kotiliesi ja mullon kaikki semmoisia. jos löytyy niitä se on hauska kattoa. I LOVE THOSE.
- 20) MM: aa, no mulla on yks ystävä niin se oli sillä oli niinku semmonen mm lapsi tuli sieltä suomesta asumaan LIKE LIKE A FOREIGN EXCHANGE STUDENT se vain häpesi sitä. - -

4.1.4. Epätarkan vastineen välttäminen

Toisinaan englanninkielisille ilmauksille ei kulttuurieroista johtuen ole sopivaa vastinetta suomen kielessä, ja epätarkan käännöksen välttämiseksi ilmaus on sanottava upotetulla kielellä. Tällaisissa koodinvaihdossa kyse ei siis varsinaisesti ole puutteellisesta sanastosta vaan siitä, että ilmaus on englanniksi nasevampi ja merkitykseltään tarkempi kuin suomeksi sanottuna. (Halmari & Cooper 1998: 95; Jönsson-Korhola 1982: 52.) Epätarkan vastineen välttämistä johtuvia koodinvaihtoja on tämän tutkimuksen aineistossa hyvin paljon.

Koodinvaihto on hyvin yleistä maantieteellisten erisnimien kohdalla. Vaikka joillekin erisnimille olisi amerikkasuomessa olemassa myös suomenkielinen vastine, infor-

mantit käyttävät useimmiten englanninkielistä nimeä, kuten esimerkeissä 21 ja 22. Englanninkieliset paikannimet voidaan kuitenkin lausua myös suomalaisen ääntämyksen mukaisesti, kuten esimerkin 22 *Nuu Jork* osoittaa.

- 21) DB: mitä on paras? minä tykkäsin MARQUETTE MICHIGANista
- 22) DB: - - net aina haluaa tietää mitä toiset tekkee ne menee nuu jorkin (<New York) ja CALIFORNIAn täältä MINNESOTASTA joo

Myös yhtiöiden ja yhdistysten nimet sanotaan useimmiten niiden alkuperäiskielellä, kuten esimerkeissä 23 ja 24.

- 23) IN: - - me oomma ollu reis ja finnfestissä monta kertaa. me me aiottiin mennä salolammelle neljä vuotta takaperin. NINETY EIGHT .. *NORTH WEST ilmaiiva WENT ON STRIKE
- 24) SS: me mm FINNISH AMERICAN HISTORICAL SOCIETY on tanssit ja, kaikkilaiset suomalaiset ruokia ja aika kun suomalaiset saa - -

Yleisnimistä ei-suomalaiset ruoat ja oppilaitosten nimet sanotaan useimmiten englanniksi, kuten esimerkeissä 25, 26 ja 27.

- 25) KT: joo me kovasti tykkää niistä kanza. AND me mm pietään mm *PASTY suomalaista ruokaa. ja me kanssa tykkää niistä.
- 26) IN: - - ja mä menin mm minu ensi mä meni COLLEGEiin joo
- 27) SS: siivooja joo. minun äiti meni aa läpi yliopistosta. hän oli opetaja ylikoulusta. HIGH SCHOOL.

Amerikkalaisille oppilaitoksille ei erilaisesta koululaitoksesta johtuen olekaan täsmällistä vastinetta suomensuomessa, eivätkä amerikansuomalaiset käännöslainat *ylikoulu* tai *korkeakoulu* (high school) anna suomalaiselle oikeaa kuvaa kouluasteesta. Englanninkielisten ilmaisujen käyttämiseen vaikuttaa varmasti myös se, että toisen ja myöhemmän polven amerikansuomalaiset ovat tavallisesti käyneet koulunsa englanniksi, jolloin kouluun liittyvät sanat myös muistuvat ensin mieleen sillä kielellä (Jönsson-Korhola 1989: 188).

4.1.5. Epäsuoran esityksen korostaminen

Koodinvaihtoja käytetään usein ilmaisemaan joko suoria lainauksia tai epäsuoria ilmauksia (Gumperz 1982: 75–76). Epäsuoran ilmaisun sanotaankin olevan kaikkein yleisin

koodinvaihdon keskustelullisista funktioista. Koodinvaihtotapauksissa ei kuitenkaan aina ole kyse siitä, että ilmaus sanottaisiin sen alkuperäisellä kielellä, vaan koodinvaihtoa käytetään korostamaan kontrastia muun puheen ja lainauksen välillä, jolloin koodinvaihdon tarkoituksena on ennen kaikkea huomion kiinnittäminen ja sitä kautta tulkintaan vaikuttaminen. (Auer 1995: 119.) Tämän tutkimuksen aineistossa epäsuoran esityksen korostaminen on kuitenkin hyvin harvinainen koodinvaihdon funktio. Epäsuorien esitysten vähyys aineistossa lienee vain sattumaa, joskin sillä voi olla yhteys myös puhujien kielitaitoon ja valittuihin puheenaiheisiin.

On todennäköistä, että seuraavissa esimerkeissä esiintyvä informantti käyttää epäsuorissa esityksissä esityksen alkuperäiskieltä. Tällöin koodinvaihto ei johdu pelkästään kontrastin luomisesta, vaan myös siitä, että koska ilmaus on jo kerran sanottu tietystä muodossa, se on helppo sanoa myös tässä yhteydessä samalla tavalla. Esimerkissä 28 informantin epäsuoraa esitystä seuraa yritys täsmentää ilmausta suomeksi, ja täten tapaus voidaan tulkita myös väliaikaiseksi aukoksi.

- 28) IN: ei me voinu SO THAT WAS CANCELLED OKAY WO, WE WERE VERY SORRY sitten tuli YOU KNOW OTHER THINGS YOU KNOW mentiin me, SO nyt tänä vuonna meilloli aio, me aiottiin että no nyt me voimma mennä salolammelle. okei, tehtiin kaikki. SENT IN THE DEPOSIT YOU KNOW. viime viikolla mä sanoin CAROL mä ensin selitin CAROLille että HM: carol (sukunimi)?
IN: joo CAROL (sukunimi) että *HEARTBROKEN sydän on aivan .. ei me voi mennä. ei niillol-lu pii piisalle ihmisiä

Esimerkissä 29 on kyse sekä sanastollisen aukon paikkaamisesta että epäsuoran esityksen korostamisesta. Informantilla on kuitenkin selvästi aavistus myös suomenkielisestä ilmauksesta, sillä hän aloittaa *minulla on* -omistusrakenteella. *Minulla on kiire* -ilmaus ei kuitenkaan riitä ilmaisemaan samaa asiaa kuin *I'm a busy busy lady*, joten informantti joutuu turvautumaan koodinvaihtoon. Epäsuoran esityksen ennakoiminen *mä sanoin että* -ilmauksella osoittaa, että puhuja on tietoinen koodinvaihdosta ja siitä, että lainaa omaa puhettaan.

- 29) IN: mm mutta en minä voi mennä keväällä, ku minullon, minoon (nauraa) mä sanoin että mä oon *BUSY BUSY LADY. YOU KNOW RECORDING SECRETARY kirjuri, joka pitää YOU KNOW ottaa kaikki kun on on MEETINGS, YOU KNOW

4.1.6. Puhekumppanin osoittaminen

Koodinvaihdon avulla voidaan korostaa sitä, kenelle puhe on osoitettu. Kulloisenkin puhekumppanin osoittamisen lisäksi koodinvaihtoa voidaan käyttää myös rajaamaan puhujia keskustelun ulkopuolelle. (Gumperz 1982: 77; Auer 1995: 120.) Tämän tutkimuksen aineistossa on yksi haastattelu, jossa on haastateltavana kaksi informanttia. Lisäksi keskustelua kuuntelee yksi tutkimuksen ulkopuolinen tarkkailija, joka tosin tuntee kaikki haastattelun osapuolet. Informantit käyttävät lähes poikkeuksetta englantia keskustellessaan toistensa tai ulkopuolisen henkilön kanssa, mutta vaihtavat takaisin suomeen, kun kohdistavat puheensa haastattelijalle. Puhekumppanin osoittavia koodinvaihtoja esiintyy molemmilla informanteilla, mutta enemmän kuitenkin informantilla SK, jonka suomen kieli on ”kankeampaa” kuin toisella informantilla.

Esimerkeissä 30 ja 31 informantti SK kommentoi toisen informantin puhetta, ja ikään kuin jättää haastattelijan kokonaan huomioitta. Informantti SK puhuu suomea huomattavasti heikommin kuin MM, joten on mahdollista, että hän yrittää tällaisten englanninkielisten huomautusten avulla kompensoida sitä, että ei muuten osallistu keskusteluun niin aktiivisesti kuin toinen haastateltava.

- 30) MM: kotons. joo se oli niin paljon nuorempi ja että ne lakkasi sitte ko kirk meiän kirkossa sitä suomen kielen pyhäkoulua mutta ku minä kävin, mulle se oli vähän hankalaa ko me aina aa taasenko häätyy allin kanssa lukia YOU KNOW ja sitte ei ole oikeen niin sitte se hmm hmm ensi viikolla opittua taasen
SK: *YOU PROBABLY LEARNED BETTER
- 31) MM: välissä, joo. siskoja, kolome meitä mentiin sinne ja nämä kaksi ne onnettomat kävi siellä ei ne puhunu mittää ensi kaks viikkoa oltin siellä
SK: OH WE GOT PRETTY GOOD YOU KNOW (naurua)

Esimerkin 32 tavoin informantti MM:lla on tapana puhua toiselle informantille englantia erityisesti silloin, kun tällä on selviä ymmärtämisvaikeuksia.

- 32) HM: minkälaista on alaskassa?
SK: WHAT PART?
MM:* NO WHAT'S IT LIKE THERE
SK: oo se on sievä jaa. mm GORGEOUS SCENERY, REALLY

4.1.7. Uuden puheenaiheen tai sivuhuomautuksen korostaminen

Koodinvaihdon keskustelullisessa tutkimuksessa yhdeksi koodinvaihdon funktioksi mainitaan viestin täsmentäminen (message qualification). Tällaisissa koodinvaihdoissa sisälöltään tärkein asia sanotaan matriisikielellä, jonka jälkeen informantti jatkaa samasta aiheesta ja täsmentää sanottua ilmausta upotetun kielen avulla. (Gumperz 1982: 79.) Muita samantyyllisiä koodinvaihdon funktioita ja koodinvaihdon alttiita puhetilanteita ovat sivuhuomautukset (parentheses or side comments) ja aiheen vaihtuminen (topic shift) (Auer 1995: 120). Tulkinnan vaikeuden ja ilmiöiden läheisyyden vuoksi olen tässä tutkimuksessa päättänyt yhdistämään nämä kategoriat ja koodinvaihdon funktiot yhdeksi luokaksi, jossa koodinvaihdon funktiona on korostaa kokonaan uutta puheenaihetta tai sivuhuomautusta, joka liittyy läheisesti matriisikielellä sanottuun asiaan.

Muutamalla aineistoni informantilla melko paljon tällaisia koodinvaihtoja, joissa uuden puheenaiheen tai sivuhuomautuksen myötä myös kieli vaihtuu. Esimerkissä 33 informantti kertoo amerikansuomalaisista perinneruoista suomeksi, mutta vaihtaa kuitenkin englanttiin, kun alkaa kertoa tarkemmin erään ruokalajin alkuperästä.

- 33) DB: pästi (<pasty) on niinkö se on niinkö piirakkaa, lihaa sisälle ja pottuja. son se on CORNISH DISH ja vielä suomalaiset on niin hyvä tehemän. ja monta vuotta on tehny pästiä *BUT IT IS A CORNISH, ENGLISH DISH. BUT SOMEHOW THE FINNISH
HM: suomalaiset ottivat sen?
DB: joo, joo (naurua)

Esimerkissä 34 informantti kuvailee amerikansuomalaista juhlaperinnettä ja Miss Helmi-hahmoa suomeksi, mutta siirtyy sitten kokonaan englanttiin, kun selittää haastattelijalle samasta aiheesta kertovista kirjoista. Aiheen käsittelyn jälkeen puhe säilyy suomenkielisenä jonkin aikaa, mutta vaihtuu pian uudelleen englanniksi. Tässä vaiheessa haastattelu on kestänyt jo lähes tunnin ja informantti vaikuttaa väsyneeltä. Runsaalla englannin käytöllä hän kenties pyrkii viestittämään haastattelijalle, että olisi jo aika lopettaa.

- 34) GK: - - kaikki semmoista ja semmoista, niillonki ja sitte ne tekee vähän semmoista niinkon niillon MISS helmi. se on MISS urho MISS YOU KNOW MISS helmi mutta se on aina mies. se puhuu niinkon nainen YOU KNOW en minä tykkää siitä mutta (naurua) suomalaiset ittekkään. HE DRESSES LIKE A WOMAN
HM: like a drag queen?
GK: WELL YEAH, YEAH REALLY. WILD, KIND OF WILD LOOKING AND DRINK A LOT YOU KNOW SO
HM: miss helmi?
GK: *YEAH MISS HELMI. YES. IT'S WILD. IN FACT I HAVE SOME BOOKS ON I IN FACT, IF YOU GIVE ME YOUR NAME I'LL SEND YOU ONE I'LL GIVE YOU THE

WHOLE STORY. I'VE GOT TONS OF, I'VE GOT BOOKS THAT I CAN SEND YOU ON THAT JUST I'VE GOT LOADS OF EXTRAS

HM: se on niin outo koska suomessa kukaan ei tunne st. urhoa

GK: OH NO. YOU GIVE ME YOUR ADDRESS AND I'LL SEND YOU ONE. IT'S NO PROBLEM

HM: okei. st.urho. niin missä paikkakunnalla se on syntynyt? onko se bemiäjissä syntynyt?

GK: ei. virginiassa. BUT IT'LL GIVE YOU THAT REAL STORY OF THE WHOLE THING. BECAUSE I'VE WORKED TO MM minä oon kirjottanu buukia (<books) minä minoon tehenny neljä kookibuukaa (<) jo tällä PENFIELD PRESS se on ETHNIC, BIGGEST ETHNIC PRESS

Uuden puheenaiheen korostamisen lisäksi informantit käyttävät koodinvaihtoa ilmaisemaan sivuhuomautuksia, joilla ei ole niin suurta merkitystä tarinan loppuhuipentumaan verrattuna, ja jotka voidaan siksi sivuuttaa nopeasti englanniksi. Esimerkissä 35 informantti on verraten innostunut tarinastaan ja selittää yksityiskohdat englanniksi ikään kuin nopeuttaakseen tarinan huippukohtaan pääsemistä.

- 35) IN: ei me voinu *SO THAT WAS CANCELLED OKAY WO, WE WERE VERY SORRY sitten tuli *YOU KNOW OTHER THINGS YOU KNOW mentiin me, SO nyt tänä vuonna meilloli aio, me aiottiin että no nyt me voimma mennä salolammelle. okei, tehtiin kaikki. *SENT IN THE DEPOSIT YOU KNOW. viime viikolla mä sanoin CAROL mä ensin selitin CAROLille että
HM: carol (sukunimi)?
IN: joo CAROL (sukunimi) että HEARTBROKEN sydän on aivan .. ei me voi mennä. ei niillollu pii piisalle ihmisää

Uuden puheenaiheen tai sivuhuomautuksen ilmaus -luokka on hyvin lähellä aikaisemmin esiteltyä ilmauksen täsmentäminen -luokkaa, ja osan koodinvaihtoista voisi-kin tulkita kuuluvaksi kumpaankin kategoriaan. Esimerkissä 36 on kyse sekä täsmennyksestä että sivuhuomautuksesta. Informantti täsmentää edellistä kommenttiaan englanniksi ja jatkaa lämpötilojen pohdiskelua samalla kielellä, kunnes haastattelija kääntää keskustelun kielen taas suomeksi.

- 36) GK: OH GOSH kuuskymmentä alla, siellä missä minä asun. *THAT'S SIXTY DEGREES NOW I DON'T KNOW HOW IT IS IN EUROPE, CENTIMETERS YEAH, OR CEL, WHATEVER, CELSIUS. OKAY SO ANYWAY
HM: niin mitä te teette silloin laskiaisena?
GK: OH minä oon ollu se päämie oli päämies monta vuotta

Samanlainen täsmentävä sivuhuomautus on kyseessä myös esimerkissä 37. Informantti SK kertoo miehensä sukujuurista suomeksi, mutta ilmaisee englanniksi sen, kuinka monen sukupolven amerikansuomalainen tämä on. Koodinvaihto johtuu luultavasti myös siitä, että puhuja ei tiedä *sukupolvi*-sanaa.

- 37) HM: sun mies on suomalainen?
SK: mhm se on
HM: onko hän tullut suomesta vai..?

SK: ei sen äiti puhua ja sen äitin äitin. MUST BE LIKE A FOURTH GENERATION
MM: se tuli suomesta kanssen

4.1.8. Metakieli

Koodinvaihtoa esiintyy usein sellaisissa puhetilanteissa, joissa pyydetään keskustelun toiselta osapuolelta kielellistä apua (Pietilä 1989: 194–195). Koodinvaihto voi tällöin saada aikaan tukevaa ja kannustavaa vuorovaikutusta, kun keskustelijat puhuvat kielestä yleensä ja keskustelu jatkuu ilman ajatuskatkoa. Samalla koodinvaihto voi paljastaa sanastollisen tai morfologisen aukon informantin kielitaidossa. (Kovács 2001: 125.) Tavaltaan metakieli kuuluu samaan kategoriaan uusien puheenaiheiden ja sivuhuomautusten kanssa, ja se voitaisiin tulkita myös edellisen kategorian alaluokaksi. Tämän tutkimuksen aineistossa englanninkielisen metakielen käyttö vaihtelee suuresti eri informanteilla. Runsainta se on informanteilla IN ja KG, jotka muutenkin puhuvat paljon ja omaaloitteisesti.

Olen jakanut metakielen kolmeen ryhmään: yleiseen puheeseen kielen ilmiöistä, epävarmuuden osoittavaan metapuheeseen ja metapuheeseen, joka paljastaa leksikaalisen aukon. Esimerkeissä 38, 39 ja 40 on kyse yleisestä kieleen liittyvästä puheesta. Esimerkkien 38 ja 39 informantit puhuvat omasta kielitaidostaan ja ilmaisevat pahoittelunsa ja tyytyväisyytensä englanniksi. Esimerkissä 40 on kyse siitä, että informantti varmistaa haastattelijan ymmärtäneen keskustelussa käytetyn sanan.

- 38) KT: en koskaan. en minä oikein tykkää mm. *SOME OF THESE WORDS I DON'T KNOW I CAN'T REMEMBER ku mullaki on käyny tämä suomia niin kankiaksi (naurua) kun ei kylliksi käyttää sitä. mm minä en oikein tykkää matkassa olla. minä tykkään kotiassa olla.
- 39) HM: anoppi
IN: anoppi. anoppi A-N-O-P-P-I
HM: joo
IN: anoppi minun anoppi *SEE HOW I LEARN THAT OKAY kalu anoppi. hänen lapset, NONE OF THEM COULD WRITE OR READ FINNISH AT ALL THEY JUST DIDN'T LEARN YOU KNOW. I LEARNED I THINK BECAUSE IN FITCHSBURG I'M GOING TO FINNISH SUNDAY SCHOOL
- 40) MM: joo suomessa me oli kaljaa se oli kauhia. mutta se mm
SK: kaikki joi sitä. DO YOU KNOW WHAT IT IS?

Koodinvaihdon lisäksi esimerkissä 38 on huomionarvoista amerikansuomen erikoinen sanajärjestys, joka on alleviivattu esimerkissä ja jota esiintyy samalla informantilla muuallakin aineistossa. Eräinä malleina tällaiselle käänteiselle sanajärjestykselle saattavat olla raamatun kieli ja virsien sanoitukset. Informantin kotipaikkakunnalla onkin vielä

mahdollista käydä suomenkielisessä jumalanpalveluksessa. Lisäksi amerikansuomalaiset ovat voineet oppia lukemaan ja kirjoittamaan suomen kieltä kirkon järjestämissä sunnuntai kouluissa, kuten informantti IN kertoo esimerkissä 39. Ulkoa opeteltujen fraasien rakenteet voivat heijastua myös puhuttuun amerikansuomeen.

Toinen metapuheen tyyppi osoittaa sanastollisen tai tyyllillisen epävarmuuden. Esimerkeissä 41 ja 42 informantit osaavat kyllä ilmaista asiansa suomeksi, mutta hakevat metapuheen avulla haastattelijalta varmennusta tai korjausta valitsemalleen ilmaukselle.

- 41) HM: onko sinulla vielä sukulaisia suomessa?
DB: joo minä menin kattoon kaks serkkua oo kolo nelijä serkkui ja niillä on aa kanssen aa ukko IS THAT PROPER TO SAY HUSBAND?
- 42) GK: . - - ja meilloli se, niitä poortitalot (< boarding houses) meilloli niitä , yli kaksikymmentä vuotta, ja meilloli monta sataa niitä, kuitenkin siirtolaisia, ARE THOSE IMMIGRANTS?

Esimerkeissä 43 ja 44 metakieli paljastaa sanastollisen aukon. Informantit eivät sano unohtamaansa sanaa suoraan englanniksi, vaan ikään kuin pohjustavat sitä metapuheella ja valmistelevat kuulijaa tulevaan sanaan.

- 43) GK: - - mutta minä ymmärrän lukea paljo parempi ja minä aina haluan oppia enempi ja enempi kun mm minä oon mm *HOW WOULD YOU SAY HISTORIAN? SO mullo paljo hyviä buukeja (< books) YOU KNOW ja ne on kaikki suomessa suomeksi kirjoitettu niin - -
- 44) MM: se oli mm meiän mm I'M TRYING TO SAY RIGHT IN BETWEEN US

Koodinvaihdon keskustelullisessa tutkimuksessa eräs koodinvaihdon funktioista on henkilökohtaisen ja objektiivisen puheen erottaminen toisistaan (personalization versus objectivization). Tällaisten koodinvaihtojen sanotaan korostavan puhujan suhtautumista omaan puheeseensa, ja koodinvaihto voi siten osoittaa eräänlaista etäisyyttä puhujan ja viestin välillä. (Gumperz 1982: 80.) Englanninkielinen metapuhe saa aikaan sen vaikutelman, että puhuja siirtyy hetkeksi haastattelutilanteen ulkopuolelle, jossa hän voi vapautuneesti käyttää englantia. Tällöin englanniksi sanottu ilmaus ei tunnu rikkovan suomen kielen rakenteita samalla tavalla, kuin jos se sanottaisiin ilman metapuhetta. Edeltävissä esimerkeissä onkin metapuheen lisäksi kyse siitä, että koodinvaihto ikään kuin korostaa puhujan hetkellistä etäntymistä omasta suomenkielisestä puheestaan, jolloin englannin käyttö on sallitumpaa kuin keskellä suomenkielistä keskustelua.

4.1.9. Kaksikielisen identiteetin ja etnisen yhteenkuuluvuuden osoittaminen

Tämän tutkimuksen aineistossa diskurssipartikkeleita ja muita fraasinomaisia ilmauksia käytetään hyvin runsaasti ikään kuin muistuttamaan, että sujuvahkosta suomesta huolimatta informantit hallitsevat myös englannin kielen ja ovat amerikansuomalaisuuden lisäksi identiteetiltään myös amerikkalaisia. Koodinvaihtoa voidaankin käyttää keinona osoittaa kaksikielistä identiteettiä (Kovács 2001: 126). Tällaisista irrallisista koodinvaihdoista käytetään nimitystä *tags*. Ne ovat vapaasti liikkuvia ilmaisuja, eikä niillä juurikaan ole syntaktista suhdetta muuhun lauseeseen. Erään tutkimuksen mukaan tällaiset koodinvaihdot eivät ole kovin yleisiä ensimmäisen polven amerikansuomen puhujilla. (Poplack et al. 1989: 139–140.) Myöhempien polvien amerikansuomessa englanninkieliset diskurssipartikkelit ja fraasit ovat sitä vastoin hyvin yleisiä. Tämän tutkimuksen aineistossa kaksikielisen identiteetin ilmaiseminen on kaikkein yleisin koodinvaihdon funktio.

Kaksikielisen identiteetin osoittaminen on melko hatara ja tulkinnanvarainen luokka, sillä myös monet muut koodinvaihdot voitaisiin tulkita tähän kategoriaan kuuluviksi. Tutkimuksen mukaan interjektiot ja sisällön kannalta merkityksettömät täytesanat ilmaistaan usein koodinvaihdon avulla (Gumperz 1982: 77). Lisäksi upotetun kielen diskurssipartikkelit ja fraasit ovat hyvin tyypillisiä puhutulle kielelle, ja ne voivat esiintyä kaksikielisessä puheessa helposti myös tiedostamatta ja vailla minkäänlaista tarkoitusta viestiä omasta identiteetistä (Kovács 2001: 125). Olen analysoinut tähän kategoriaan selvien tapausten lisäksi muutamia sellaisia koodinvaihtoja, jotka eivät sovi muihin kategoriaihin ja joita ei myöskään edellä mikään näkyvä laukaisin, joista enemmän seuraavassa luvussa.

Suurin osa tämän kategorian koodinvaihdoista on diskurssipartikkeleita tai niiden tyyppisiä fraaseja sekä yksittäisiä sanoja, jotka informantit varmasti osaisivat myös suomeksi, mutta sanovat kuitenkin englanniksi. Useat tämän kategorian koodinvaihdoista esiintyvät myös ensimmäisen ja toisen polven amerikansuomen puhujilla, ja amerikansuomen sanakirjaan nämä ilmaisut onkin kirjoitettu yhdeksi sanaksi suomalaisen ääntämyksen mukaan, kuten esimerkiksi *junoo* ja *aitunnoo* variantteineen. (Virtaranta 1992; 1993: 84–89) Tämän tutkimuksen aineistossa suurin osa näistä amerikansuomeen vakiintuneista ilmauksista on kuitenkin äännetty englannin mukaisesti, kuten esimerkeissä 45–47. Tyypillisten amerikansuomen ilmausten lausuminen englanniksi saattaa johtua siitä, että englantia on informanttien vahvin kieli. He käyttävät hyvin todennäköisesti samoja

ilmaisuja myös englanninkielisessä puheessaan, ja saman ääntämyksen säilyttäminen on siksi luontevaa.

Esimerkeissä 45, 46 ja 47 informantit personoivat puhettaan englanninkielisillä diskurssipartikkeleilla ja fraaseilla. He eivät todennäköisesti ole tottuneet käyttämään vastaavia suomenkielisiä ilmauksia, vaikka osaisivatkin sanoa ne myös suomeksi. Kaksi-kielisen identiteetin osoittaminen vaihtelee puhujien mukaan. Informanteilla on selvästi omat suosikki-ilmaisunsa, joita he käyttävät puheessaan laajalti. Yleisimpiä ilmaisuja tämän tutkimuksen aineistossa ovat *you know, well, but* ja *I mean*.

- 45) GK: minun minun OKAY ne minun äitin vanhukset tuli mm eli isä ja äiti tuli mm lappajärveltä ja mm minun mm isän mm äiti tuli niin vaasasta ja se I MEAN äiti tuli vaasasta ja isä tuli imatrasta.
- 46) HM: miten he menevät? menevätkö autolla vai..?
DB: autolla ja ilima, minä sano ilimalaiva BUT se on lentokone (naurua)
- 47) MM:- - ja sitte minä oon ollut LIKE A vanhainkodissa työssä mä olin kolme vuotta siellä menahgassa monta vuotta aikaa ja siellä vai melekeen kaikki siellä aikaa puhu suomea sinu häätyy puhua. ja olin semmosessa mm ar mm as japi (< a job) oli asentee, YOU KNOW että hoitaa näitä - -

Amerikansuomalaisten keskinäisessä keskustelussa suomesta englantiin tai englannista suomeen tapahtuvalla koodinvaihdolla voidaan osoittaa etnistä yhteenkuuluvuutta (Jönsson-Korhola 1993: 110). Aineistossa on muutama esimerkki tällaisesta koodinvaihdosta, kun informantit SK ja MM puhuvat keskenään englantia (ks. 4.1.6). Haastattelija mielletään ennen kaikkea suomensuomalaiseksi, ja hänen kanssaan etnistä yhteenkuuluvuutta osoittaviksi koodinvaihdoksi voidaan tulkita vain muutama englannista suomeen tapahtuva vaihto. Tällaisia ovat esimerkiksi esimerkin 48 *ruisleipä* ja esimerkin 49 *äiti* ja *isä*. Koodinvaihdon syynä lienee myös se, että informantit ovat tottuneet käyttämään puhumistaan asioista nimenomaan suomenkielisiä nimityksiä. Toisaalta esimerkiksi 49 kyse voi olla myös siitä, että informantti pyrkii puhumaan mahdollisimman paljon suomea, ja äiti ja isä ovat virkkeen ainoat sanat, jotka hän pystyy suomeksi tuottamaan.

- 48) IN: - - WELL ANYWAY ODD THINGS OH ruisleipää I LOVE RYE RYE BREAD YOU KNOW NOW WE CALL IT JUST ruisleipä OR YEAH. SOME PEOPLE YOU KNOW THAT MY HUSBAND'S FAMILY, THEY CALL IT demokraatia NOW I DON'T KNOW IF THAT'S - -
- 49) HM: muistatteko silloin kun te olitte lapsia niin puhuitteko te siskojen ja veljien kanssa suomea?
SK: YEAH äiti I MEAN isä HAD THESE FLASH CARDS. MM SUNDAYS

Kaksikielisen identiteetin osoittamisen lisäksi diskurssipartikkeleita voidaan käyttää yksinkertaisesti tauon täyttämiseen, kun mietitään, mitä seuraavaksi sanottaisiin (Kovács 2001: 124). Esimerkissä 50 informantti toistaa englannin konjunktiota *but*, kunnes taas jatkaa suomenkielistä puhettaan.

- 50) DB: minä meni yksin mm kokkolan minulla oli hyvä ystävä kuka vain menin helsinkiin ja mm
BUT MM BUT minä olin yksin ko minä otin junan kokkolan

Informantti voi koodinvaihdon avulla myös varmistaa sen, että toinen osapuoli on ymmärtänyt asian tai käytetyn sanan, kuten esimerkeissä 51 ja 52. En ole laskenut upotetun kielen ilmauksien jäljessä olevia diskurssipartikkeleita ja fraaseja erikseen, vaan analysoinut ne osana yhtä koodinvaihtoa, kuten esimerkissä 51.

- 51) HM: mitä siellä oli?
MM: YOU KNOW LIKE avioliitto ja asua miehin kans ja semmos se oli paljo MORE mutta ne tekkee sitä ameriikassa kans. YOU KNOW ja ja paljo juopotelemasta ja nuori YOU KNOW. IT WAS. sitä minä olin *SURPRISED YOU KNOW ku minä kävin viellä mutta
- 52) KT: joo joo aivan joo. ja ne hoiti kansa pelot YOU KNOW ja syöttivät lehemä ja

Koska sekä tauon täyttäminen että ymmärtämisen varmistaminen osattaisiin todennäköisesti ilmaista myös matriisikielellä, olen tulkinnut myös ne koodinvaihdot kaksikielisen identiteetin osoittamiseksi. Joskus upotetun kielen diskurssipartikkelit voivat olla merkkejä siitä, että puhuja tiedostaa joutuvansa käyttämään upotettua kieltä, koska ei osaa ilmaisua suomeksi. Tätä liputukseksi kutsuttua koodinvaihdon ilmiötä käsitellään tarkemmin luvussa 4.3.

Taulukko 4. Koodinvaihtojen keskustelulliset funktiot esiintymien mukaan

Informantti	IN	KG	SS	DB	KT	SK	MM
Sanastollisen aukon paikkaaminen	29	39	25	37	27	48	32
Väliaikaisen aukon paikkaaminen	11	5	2	8	2	6	2
Ilmauksen täsmentäminen	23	19	7	2	5	14	6
Tarkan vastineen puuttuminen	27	19	16	40	10	8	11
Epäsuoran esityksen korostaminen	2	---	---	---	---	---	1

Puhekumppanin osoittaminen	---	---	---	---	---	10	5
Uuden puheenaiheen tai sivuhuomautuksen korostaminen	18	13	---	1	---	12	3
Metakieli	21	21	---	4	3	8	9
Kaksikielisen identiteetin osoittaminen	47	59	5	28	44	17	80
Ei selkeää funktiota	2	8	---	2	2	9	7
Koodinvaihdon funktioita yhteensä	180	183	55	122	93	132	156

4.2. Laukaisimet

Useimmiten tämän tutkimuksen koodinvaihoilla on yksi tai useampi selkeästi määriteltävä keskustelullinen funktio. Aineistosta löytyy kuitenkin myös sellaisia koodinvaihtoja, joilla ei näytä olevan minkäänlaista funktiota. Tällöin koodinvaihtoa edeltää usein jokin toinen koodinvaihto, joka saa aikaan sen, että puhuja vaihtaa uudelleen koodia. Upotetun kielen sanasto voikin aktivoitua matriisikieltä nopeammin, jos sitä on juuri käytetty edeltävässä puheessa (Halmari & Cooper 1998: 97). Edeltävässä puheenvuorossa ollut upotetun kielen aines voi siis laukaista koodinvaihdon, vaikka puhuja osaisikin ilmauksen myös matriisikiielellä eikä siten pyrkisi ilmaisemaan koodinvaihdolla mitään erityistä.

Alun perin laukaisimilla (triggering) on viitattu sanoihin, jotka kuuluvat puhujan kumpaankin kieleen. Tällaisia ovat muun muassa fonologisesti samanlaiset prepositiot, erisnimet ja toisesta kielestä lainatut sanat. (Clyne 2000: 262.) Yleisemmän määrittelyn mukaan laukaisimia ovat kaikki ne upotetun kielen morfeemit, jotka edeltävät toisia upotetun kielen morfeemeja tai fraaseja (Myers-Scotton 2002: 142). Tavallaan jokaista koodinvaihtoa edeltää jonkinlainen laukaisin, oli se sitten aiemmin tuotettu englanninkielinen ilmaus, sanaston tai rakenteen puutteellisuus tai pelkkä ajatus toisella kielellä. Englannista takaisin suomeen tapahtuvien koodinvaihtojen laukaisimena on useimmiten suomalaisen haastattelijan pelkkä läsnäolo tai suomenkielinen puhe. Laukaisin on siten eräänlainen mekaaninen syy sille, että puhujan kieli vaihtuu.

4.2.1. Laukaisimena informantin oma puhe

Esimerkissä 53 informantin selventävä kysymys laukaisee koodinvaihdon. Haastattelijan suomenkielisestä puheesta huolimatta informantti jatkaa keskustelua englanniksi, kunnes puheenaihe vaihtuu.

- 53) HM: mitenkä silloin kun sinä olit suomessa niin mikä oli sinun mielestä suurin ero amerikkaan verrattuna? vai oliko siellä jotain sellaista mitä et tiennyt, jotain yllättävää?
 GK: *OH YOU MEAN WHAT WAS WHAT WAS A DIFFERENCES BETWEEN AMERICA AND FINLAND?
 HM: joo
 GK: THE MOST?
 HM: joo
 GK: WELL, I THOUGHT THERE WAS A LOT OF THINGS I WISH WE HAD (naurua)
 HM: minkälaisia?
 GK: no AH YOUR FOOD WAS VERY GOOD AND THE WAY IT'S HANDLED TO ME IS.. YOU KNOW THE RESTAURANT WE HAVE AROUND HERE, THEY'RE NOTHING COMPARED TO WHAT I SAW IN FINLAND, THEIR BREADS, HOME MADE BREADS, AND YEAH MAYBE IN YOUR BIGGER CITIES WITH YOUR, MAYBE WITH YOUR GOURMET BUT ON THE YOU KNOW, ON THE ..THE AVERAGE AMERICAN. TOO MUCH GREASE. YOU HAVE SO MUCH WONDERFUL THINGS , YOU KNOW THE FISH AND THE BREAD
 HM: (Puhuu jotain terveellisestä, puheesta ei saa kunnolla selvää. Puhuu kuitenkin suomea)
 GK: YEAH paljo terveempi ruokaa, paljo terveempi ja minun, minun pojanpoika oikeen tykkäs kaikki. se oli kumma kon se on tottunu, mutta se se on vähä semmonen että se kattoo vähä että se on tervystä, YOU KNOW

Englanninkieliset diskurssipartikkelit ovat yleisiä laukaisimia tämän tutkimuksen aineistossa. Niitä käytetään hyvin runsaasti suomenkielisen puheen seassa, ja toisinaan informantit jatkavat puhetta englanniksi niiden jälkeenkin. Esimerkissä 54 informantti aloittaa diskurssipartikkelilla ja jatkaa englanniksi, mutta huomaa sitten koodinvaihdon ja jatkaa lausetta suomeksi.

- 54) HM: joo mikä museo? ateneum? iso taidemuseo?
 MM: YEAH IT'S A oikeen iso hotelli kun ne on äiti ja isä on käyny siellä, se on oikeen, se minä oikeen muista sitä nimeä. se on niinku. mm

Myös informantin edellisen puheenvuoron vaikeudet voivat toimia koodinvaihdon laukaisimina. Esimerkistä 55 näkyy, miten informantti SK joutuu turvautumaan hyvin runsaaseen koodinvaihtoon kertoessaan koululaisten puhekilpailusta. Seuraavassa puheenvuorossaan hän käyttääkin ainoastaan englantia.

- 55) HM: ahaa. minkälainen speech?
 SK: sinulla on SIXTEEN MM STORIES että se hää häätyy mm tietää. ja sit ko se. GETS THERE se häätyy DRAW OUT OF A HAT kolme OF THOSE THREE SONGS, I MEAN THREE

STORIES, AND se hät silloin mm HALF HOUR TO PREPARE AND se häätty mennä mm ja puhua THAT tuo
 HM: tarina
 MM: ihmiset harrastaa niitten ihmisen eessä
 SK: AND AT THE MINNESOTA STATE MM SHE HAS GONE TO STATE SINCE THIRD EIGHT GRADE. AND LAST YEAR SHE WASN'T ABLE TO GO BECAUSE SHE HAD TO GO TO WASHINGTON D.C AT THAT TIME SO SHE WAS SAD ABOUT THAT

Samanlainen edellisen puheenvuoron vaikeuksista johtuva koodinvaihto on kyseessä myös esimerkissä 56. Informantti SK ei muista tai tiedä tarvitsemiaan sanoja suomeksi, ja tuloksena on melko sekava, paljon koodinvaihtoja sisältävä puheenvuoro. Informantti aloittaa myös seuraavan puheenvuoronsa suomeksi, mutta vaihtaa hyvin nopeasti pelkään Englantiin.

- 56) HM: mitä sinä kirjoitit?
 SK: mm minä. COMPARE? (kysyy MM:ltä)
 MM: sä haluaisit nähdä eri
 HM: verrata
 SK: veriä minkälainen suomessa on. THE amerikansuomen. PEOPLE imi WHATEVER, ARE COMPARED TO THE suomen. mm PEOPLE haa kuinka kuinka ne on SIMILAR
 MM: kuinka ne on samoja ja miksi
 SK: ja kuinka mein CULTURES AND HERITAGE AND ALL THOSE THINGS OF THINGS DIFFER

4.2.2. Laukaisimena keskustelukumppanin puhe

Informantin oman puheen lisäksi myös haastattelijan englanninkielinen puhe voi laukaista koodinvaihdon, ja tämä onkin yleisin syy aineiston niille koodinvaihdolle, joilla ei ole mitään ilmeistä funktiota. Esimerkissä 57 haastattelija käyttää englanninkielistä ilmausta omassa puheenvuorossaan ja antaa ikään kuin hyväksyntänsä koodinvaihdolle, vaikka käyttääkin Englantia vain ilmaisun tarkkuuden saavuttamiseksi. Todennäköisesti juuri tämä haastattelijan käyttämä ilmaus laukaisee informantin koodinvaihdon, vaikkakin syynä voi olla myös se, että informantti hallitsee aihepiirin sanaston paremmin Englanniksi.

- 57) IN: -- insinööri se laitto kaikki ne ne tarvitsi mm.. I DON'T KNOW myrkkijä?
 HM: joo poison?
 IN: FOR THE WEEDS AND THINGS YOU KNOW, FOR ALL THAT CANE YOU KNOW, BUGS, WHATEVER
 HM: joo

Kahden informantin yhteishaastattelussa on muutamia sellaisia tapauksia, joissa toisen informantin puhe laukaisee toisen koodinvaihdon. Esimerkissä 58 informantti MM hakee oikeaa ilmaisua, ja informantti SK ehtii väliin sanomaan sen Englanniksi. Todennäköises-

ti MM olisi päätyntä koodinvaihtoon myös ilman SK:n englanninkielistä täydennystä, mutta on ilmeistä, että se toimii laukaisimena MM:n koodinvaihdolle.

- 58) MM: - - minä oon työssä semmosen mm ihmisien kanssa mikä on mm millä niitä kerrotaan
 SK: RETARDED
 MM: DEVELOPMENTALLY DISABLED OR ne on ei ne oo kaikki semmosia mutta ne on semmoset ne pittää niitä siinä vahata että ne ei lähe siitä juoksemaan ja pittää niitä että ne on ittesä ei loukkaa. ja löytää niien toinen paikka asua. - -

Esimerkissä 59 informantti MM kääntää haastattelijan kysymyksen englanniksi toiselle informantille. Tämä toimii laukaisimena sille, että informantti SK vastaa kysymykseen englanniksi, vaikka olisikin saattanut osata ilmauksen myös suomeksi.

- 59) HM: mitä he kertoivat?
 MM: WHAT HAVE THEY TOLD YOU?
 SK: MM, THEY WERE, IT SEEMED THEY WERE REALLY WHAT I CALL RELIGIOUS AND
 MM: uskovaisia

4.3. Liputus

Useat keskustelulliset keinot (discourse devices) voivat kiinnittää huomiota koodinvaihtoon. Tällaisia ovat muun muassa tauot, sanan toisto upotetulla kielellä ja metakielinen puhe eli puhe kielestä itsestään. Lisäksi koodinvaihtoa edeltävät määritteen tapaiset elementit tai muut merkit epäroinnista voidaan tulkita yrityksiksi kiinnittää kuulijan huomio tulossa olevaan puheeseen. Sanoja ja epärointejä, jotka jollakin tapaa korostavat niitä seuraavia englanninkielisiä ilmauksia, kutsutaan lipuiksi (flags). Kokonaisuudessaan ilmiötä kutsutaan liputukseksi (flagging). (Poplack et al. 1989: 134, 138.)

Joissain kieliyhteisöissä suositetaan mahdollisimman sujuvaa ja huomaamatonta koodinvaihtoa, kun taas toisissa koodinvaihtoa pyritään korostamaan liputuksen avulla. Liputuksen seurauksena puheen virta keskeytyy ja kuulijan huomio kiinnittyy koodinvaihtoon. Liputus voi näin tehdä rakenteelliset rajoitukset tarpeettomiksi ja saada aikaan sen, että niitä on mahdollista rikkoa. (Poplack et al. 1989: 134.)

Koodinvaihdon ennakoiminen johtuu yleensä siitä, että puhuja viivyttelee löytääkseen oikean sanan tai valmistaa puhujaa tulossa olevaan ilmaukseen (Jönsson-Korhola 1993: 111). Liputus voidaankin yhdistää myös puheentuottamisvaikeuksiin, kun puhuja ei osaa kieliä tasaveroisesti tai ei ole käyttänyt keskustelun kieltä pitkään aikaan (Poplack et al. 1989: 150). Useimmiten juuri vaikeudet oikeiden sanojen tai taivutusmuotojen kanssa ovat syynä tämän tutkimusaineiston liputettuihin koodinvaihtoihin.

Kovácsin (2001) analyysissä kaikki liputetut koodinvaihdot on sijoitettu samaan kategoriaan. Mielestäni on jossain määrin epäjohdonmukaista, että samaan kategoriaan voi ainoastaan liputuksen perusteella kuulua muuten rakenteeltaan erilaisia koodinvaihtoja (Kovács 2001: 190). Tästä johtuen en ole tehnyt liputetuista koodinvaihdosta omaa rakenteellista kategoriaansa, vaan olen luokitellut koodinvaihdot eri kategorioihin huolimatta siitä, onko niissä liputusta vai ei. Satunnainen epäröinti ja takertelu oikean ilmauksen löytämisessä on mielestäni luonnollista myös yksikieliselle puheelle, joten en koe liputusta kovinkaan merkittäväksi piirteeksi koodinvaihtoa analysoitaessa. Tärkeintä on mielestäni se, mitä puhuja lopulta saa tuotettua. Olen kuitenkin merkinnyt liputuksen lisäpiirteeksi rakenteeltaan erityyppisiin koodinvaihtoihin, joten erilaisten liputusten esittely on mahdollista. Olen analysoinut liputukseksi kaiken sen koodinvaihtoa edeltävän ai-neksen, mikä jotenkin viittaa siihen, että puhuja on tietoinen tulevasta koodinvaihdosta.

4.3.1. Sanaton liputus

Välittömästi sanaa edeltävät epäröinnit ja tauot ovat selvimpiä merkkejä liputuksesta. Esimerkeissä 60 ja 61 informantit eivät tiedä ilmaisuja suomeksi, ja tauko ennustaa sitä, että he aikovat sanoa sanan englanniksi.

- 60) MM: - - on oikeen kiitollinen että se tuli ameriikkaan niilloli ne on ollu oikeen hyvä mm niilloli hyvä siellä perhe oli oikeen mm. IMPORTANT
- 61) KT: - - joku naapuri tuli. joku asua, ja ei ollu suomesta_OR suomalainen. no hän oli käyny meiän_YARD kotian tykönä ja oli kysynyt minun isästä multa, ja mm en minä olin vain vastannut suomessa silleki (naurua) - -

Myös nauru voi toimia liputuksena. Esimerkissä 62 informantti on huvittunut siitä, että ei osaaakaan ilmaista asiaansa suomeksi. Naurullaan hän osoittaa tiedostavansa sen, että joutuu käyttämään englantia.

- 62) HM: mitä te vappuna teette?
SS: me mm FINNISH AMERICAN HISTORICAL SOCIETY on tanssit ja, kaikkilaiset suomalaiset ruokia ja aika kun suomalaiset saa, tulee (naurua)* TOGETHER

4.3.2. Suomenkielinen liputus

Huolimatta siitä, että sanan edessä olevat *semmonen* ja *niinku* – tyyppiset määritteet ovat natiiveillekin suomenpuhujille tyypillisiä, myös ne vihjaavat siitä, että puhuja on tietoi-

nen koodinvaihdosta. Esimerkeissä 63 ja 64 suomen *niinko* ja *semmonen* ennakoivat koodinvaihtoa. Liputuksia voi olla myös useampi peräkkäin, kuten esimerkki 64 osoittaa.

- 63) MM: - - mutta se oli se iso arkkitekki (<) oli siinä helsinkin hotellissa nyt se on semmonen paikka missä ne kaikki menee kattoo niinko MUSEUMi helsingissä
- 64) GK: - - ne teki siellä semmonen ne sanotaan HONEYMOON mm mökki ja se oli vain semmonen hauska paikka se oli

Esimerkkien 65 ja 66 tapainen metakielinen puhe ennen koodinvaihtoa on aineistossani hyvin yleistä. Metakieli osoittaa selvästi, että puhuja on tietoinen koodinvaihdosta. Metakielen kautta tehty liputus ei kuitenkaan välttämättä ole välittömästi sanan edessä, vaan kuulijaa voidaan valmistella tulevaan koodinvaihtoon jo aikaisemmin puheenvuorossa, kuten esimerkissä 67.

- 65) DB: - - ja minä olin CHILD NUTRITION missä minä tekin GOVERNMENTin niinkö mitä net sanoo *REPORTS me saamma meidän rahat että lapset voi syyä koulussa. - -
- 66) SS: nyt? WELL minulla on mieheni ja yks tyttö ja yks poika. tyttö on naimisi ja nyt se on ah kuinka sano mm *PREGNANT?
- 67) HM: mitä sinä teet yleensä?
SS: aa en minä osaa sanoo oikeesti, minä oon LEGAL GUARDIAN*

Monet liputukset viestivät siitä, että puhuja valmistelee kuulijaa tulevaan koodinvaihtoon. Sen sijaan sanan toisto ennen koodinvaihtoa vaikuttaa tarkoituksettomalta liputukselta. Esimerkeissä 68 ja 69 puhuja ei mielestäni yritä kiinnittää huomiota koodinvaihtoon vaan vain ylläpitää puheen virtaa niin kauan, kunnes saa asiansa ilmaistua.

- 68) IN: - - ne on tärkeitä hänelle. minulla ei ole enem minun lap minun GRAND CHILDREN.. iso-lapset ?
- 69) IN: - - meillä oli mm THE GRINDING missä jauhettiin se sor ne ne SUGAR CANE, HAD TO BE GROUNDED INTO SUGAR, YOU KNOW AND UM IT WAS LIKE BROWN SUGAR THEN, YOU KNOW, RIGHT THERE ON THE ISLAND AND THEN IT CAME TO THE UNITED STATES TO BE REFINED INTO WHITE SUGAR

4.3.3. Englanninkielinen liputus

Englanninkielisistä lipuista tyypillisin on esimerkissä 70 oleva *you know*, joka siis itsekin on koodinvaihtoa. En ole kuitenkaan analysoinut sanan yhteydessä olevaa englanninkielistä liputusta erikseen vaan sijoittanut sen samaan luokkaan sitä seuraavan koodinvaihtotapauksen kanssa.

- 70) IN: - - WELL se kun hän oli sotaväessä ilimalai *YOU KNOW, PILOT

Myös liputuksena toimiva metapuhe voi olla englanninkielistä ja siten itsessään koodinvaihtoa. Esimerkissä 71 informantti sanoo unohtamansa sanan englanniksi, ja sitä edeltävä metapuhe valmistelea kuulijaa vieraskieliseen ilmaisuun.

- 71) IN: - - siihen aikaan oli enempi suomalaisia fitchburgin kaupungissa kun missään muuhalla ja sillä sik mm sen takia siellä oli mm enempi mm kaikenlaisia kirkko ja suo suomalainen haali missä meillä oli mm kaikkia . nyt I'VE FORGOTTEN HOW YOU SAY PLAYS LIVE PLAYS

Varsinkin englanninkielinen *you know* voi ikään kuin jälkikäteen toimia indikaattorina sille, että informantti tiedostaa käyttäneensä englantia. Esimerkin 72 tapaisesti informantit varmistavat usein *you know* -jälkiliputuksen avulla, että haastattelija on ymmärtänyt käytetyn englanninkielisen ilmauksen. Tietoisuutta koodinvaihdosta osoitetaan jälkeinpäin myös metapuheen avulla, kuten esimerkissä 73.

- 72) MM: - - sitte se lähti sieltä ameriikkaan ja sillei ollu ku yksi pussi jauhoja ja
SK: FIFTY CENTS
MM: viiskymmentä senttiä ja sitte, on mm AXE *YOU KNOW niinko halakia
- 73) MM: - - hänen vaimo vasta nyt mm ylioppilasta pääsi se on LAWYER, *I DON'T KNOW HOW
HM: lakimies

4.4. Koodinvaihdon rakenteet

Koodinvaihdon tutkijat ovat kehittäneet erilaisia rajoituksia sille, millaisissa paikoissa ja millaisten rakenteiden kautta koodinvaihtoa voi esiintyä. Koodinvaihdoille on etsitty rajoituksia tarkastelemalla muun muassa englannin ja espanjan sekä englannin ja ranskan välistä koodinvaihtoa, ja luonnollisestikaan muiden kieliparien tutkimukseen perustuvat tulokset eivät aina päde suomen ja englannin välisessä koodinvaihdossa. Tämän luvun tarkoituksena ei ole sovittaa aineiston koodinvaihtotapauksia erilaisten teorioiden sisälle, vaan vain esitellä, millaisia rakenteita aineiston koodinvaihdossa on. Luokittelun mallina ovat toimineet Myers-Scottonin (1993), Poplackin et al.(1989) ja Kovácsin (2001) tutkimukset. Luvun 4.1. tavoin lopulliseen luokitteluun on kuitenkin ennen kaikkea vaikuttanut aineisto itse. Useimmat koodinvaihdon rakenteiden tutkimuksista on tehty lauseensisäisistä vaihdoista ja erityisesti nomineja tarkastelemalla. Tässä tutkimuksessa sovellan aikaisempia tutkimuksia koko aineistoni analyysiin.

Erityyppisten koodinvaihtojen määrittelyyn vaikuttavat ennen kaikkea koodinvaihtojen sulavuus sekä se, kuinka koodinvaihdon ja matriisikielen rakenteet vastaavat toisiaan (Kovács 2001: 187). Analyysissa käytetyt luokittelut on tiivistetty taulukkoon 5. Rakenteeltaan erilaisten koodinvaihtojen esiintyminen informanteilla on koottu tämän luvun lopussa olevaan taulukkoon 6.

Taulukko 5. Koodinvaihdon rakenteet.

Luokka	Selitys	Esimerkki
Sulavat vaihdot	Noudattavat täysin suomen kielen rakenteita.	<i>mm mutta en minä voi mennä keväällä, ku minullon, minoon (naurua) mä sanoin että mä oon BUSY BUSY LADY.</i>
Puolimerkintäiset vaihdot	Suomalainen määritesana on taivutettu, englannin kielen sanaa ei.	<i>ja sitten talossa on vielä vissiin kymmenen <u>niitä</u> ALZHEIMERS ja se ne on oikeen komeita paikkoja.</i>
Siirtorakenteiset vaihdot	Eivät sovi rakenteeltaan suomen kieleen, mutta englantiin kylläkin. Usein tapauksia, joissa objektin sija on merkittävää.	<i>WELL se kun hän oli sotaväessä ilimalai YOU KNOW, PILOT se oli afrikassa ja se sai *MALARIA .. malaria</i>
Paljaat muodot	Eivät sovi rakenteeltaan kumpaankaan kieleen.	<i>no WELL me puertto riikossa ja sitte virgin *VIRGIN ISLANDS mikon, kuuluu ja meidän kompani se ALSO nilloli mm maita *DOMINICAN REPUBLIC.</i>
Upotetut kielisaarekkeet	Sisältävät sekä vapaita että sidonnaisia morfeemeja englannin kielestä ja ovat siten rakenteellisesti monimutkaisempia kuin edellä esiteltyt yhden sanan/lausekkeen koodinvaihdot.	
Kaksoismerkintäiset vaihdot	Taivutus sopii kummankin kielen rakenteeseen.	<i>YEAH. minun buukat myös siellä, *IN THE torissa</i>
Lyhyet saarekkeet	Noudattavat ainoastaan englannin kielen rakennetta. Sisältävät enintään subjektin ja predikaatin.	<i>en minä saanu sitä ja kun me tulim niin myöhään lentokonees FROM ST.PAUL, se on seittemän mailia sieltä</i>
Pitkät saarekkeet	Sisältävät vähintään subjektin, predikaatin ja jonkin muun lauseenjäsenen tai koostuvat useasta peräkkäisestä lyhyestä kielisaarekkeesta.	<i>- ottaa HOW DO YOU SAY NOTES SEE THAT'S - muistiinpanoja - muistiim YOU KNOW AT THE MEETING. WHAT GOES ON, YOU KNOW. I DO THAT (naurua)</i>

Matriisikielen vaihto	Puhe on kokonaan upotettua kieltä ja koostuu vähintään kahdesta peräkkäisestä puheenvuorosta. Seassa saattaa olla käännteistä koodinvaihtoa eli yksittäisiä sanoja entisestä matriisikielestä.	<i>ks. luku 4.3.6</i>
------------------------------	--	-----------------------

4.4.1. Sulavat vaihdot

Sulavat vaihdot (smooth switches) noudattavat suomen rakenteita, mutta ovat ääntämyseltään selvästi englannin kielen mukaisia. Sulavat vaihdot esiintyvät todennäköisimmin sellaisissa paikoissa, joissa suomen ja englannin kieliopit eivät ole ristiriidassa keskenään. Toisaalta sulavia vaihtoja voi esiintyä myös muunlaisissa kohdissa, mikäli upotetun kielen ainesta on taivutettu matriisikielen mukaisesti. Kovácsin (2001) mukaan sulavien vaihtojen edellä ei ole minkäänlaista taukoa tai epäröintiä, mutta tämän tutkimuksen luokittelussa liputus on kuitenkin mahdollista kaikissa kategorioissa. (Kovács 2001: 188–189.)

Sulavista vaihdoista käytetään myös ilmaisua *nonce-borrowing* ja sporadiset tai spontaanisyntyiset lainat (Poplack et al. 1989: 136; Lauttamus 1992: 9). Eri nimitykset samalle ilmiölle johtuvat siitä, että joidenkin tutkijoiden (esim. Poplack et al., Lauttamus) mukaan kyse on koodinvaihdon sijaan lainaamisesta. Tässä tutkimuksessa noudatan kuitenkin Halmarin (1997) mallia ja tulkitsen koodinvaihdoksi kaiken sen kieliaineen, joka ääntyy englannin mukaisesti. Suurin osa tämän tutkimuksen koodinvaihdoista on rakenteeltaan sulavia.

Esimerkkien 74–76 mukaisesti suurin osa sulavista vaihdoista on nominatiivissa olevia nomineja tai konjunktioita. Sulavia vaihtoja esiintyy myös muissa sijoissa, kuten esimerkeissä 77 ja 78 partitiivissa ja illatiivissa.

- 74) MM: se oli niin mm mutta se on ollu semmosesta perheestä että se kaikki annettu ja se oli oikeen RUDE
- 75) DB: minä vähäksi norjaa BUT ei paljoo en minä luule enää että minä pärjäis BUT minä oon puhun ennen
- 76) IN: mm mutta en minä voi mennä keväällä, ku minullon, minoon (naurua) mä sanoin että mä oon *BUSY BUSY LADY. YOU KNOW RECORDING SECRETARY kirjuri, joka pitää YOU KNOW ottaa kaikki kun on on MEETINGS, YOU KNOW
HM: joo sihteeri

- 77) IN: --, ja ne oli yksi osa *PROGRAMiä viime vuonna finnfestis yksi niistä .. minä tapasin meniä (< many) kun YOU KNOW taka tahoin esittää etät minun anoppi (naurua) anoppi oli vetelistä
- 78) MM: viulua joo, se pleiaa (<play) sitä ja se mennee *ORCHESTRAN sitä se haluaa. YOU KNOW sitä se tekkee

Useimmiten sulavat vaihdot koostuvat yhdestä sanasta, mutta olen määritellyt myös sanaliitot ja useamman sanan nominilausekkeet tähän kategoriaan, mikäli ne taipuvat suomen rakenteen mukaisesti. Useamman sanan nominilausekkeilla tarkoitan esimerkin 76 *busy busy lady* -tyyppisiä ilmauksia, joissa sekä pääsana että sen määritteet sopivat suomen kielen rakenteeseen. Muita tämänkaltaisia monisanaisia lausekkeita ovat muun muassa *good idea* ja *World War II*. Myers-Scotton (2002: 139) laskee tällaiset kahden tai useamman sisältösanan koodinvaihdot upotetun kielen saarekkeiksi, mutta mielestäni ne sopivat paremmin analysoitavaksi sulaviin vaihtoihin. Toisin kuin upotetun kielen saarekkeet, suomen mukaisesti taivutetut useamman sanan nominilausekkeet eivät ole ristiriidassa matriisikielen rakenteen kanssa. (Upotetun kielen saarekkeista enemmän luvussa 4.4.5.)

Suurin osa aineistoni sulavista vaihdoista on siis nomineja tai konjunktioita, mutta informanttien puheessa esiintyy myös joitain verbejä, jotka on taivutuksen avulla saatettu sopimaan suomen rakenteeseen. Esimerkin 79 kaltaiset koodinvaihdot ovat kuitenkin melko harvinaisia.

- 79) HM: millainen hotelli se on?
MM: se on oikeen iso ja se on. YOU KNOW ne on sen niinku *RESTOREannu

Olen analysoinut myös rakenteellisesti kivettyneet muodot sulaviin vaihtoihin. Tällä tarkoitan sellaisia englannin kielen ilmaisuja, jotka tarkoittavat suomenkielisen vastineensa kanssa samaa asiaa, mutta jotka kielten erilaisuudesta johtuen muodostetaan eritavalla kuin suomen kielen vastaavat ilmaisut. Esimerkissä 80 sana *retired* ei rakenteellisesti vastaa ilmaisua *eläkkeellä*, mutta ilmaisut tarkoittavat kuitenkin samaa asiaa.

- 80) HM: oletteko nyt eläkkeellä?
IN: WELL minä oon *RETIRED joo

4.4.2. Puolimerkintäiset vaihdot

Puolimerkintäisiin vaihtoihin (half-marking) kuuluvat ilmaisut, joissa upotetun kielen sanan matriisikielinen määrite on taivutettu oikein, mutta itse koodinvaihdetusta ilmaisusta oikea taivutus puuttuu. Australiansuomen ja -unkarin tutkimuksessa puolimerkintäiset vaihdot määritellään osaksi liputettuja koodinvaihtoja. (Kovács 2001: 191.) Puolimerkintäiset vaihdot ovat kuitenkin liputuksia paljon täsmällisempiä rakenteita, sillä liputetut vaihdot voivat olla rakenteeltaan millaisia tahansa, kunhan niitä vain edeltää jokin merkki liputuksesta. Puolimerkintäisten koodinvaihtojen rakenne voidaan kuitenkin määritellä tarkasti, ja siksi ne ansaitsevat mielestäni oman kategoriansa.

Matriisikielisen määritteen ja upotetun kielen nominilausekkeen yhdistelmiä esiintyy aineistossani jonkin verran. Tällaisten koodinvaihtojen olemassaolo on todettu myös aikaisemmassa amerikansuomen tutkimuksessa. Sen mukaan puhuja voi osoittaa suomen kielen kompetenssinsa taivuttamalla sanaa edeltävää pronominia suomen mukaisesti, vaikka englanninkielinen sana olisikin jätetty taivuttamatta (Jönsson-Korhola 1989: 142).

Esimerkeissä 81 ja 82 informantit eivät tiedä oikeaa suomenkielistä sanaa, mutta onnistuvat säilyttämään lähes oikean rakenteen puolimerkintäisen vaihdon avulla.

- 81) HM: onko se teidän boordihaussi vielä olemassa?
 GK: YES joo se on. joku osti niitä ja sitten niilloli nyt se on vielä, nyt se on semmonen paikka että, se on mm ALZHEIMER UNIT ja mm ne on kans niillon kans paikat se hotelli mitä meilloli virginiassa ne otti sen alle ja teki uuden ja siellon mm nelejäkymmentä ihmisiä siellä ja sitten talossa on vielä vissiin kymmenen niitä *ALZHEIMERS ja se ne on oikeen komeita paikkoja.
- 82) DB: mitä voi tehdä siellä? oo, siellä on niin monta niitä MUSEUMS. - -

Demonstratiivipronominien lisäksi olen laskenut tähän kategoriaan kuuluvaksi myös paikan ilmaisut, jotka selvästi viittaavat niitä seuraaviin koodinvaihtoihin. Esimerkkien 83 ja 84 informantti taivuttaa kyllä muuten upotetun kielen ilmaisuja suomen mukaisesti, mutta näissä tapauksissa puolimerkintäiseen rakenteeseen vaikuttaa varmasti osavaltion ja kaupungin nimen muodostama sanaliitto. Monimutkaisen rakenteen sijaan informantti säilyttää upotetun kielen aineksen perusmuodossa, mutta toteuttaa taivutuksen matriisikielisessä paikan ilmaisussa.

- 83) HM: missä collegessa olit?
 IN: sit se oli sillon että minä menin tähän kaupunkiin KEENE NEW HAMPSHIRE se on koko iso kaupunki

- 84) IN: - - ja minulloli mm ne ta tarjos minulle opetus tila minu omassa kylässä *TROY NEW HAMPSHIRE. SO minä meni siihen ja mm minä opetin sitten ne oli isompia se on minä opetin englannin kieltä ja historiaa. - -

Puolimerkintäisen koodinvaihdon taivutusaines voi olla myös englanninkielisen sanan jäljessä, kuten esimerkissä 85. Puhuja ilmaisee sijataivutuksen suomenkielisessä sanassa sekä koodinvaihdon edessä että sen jälkeen. Samalla esimerkissä on myös kyse siitä, että informantti toistaa englannin *camp*-sanana amerikkansuomeksi. Englanninkielisessä erisnimessä suomen sijapäätettä ei kuitenkaan ole.

- 85) MM: lausut ja joku laulut, ja sitte siellon semmoset mm meiän mm tyttö kävi siellä FINN CREEK FINN CAMP, mm kämpissä (<camp)
HM: salolammella?
MM: salolampissa se on käyny siellä

4.4.3. Siirtorakenteiset vaihdot

Siirtorakenteiset vaihdot (transferred codes) noudattavat upotetun kielen rakennetta, mutta matriisikielen taivutuksen avulla. Tämän aineiston ulkopuolelta havainnollistavana esimerkkinä on *kuolla CANCERistä*, jossa sijamuodon virheellinen taivutus tulee englannin rakenteesta *to die from something*. (Kovács 2001: 192.) Tämän tutkimuksen aineistossa ei näin selkeitä siirtorakenteita ole, vaan useimmiten tähän kategoriaan kuuluvat ilmaukset ovat sellaisia, joissa suomen objekti on jäänyt merkitsemättä. Englanninkielisen objektisanan esiintyminen perusmuodossa on yleinen piirre toisen ja kolmannen polven amerikkansuomessa, ja usein tämä malli heijastuu myös matriisikielisiin objekteihin (Kovács 2001: 193). Perusmuotoon jäävät englanninkieliset sanat saattavat siis toimia ikään kuin tienraivaajina sille, että suomalaisetkin sanat jäävät vähitellen taivuttamatta. Edelläkävijöinä tällaiselle perusmuotoistumiselle ovat etenkin paikannimet, joista tarkemmin seuraavassa luvussa. (Jönsson-Korhola 1989: 189, 202.) Tämän tutkimuksen aineistossa on hyvin paljon siirtorakenteisia koodinvaihtoja, ja perusmuotoistumista on havaittavissa myös amerikkansuomen sanojen yhteydessä.

Esimerkkien 86 ja 87 tapaiset koodinvaihdot ovat aineistossani hyvin tyypillisiä. Objekti ei saa minkäänlaista päätettä, vaan englanninkielinen sana jätetään sellaiseen asuun, kuin se englanninkielisessä lauseessa olisi. Esimerkissä 88 informantti toistaa englanninkielisen ilmauksen matriisikielillä, ja on kiintoisaa havaita, että hän ei taivuta suomenkaan ääntämyksen mukaista sanaa oikein.

- 86) HM: entä osaatko muita kieliä kuin suomea ja englantia?
 SS: muutama sana saksalainen ja HIGHSkoulussa minä otin *LATIN mutta en minä muista paljon mitään (naurua)
- 87) GK: - - minä muistan yksi nainen se oli yheksä yli yheksänkymmentä vuotta vanha ja se sano että kun minä tekin kans INTERVIEW siitä kun minä olin historian - -
- 88) IN: - - kun hän oli sotaväessä ilimalai YOU KNOW, PILOT se oli afrikassa ja se sai *MALARIA .. malaria

Objektien lisäksi siirtorakenteisia vaihtoja esiintyy myös predikatiiveina ja omistusrakenteissa, kuten esimerkeissä 89 ja 90. Kummassakin tapauksessa koodinvaihdot vaatisivat suomen kielessä yksikön partitiivin, mutta informantti on korvannut sen siirtorakenteisella muodolla ja ottanut ilmeisesti mallia ilmauksista *It's interesting* ja *two little grandchildren*.

- 89) DB: joo se on niinku INTERESTING BUT ei net oo koskaan haluan sen mennä poies niiltä.
- 90) DB: - - ja minulla on kaks pikku GRAND CHILDREN täällä tänä päivänä.kaks poikaa.

Verbien taivuttaminen suomen mukaan on aineistossani harvinaista. Usein englanninkieliset verbit esiintyvätkin informanttien puheessa englannin mukaisesti taivutettuna, kuten esimerkissä 91, jossa informantti kertoo pojastaan.

- 91) IN: - - minä en mene naimisiin ennenko minulla on talo.. maksettu. ja automopiili maksettu. uusi auto ja minä tahon mennä niin ylös ku mä voin mennä se se on DONE, se on tehny sen

4.4.4. Paljaat muodot

Paljaissa muodoissa (bare forms) koodinvaihtoainesta ei ole taivutettu kummankaan kielen mukaisesti; kyseessä on siis upotetun kielen morfeemi vailla minkäänlaista prepositiota tai sijaitaivutusta. Tämän sanotaan olevan keino välttää konfliktia kielten rakenteiden ja sanajärjestyksen välillä. Samalla paljaat muodot kuitenkin myös yksinkertaistavat ja rapaattavat sekä upotetun kielen että matriisikielen rakenteita, sillä ne eivät täytä kummankaan kielen rakenteellisia vaatimuksia. Paljaat muodot eroavat edellisen kategorian siirtorakenteisista vaihdoista siten, että paljaissa muodoissa vastaava ilmaus englannin kielellä vaatisi jonkinlaisen preposition. (Myers-Scotton 1993: 112; Kovács 2001: 194.) Aiemman amerikansuomen tutkimuksen mukaan sitaattilainoille on tyypillistä, että

ne esiintyvät puheessa taivuttamattomina. Erityisesti paikkakuntien nimet jäävät usein nominatiiviin. (Jönsson-Korhola 1993: 110: 1982: 52.)

Tämän tutkimuksen aineistossa on muutamia sellaisia koodinvaihtotapauksia, joissa ilmauksen paikallisuutta ei ole ilmaistu kummankaan kielen keinoilla. Esimerkin 92 paikanilmaisussa ei ole matriisikielen päätettä, mutta ei myöskään upotetun kielen prepositiota. Taivutus puuttuu myös esimerkin 93 tähdellä merkityistä ajan- ja paikanilmaisusta. Esimerkissä 94 informantti täsmentää amerikansuomen ilmausta englanniksi, mutta ei taivuta sanaa mitenkään.

- 92) MM: joo me kävimme siellä ja sitte me kierrettiin melekeen koko
SK: me menttiin, SWEDEN
MM: joo ruotsin puolelle kans
- 93) SK: oo me on mm menny mm *EAST COAST, WEST COAST, WE SIGHTSEE. YEAH mm
sillon sisko MONTANAssa ja me menen sinne mm *SEPTEMBER
- 94) SS: - - minun äiti meni aa läpi yliopistosta. hän oli opetaja ylikoulusta. HIGH SCHOOL.

On kiintoisaa, kuinka esimerkkien 95 ja 96 tavoin samassa puheenvuorossa voi paikanilmaisujen yhteydessä esiintyä sekä sulavia vaihtoja, paljaita muotoja että lyhyitä saarekkeita, joista enemmän alaluvussa 4.4.5.2.

- 95) IN: no WELL me puertto riikossa ja sitte virgin *VIRGIN ISLANDS mikon, kuuluu ja meidän komppani (<company) se ALSO nilloli mm maita *DOMINICAN REPUBLIC. SO niissä kolomessa paikoissa me. ja minulla oli, minä laiton kou kun ne tarvitsi pääjohtajaa. ja missä hyvänsä sokeria kasvatettiin tässä maailmassa niinko havaajissa filipiinis IN THE PHILIPPINES australiassa .. sitten *MADAGASCAR afrikan ja meilloli ihmisiä sieltä ja - -
- 96) IN: - - ne meni korkeakoulusta kolitsiin ja sitten vielä *GRADUATE SCHOOL. minu tytär meni STANFORD UNIVERSITYiin ja meni se kolome MAS THREE MASTER'S DEGREES ja sitten DOCTORATE se on tohtori ja se nyt opettaa opetti ensiks kun se pääs läpi sen IN EIGHTY NINE, NINETEEN EIGHTY NINE ja sitten se ensiks oppi mm *CULTURE COLLEGE mikoli MARYLANDissa baltimoossa ja nyt se on SANTA CLARA UNIVERSITY kaliforniassa joo se on santa klaarassa opittamissa se on opettaja kanssa niinku äiti

Kyse ei liene siitä, ettei informantti IN osaisi muodostaa oikeita muotoja, vaan syynä paljaille muodoille ja lyhyille saarekkeille voi olla esimerkiksi monikollisten sanojen hankala taivutus tai sanan äänneasun huomattava poikkeavuus suomen kielen fonologiasta, jolloin sijaitaivutuksen sijaan upotetun kielen preposition käyttö tuntuu luontevammalta. Kuten seuraavista esimerkistä ilmenee, myös englannin kielen prepositioiden käyttö vaikuttaa siihen, miten suomen sijapäätteitä käytetään.

Aineistossani on hyvin yleistä, että kaupungit ja osavaltiot ilmaistaan taipumattomana sanaliittona englannin mallin mukaan. Amerikansuomelle on yleensäkin tyypil-

listä se, että paikannimet esiintyvät englanninkielisessä puheessa aina taivuttamattomina ja siirtyvät sellaisina myös amerikkansuomeen. Osavaltion nimeä voidaan kuitenkin taivuttaa, vaikka kaupungin nimi olisikin taivuttamattomassa muodossa. (Jönsson-Korhola 1993: 109–110; 1989: 202.) Englannin tapa ilmaista paikkoja voi heijastua myös amerikkansuomen taivutusjärjestelmään. Esimerkin 97 ilmaisu sanottaisiin englanniksi siten, että vain ensimmäinen paikoista saisi *in*-preposition ja loput paikannimistä lueteltaisiin ilman prepositiota. Paljaiden muotojen runsaus johtuu siis ilmeisesti siitä, että englanninkielisessä ilmaisussa riittää, että ainoastaan ensimmäinen sana saa eteensä preposition. (Jönsson-Korhola 1989: 189.)

- 97) DB: minä oon monta kerta ollu. minä oon käynyt siell WASHINGTONissa DULUTH MINNESOTA, MARQUETTE MICHIGAN, DE KALB ILLINOIS AND MINOT NORTH DAKOTA AND nyt minä meen MINNEAPOLISiin

Aikaisemman tutkimuksen mukaan vaikuttaa siltä, että amerikkansuomessa on taipumus jättää sanat taivuttamatta, mikäli ne esiintyvät välittömästi vastauksen alussa. Mikäli sanat ovat vieraskielisiä tai taivutukseltaan hankalia, taivutus jää yhä todennäköisemmin pois. Sana voi jäädä taivuttamatta myös silloin, kun ilmaus on lyhyt ja itsenäinen vastaus eikä sisällä finiittiverbiä. (Jönsson-Korhola 1989: 185.) Tämä ilmiö on havaittavissa tämän tutkimuksen aineistossa erityisesti paikannimien kohdalla. Esimerkeissä 98 ja 99 on kyse juuri tällaisista lyhyistä vastauksista, joissa paljas muoto on heti ilmaisun alussa.

- 98) SS: - - minä menin aa yliopistossa siellä GUSTAVUS ADOLPHUS yliopisto
HM: missä se on?
SS: * ST.PETER MINNESOTA ja minä oli ä, SOCIAL WORKER ?
- 99) HM: - - mihin sinä olet menossa?
KT: oo *THIEF RIVER FALLS se on aivan pohojassa MINNESO MINNESOTASTa joo, ja siten. mm siellä on kolme päivää

4.4.5. Upotetun kielen saarekkeet

Matriisikielen kehysmallin mukaan matriisikieli estää sellaisen upotetun kielen aineksen, jolla ei ole tietynlaista vastinetta matriisikielessä (The Blocking Hypothesis). Mikäli upotetun kielen morfeemit kuitenkin esiintyvät ”kiellettyissä” kohdissa, niitä täytyy täydentää toisilla morfeemeilla ja näin muodostaa upotetun kielen saareke (embedded language island). (Myers-Scotton 1993: 6–7.) Upotetun kielen saarekkeiden kielioppi noudattaa täysin upotetun kielen rakennetta ja sanajärjestystä (Myers-Scotton 1993: 78). Saarekkeet

sisältävät siis sekä vapaita että sidottuja morfeemeja upotetusta kielestä ja ovat näin ollen pitempiä ja rakenteellisesti monimutkaisempia kuin edellisissä kategorioissa esitellyt yhden lausekkeen koodinvaihdot. Tavallaan upotetun kielen saarekkeet ovat myös matriisikielen alaisuudessa, sillä ne ovat osa laajempaa kokonaisuutta, joka koostuu sekä upotetun kielen että matriisikielen elementeistä. Siksi esimerkiksi upotetun kielen saarekkeiden paikka määräytyy matriisikielen sääntöjen mukaan. (Myers-Scotton & Jake 2001: 91–92.) Upotetun kielen saarekkeissa on vähintään kaksi semanttista morfeemia (content morpheme), esimerkiksi pääsana ja määrite (Myers-Scotton 2002: 139). Tässä tutkimuksessa olen kuitenkin tulkinnut pääsanana ja määritteen sisältävät koodinvaihdot sulaviksi vaihdoiksi, jos ne taipuvat suomen rakenteen mukaan.

Upotetun kielen saarekkeet voidaan jakaa kaksoismerkintöihin (double morphology, double marking), lyhyihin saarekkeisiin (short switched islands) ja pitkiin saarekkeihin (longer switches) (Myers-Scotton 1993: 132; Kovács 2001: 197–204). Tämän tutkimuksen luokittelussa olen käyttänyt yllä esiteltyä jaottelua, mutta olen tarkentanut eri luokkien rakenteellista määrittelyä.

4.4.5.1. Kaksoismerkintäiset vaihdot

Kaksoismerkintäiset upotetun kielen saarekkeet ovat koodinvaihtotapauksia, joiden taivutus noudattaa sekä matriisikielen että upotetun kielen rakennetta (Myers-Scotton 1993: 132). Tällaiset tapaukset näyttävät osoittavan, että puhuja hallitsee koodinvaihtotapauksissa kummankin kielen rakenteen. Kaksoismerkintäisiä koodinvaihtotapauksia on aineistossani vain muutama kappale, ja seuraavissakin esimerkeissä itse pääsana on matriisikielillä. Kaksoismerkintäiset koodinvaihdot johtunevat usein väliaikaisesta aukosta sanastossa. Informantti yrittää puhua mahdollisimman sujuvasti, ja kun oikea sana ei heti tule mieleen, hän sanoo ilmauksen englanniksi. Kun suomenkielinen sana muistuu mieleen, informantti taivuttaa sitä suomen rakenteen mukaan, ja näin ollen sana saa sekä preposition että sijataivutuksen.

Esimerkissä 100 on kyse juuri tällaisesta tapauksesta, vaikka ilmaisussa ei olekaan muuta koodinvaihtoa kuin prepositio *in*. Esimerkissä 101 kaksoismerkintäisen vaihdon pääsana on niin ikään suomenkielinen, mutta kyseessä ei liene samanlainen väliaikainen aukko kuin edeltävässä esimerkissä. Tavallaan *the tori* voitaisiin tulkita myös upotetun kielen sanaksi, sillä haastattelupaikassa FinnFest-kesäjuhilla se oli paljon käytettyä nimenä markkinapaikalle, johon informantti viittaa. Käyttäessään sanaa *tori in-*

formantti kuitenkin tiedostaa sen suomalaisiksi sanaksi ja ehkä juuri siksi käyttää myös sijataivutusta.

- 100) IN: että minulla oli tilaa että mennä ensi kuussa *IN IN syyskuussa mm minulla on tuttava WASHINGTONin valtiossa, se on tuolla
- 101) GK: - - minun buukat myös siellä, IN THE torissa

Kaksoismerkintä on yleisempää lainasanojen kuin koodinvaihtotapausten yhteydessä. Yleisin kahdentuva morfeemi on monikon tunnus. Kaksoismerkintä onkin esimerkki väärästä ajoituksesta: Puhuja haluaa käyttää upotetun kielen sanaa mutta ilmaista sen monikollisuuden matriisikielen keinoin. Sanavalinnan yhteydessä kuitenkin myös upotetun kielen jälkiliite (affix) aktivoituu, ja lopputuloksena on sana, jossa on nähtävissä sekä matriisikielen että upotetun kielen monikon tunnukset. (Myers-Scotton 2002: 91–92.) Amerikansuomen kohdalla kaksoismerkintäiset lainasanat johtuvat varmasti siitä, että englannin monikon tunnus tulkitaan kuuluvaksi sanavartaloon. Tällaisten lainasanojen muodostaminen on myös suomensuomessa hyvin yleistä, kuten esimerkiksi *shortsit* ja *bootsit* osoittavat. (Kovács 2001: 197.) Aineistossani on jonkin verran tällaisia kaksoismerkintäisiä lainasanoja. Esimerkin 102 *droksia*-ilmaisussa (drugs, huumeet) on sekä englannin monikon *s* että suomen monikon *i*.

- 102) MM: - - siellä on paljo ihmisiä tulee tänne työhön, mutta sitte se tulee kaikenlaisia niinku sanoiskaa roskaa siihen tulee kans. YOU KNOW ko tulee enempi *droksia (<drugs) ja enempi - -

4.4.5.2. Lyhyet saarekkeet

Lyhyet saarekkeet koostuvat usein upotetun kielen sanasta ja sitä edeltävästä prepositios-ta. Niitä käytetään muun muassa korvaamaan suomen sijamerkintäisiä ilmauksia kuten ajan, paikan ja määrän ilmauksia. Ilmaukset ovat usein verbin määritteitä, ja siten niiden löysä yhteys lauseeseen mahdollistaa koodinvaihdon. (Kovács 2001: 197–199.) Lyhyen kielisaarekkeen käytön sanotaan estävän konfliktin kielten välillä erityisesti silloin, kun upotetun kielen ilmaus on rakenteeltaan hyvin erilainen kuin vastaava ilmaus matriisikiellessä (Myers-Scotton & Jake 2001: 106). Lyhyet saarekkeet ovat tämän tutkimuksen aineistossa hyvin yleisiä koodinvaihdon rakenteita.

Suuri osa informanttien lyhyistä saarekkeista on ajan ja paikan ilmaisuja, kuten esimerkeissä 103–106.

- 103) IN: - - se on tohtori ja se nyt opettaa opetti ensiks kun se pääs läpi sen IN EIGHTY NINE, NINETEEN EIGHTY NINE ja sitten se ensiks oppi mm - -
- 104) HM: pitääkö teidän mennä nyt kohta?
SK: mm minä ABOUT TWO MINUTES
- 105) SK: YEAH se puhuu oikeen se meni mm *TO THE STATE TOURNAMENT
- 106) HM: olitko eilen heidän konsertissaan?
IN: en no minä missasin (<to miss) sen eilen il kun minu ei ei ne antanu minä olin pannu mun .. tilasin. en minä saanu sitä ja kun me tulin niin myöhään lentokonees FROM ST.PAUL, se on seittemän mailia sieltä - -

Olen päätynyt rajaamaan lyhyet ja pitkät saarekkeet siten, että yhtä sanaa tai lauseketta pitemmissä saarekkeissa voi olla upotetulla kielellä enintään kaksi lauseenjäsentä, usein subjekti ja predikaatti, kuten seuraavissa esimerkeissä. Toisinaan tällaiset lyhyet saarekkeet johtuvat väliaikaisesta aukosta, jolloin koodinvaihdon jälkeen sama asia sanotaan suomeksi esimerkkien 107 ja 108 mukaisesti.

- 107) DB: oo joo, minä pitäis tietä tuota. minä joo, minä meen paljo. *IT WAS se oli ensimmäinen kerta kun minä menin suomeksi tänä vuona. minä meen oo, tämä on iso maa minä meen miniapoliin minä meen oo SEATTLE ja semmosta.
- 108) IN: - - yksi niistä viulunsoittajat oli nuoria oikein koreita mm nuoria naisia kaikki vaan viulun viulun. I PLAYED yhteen aikaan kun soitin viulua kans

Lyhimmillään lyhyissä saarekkeissa on kaksi eri sanaluokkaan kuuluvaa sanaa, kuten esimerkissä 109, jossa ei kuitenkaan ole kyseessä samantyyppinen lauseke kuin sulavissa vaihdoissa. Adjektiivien vertailuasteita sisältävä koodinvaihdot on myös analysoitu lyhyiksi saarekkeiksi eikä esimerkiksi siirtorakenteisiksi muodoiksi. Esimerkissä 110 *more*-vertailun käyttö osoittaa selvästi, että koodinvaihto noudattaa ainoastaan englannin rakennetta.

- 109) MM: aa veesees. se hääty käyä niin pahasti se oli siinä mm ko se aurinko ei siellä mene alle se oli niinko rupes sääsket oli niin pahasti että jo alkasi syyt siellä, se oli ivalossa
SK: ei ne tienny mitä hyyssikkä oli. ei se oli vaan, ei se oli EVEN A WORD
- 110) GK: - - ne niilloli se pikku ST. urho niin se tämä sa ha havumäki sitte muutti sen niinku heinäsiikkaks ja muutti sen likelle sitä ST. PATRICK'S että se on *MORE COMPETITION

Kaikkein suurin osa tämän kategorian koodinvaihdoista on esimerkkien 111–114 tyyppisiä amerikansuomeen vakiintuneita fraaseja. Tällaisten koodinvaihtojen funktioita ja ääntämystä on käsitelty tarkemmin jo alaluvussa 4.1.9.

- 111) GK: - - minoon ite kirkko ihminen ja minä me oomme niinku sanoo yli viiskymmentä vuotta ja minä , I SUPPOSE minä oon innostunu näihin mitä ne on mitä minä oon kuullu näistä kirkon hommasta - -
- 112) IN: - - se laitto kaikki ne ne tarvitsi mm.. I DON'T KNOW myrkkyjä?
- 113) HM: teillä oli paljon suomalaista toimintaa
IN: paljon joo että oikeen iso talo niin se oli istumet o YOU KNOW ja ruoka ravintola alakerras ko kaffia ja kahvileipää ja ja yläkerras oli näytelmä, YOU KNOW
- 114) KT: no kyllä minun vanhukset on siellä käyny mm ne oli. pianki kuus seittemän vuotta aikaa olla, YOU KNOW ollu siistä ja me sillon katomma kaikki niitten kuvia ja mm ja kuuntelin mm kovasti ku ne selvitti YOU KNOW että mitä ne oli nähny ja - -

4.4.5.3. Pitkät saarekkeet

Kovács (2001) ei varsinaisesti määrittele pitkiä upotetun kielen saarekkeita rakenteellisesti vaan analysoi pikemminkin niiden funktioita. Kovácsin mukaan pitkien saarekkeiden ei voi enää sanoa korvaavan vain sijamerkintöjä, vaan ne johtuvat usein esimerkiksi laukaisusta, korjaamisen tarpeesta tai puheenaiheen vaihdosta. (Kovács 2001: 201.) Tämä jaottelu ei sellaisenaan vastaa analyysini tarpeita, sillä haluan erottaa pitkät ja lyhyet saarekkeet toisistaan jonkinlaisin määritelmän. Mielestäni lyhyet saarekkeet ovat selvästi esimerkkejä koodinvaihdosta, jossa englannin käyttö on vain hetkellistä. Pitkät saarekkeet sen sijaan lähenevät jo matriisikielen vaihtoa. Tässä työssä olen päättänyt määrittelemään pitkät upotetun kielen saarekkeet siten, että ne sisältävät vähintään kolme lauseenjäsentä tai koostuvat useasta peräkkäisestä lyhyestä saarekkeesta. Pitkät saarekkeet ovat melko yleisiä koodinvaihdon rakenteita tämän tutkimuksen informanteilla.

Pitkiä saarekkeita käytetään usein metapuheen ilmaisuun kuten esimerkeissä 115*, 116 ja 117*. Myös sivuhuomautukset ilmaistaan usein pitkällä saarekkeella kuten esimerkissä 115**. Ilmauksen täsmennys on niin ikään yleinen funktio pitkille saarekkeille. Esimerkissä 117** informantti oppii haastattelijalta uuden sanan suomeksi ja yrittää käyttää sitä saman tien omassa puheessaan. Sana tuntuu kuitenkin vieraalta, ja informantti päättyy täsmentämään ilmausta ja selittämään asian loppuun englanniksi.

- 115) MM: joo suomessa me oli kaljaa se oli kauhia. mutta se mm
SK: kaikki joi sitä. *DO YOU KNOW WHAT IT IS?
HM: kaljaa. siis ravintolassa? vai kotona?
MM: joka paikassa meni, **YOU KNOW THEY GIVE YOU THAT kalijaa, hyi. sitte me vaan ista mm en minä tuota halua, anna mulle vettä
- 116) GK - - ja sitten mojakka ja niillon kaikenmoista hyvää ruokaa ja skaa (?) taas niitä ja pelimannit jos ne tulee ja mm pelimannit ARE PLAYERS AREN'T THEY? LIKE DANCE?
- 117) IN: ottaa *HOW DO YOU SAY NOTES SEE THAT'S

HM: muistiinpanoja

IN: muistiinpano **YOU KNOW AT THE MEETING. WHAT GOES ON, YOU KNOW. I DO THAT (naurua)

Suomenkielisen ilmaisun täsmennys on kyseessä myös esimerkissä 118. Informantti vastaa kysymykseen ainoastaan yhdellä suomenkielisellä sanalla, mutta täsmentävän pitkän saarekkeen avulla hän pystyy ilmaisemaan itseään monipuolisemmin.

- 118) HM: - - mitä sinä huomasit suomessa? mitenkä suomalaiset eroavat amerikkalaisista?
 SK: mm sama. YEAH, IN THIS AREA I THOUGHT IT WAS REALLY SIMILAR mm siellä oli mm LAKES WHATEVER
 MM: järviä ja

Pitkät saarekkeet voivat johtua myös sanastollisista vaikeuksista tai siitä, että tietyistä aiheista on totuttu puhumaan yleensä englanniksi. Esimerkissä 119 informantti ei selvästikään tiedä sanaa *blacklisted* suomeksi ja ilmaisee siksi koko asian englanniksi.

- 119) HM: mitä he tekivät amerikkassa kun he tulivat?
 GK: no minun äitin isä ja silloli kaks veljeä, ja ne kaikki tuli tänne työhön niin kuin mm kaivos-sa. ja sitten sielloli vähä mm THEY WERE BLACKLISTED A LOT OF THE FINNS, ON THE ON THE IRON RANGE ne oli BECAUSE OF THE UNIONS, THEY KIND OF STARTED THE UNIONS. OKAY AND SO MM ONE DIED IN yksi kuoli siellä mm kaivossa - -

Pitkissä upotetun kielen saarekkeissa voi olla joukossa myös matriisikielisiä sanoja, kuten esimerkissä 120. Suomenkieliset ilmaukset ovat kuitenkin välttämättömiä puheen merkitykselle luonteelle, joten matriisikielen sanat eivät vaikuta koodinvaihdon analysointiin.

- 120) HM: - - minkälaisia suomalaisia ruokia ja tapoja teidän perheessä on?
 IN: o niinkö suomessa oli. kalasoppaa *WE CALL IT kalasoppa BUT I KNOW IT'S keitto kalakeitto IS A BETTER WORD, OR IS IT I DON'T KNOW
 HM: ihan yhtä hyviä
 IN: aina perunoita OKAY ja ja .. OH ru rusinoita joo YOU KNOW ja me *YOU KNOW THIS, I GOT TO TELL YOU THIS fiskunoita OKAY

4.4.6. Matriisikielen vaihto

Vaikka suomi onkin tämän tutkimuksen keskustelujen matriisikieli, se ei ole sitä pysyvästi. Aikaisemman koodinvaihdon tutkimuksen mukaan onkin teoriassa mahdollista, joskin harvinaista, että puheenaiheen tai joidenkin puhekumppanien vaihtuminen johtaa myös matriisikielen vaihtumiseen (Myers-Scotton 2002: 112). Haastattelujen loppupuolella tai erityisen kiinnostavien puheenaiheiden kohdalla informanttien puhe saattaa vaihtua kokonaan englanniksi, vaikka haastatteliija puhuisikin suomea. Tällaisissa tapauksissa

ei ole kyse ainoastaan siitä, että informantti vaihtaa koodia paikatakseen sanastollista aukkoa toisen kielen ilmauksella. Matriisikielen vaihtumiseen on syynä myös se, että informantit ovat niin innostuneita omista tarinoistaan, että vaihtavat englantiin ikään kuin vahingossa eivätkä itse edes tunnu huomaavan koodinvaihtoa. Toisinaan koodinvaihto johtuu myös siitä, että pitkän haastattelun jälkeen informantit ovat yksinkertaisesti väsyneitä, ja siinä tilassa englannin puhuminen on helpompaa kuin saman asian sanominen suomeksi.

Olen erottanut matriisikielen vaihdon pitkistä kielisaarekkeista siten, että matriisikielen vaihtoon kuuluvat ne tapaukset, joiden puheenvuorot koostuvat pelkästään englanninkielisistä ilmauksista ja jotka koostuvat vähintään kahdesta kokonaan englanninkielisestä puheenvuorosta. Tässä tutkimuksessa matriisikielen vaihtoa esiintyy vain kolmella informantilla.

Esimerkissä 121 sanastolliset vaikeudet laukaisevat koodinvaihdon, joka sittemmin muuttuu matriisikielen vaihdoksi. Informantti kertoo Suomen-matkalla tekemistään havainnoista englanniksi, vaikka haastattelija puhuu hänelle ainoastaan suomea. Matriisikieli vaihtuu takaisin suomeksi vasta silloin, kun haastattelija vaihtaa puheenaihetta.

- 121) GK: - ja minä oon kuullu että europ euroo EUROPE, ANYWAY ei ne ei ne käytä niitä. ja sitten kaikki on niin suuri YOU KNOW kaikki jos ostaa SANDWICHin täälläki se on niin suuri ja ne menee suuremmaks ja suuremmaks.
 HM: suomessa keksi on tällainen ja täällä keksi on tällainen (näyttää käsillä)
 GK: ja se on hyvä, se on hyvä että se on pienempi. ja sitten minä hoksasin että ihmiset siellä. ne on mm *EXERCISE, YOU CAN SEE THEM AND THEY'RE BICYCLING I MEAN EVERYBODY YOU KNOW THERE'S A LOT MORE PEOPLE MOVING, YOU KNOW
 HM: suomessa ei mennä omalla autolla niin paljon kuin täällä
 GK: YEAH. AND TOO MUCH MM AND AND FINLAND IS QUITE HIGH TECHNOLOGY. I WAS IMPRESSED WITH THAT TOO
 HM: oliko se sellainen asia, mitä et tiennyt?
 GK: YEAH. I DIDN'T KNOW THAT. YOU KNOW YOU THINK ABOUT WHEN YOU GO BACK TO A COUNTRY YOU THINK YOU KNOW AND WHAT YOU, YOU JUST KIND OF REMEMBER WHAT MAYBE SOMEBODY TOLD YOU. YOU KNOW, LIKE GRANDMOM OR SOMETHING . YOU KNOW, OR PEOPLE YOU WORK WITH.
 HM: suomi on muuttunut niin paljon
 GK:YEAH. BUT YET I WAS, I WAS SO PLEASED TO SEE THE FARMS AND THESE OLD ESTATES ARE SO WELL CARED FOR. IN FACT I WORK ON SAVING THE WORTHORN FARM WHICH IS A HUNDRED YEARS OLD THAT'S ANOTHER THING I WORK ON. IT'S AN OLD FARM AND IT'S JUST SOMETHING THAT I HAVE JUST A PASSION FOR. YOU KNOW.
 HM: osaatko muuten lukea tai kirjoittaa suomea?
 GK: minä osaan kirjottaa vähä. (informantti jatkaa suomeksi)

Esimerkissä 122 on kyse inhimillisestä sekaannuksesta. Informantti puhuu kyllä sujuvasti suomea, mutta innostuu toisinaan selittämään pitkiäkin tarinoita englanniksi. Esimerkissä hän kertoo samaan aikaan kälystäään, anopistaan ja tapaamisestaan veteliläisen mieskuo-

ron kanssa, eikä haastattelija hahmota, mistä oikein on kyse. Ymmärtämisvaikeudet ja tilanteen käsistä riistäytyminen harhauttavat myös haastattelijan käyttämään englantia, jolloin asia selviää ja keskustelua voidaan jatkaa suomeksi.

- 122) IN: joo OKAY ne soittaja veteli mieskuoro. ja viulu viulun WHATEVER minun iso tai minun mieheni äiti tuli vetelistä. ja ku mä näin sen vetelin me oltiin vetelis ko minä olin IN NINETEEN NINETY mä sanoin että mun mieheni oli jo kuollu sillon, mutta mä menin mun .. käly, IS THAT THE RIGHT WORD FOR SISTER-IN-LAW?
 HM: joo
 IN: OO I REMEMBERED FROM FINLAND. I HAD A HARD TIME GETTING THAT WORD. WHEN WE WERE IN FINLAND AND I KEPT TRYING TO SAY WHO THIS WAS, SYLVIA, YOU KNOW me oltiin koulussa yhdes YOU KNOW ROOMMATES IN COLLEGE ja me WHAT DO YOU HOW DO YOU SAY AA YOU KNOW SISKO AND I ja AND FINALLY SOMEBODY KNEW THE WORD käly AND THAT IS I REMEMBER THE WORD NOW WHY DID I WANT TO SAY THAT , WERE WERE WE?
 HM: about veteli
 IN: veteli OKAY
 HM: miehesi äiti
 IN: mieheni äiti, OKAY
 HM: eli sinä tapasit hänet philadelphiassa viime vuonna
 IN: joo .. HOW DID SILVIA GET INTO IT, THAT'S WHAT I'M WONDERING
 HM: for the word käly?
 IN: BUT SHE WASN'T THERE, SHE WASN'T, SHE DIDN'T GO THERE
 HM: eli kuinka vanha sinun miehesi äiti sitten oli?
 IN: LET'S SEE .. IN NINETEEN FIFTY ONE SHE WAS SIXTY, SO THAT WOULD MAKE, THAT'S FIFTY YEARS AGO, SO SHE'D BE A HUNDRED AND TEN NOW, WOULDN'T SHE?
 HM: and she was in philadelphia last year???
 IN: NO NO NO NO SHE I'M TRYING TO THINK HOW OLD, HOW OLD WAS SHE WHEN SHE LEFT FINLAND YOU MEAN OR WHEN SHE WAS IN FINLAND?
 HM: no no no you said you met her last summer
 IN: NO I DIDN'T MEET HER. I MET THE PEOPLE FROM VETELI WHO THE lau lau MEN'S CHOIR mies mies laulajat mies kuoro THEY CALL IT. I DON'T KNOW WHY DID I MENTION SILVIA THAT'S WHAT I CAN'T UNDERSTAND. WELL ANYWAY, I HAD A WONDERFUL TIME I SAW THAT vetelin mieskuoro AT LEAST THREE TIMES. I TOOK PICTURES OF THEM. I WISH I HAD SOME OF BROUGHT SOME OF THEM
 HM: mitä sinä aiot täällä tänään tänä vuonna tehdä finnfestissä? mitä sinä teet täällä? missä olet ollut?
 IN: kun nut salolampi mä se oli ensimmäinen asia, että mä tahon puhua jonku kanssa - -

Matriisikielen vaihdon jälkeenkin puheessa saattaa esiintyä suomenkielisiä sanoja, jolloin kyseessä on koodinvaihto täysin vastakkaisesta näkökulmasta. Näissä ”käänteisissä” koodinvaihtoissa on usein kyse siitä, että informantit pyrkivät käyttämään täsmällisiä ilmauksia, eikä suomenkieliselle termille aina ole sopivaa vastinetta englanniksi. Esimerkissä 122 informantti aloittaa muutaman kerran lauseen suomeksi kuin palatakseen alkuperäiseen matriisikieleen, mutta vaihtaa sitten nopeasti takaisin englanttiin, todennäköisesti englanninkielisten ilmausten helppouden ja nopeuden takia.

4.4.7. Virheelliset taivut usmuodot ja vaillinaiset ilmaukset

Useimmiten englanninkielisten sanojen perään lisätyt suomen sijapäätteet osuvat kohdalleen, jolloin koodinvaihdot analysoidaan sulaviksi vaihdoiksi. Aineistossa on kuitenkin muutamia tapauksia, joissa suomen sijapäätetä on käytetty virheellisesti. Tähän kategoriaan ei ole laskettu niitä tapauksia, joissa englanninkielinen sana on virheellisesti jätetty suomen nominatiiviin, jolloin kyseessä on joko puolimerkintäinen vaihto, siirtorakenteinen vaihto tai paljas muoto. Esimerkissä 123 saattaa olla kyse siitä, että informantti SK on kopioinut inessiivin sijapäänteen toisen informantin puheenvuorosta, jossa sitä esiintyykin runsaasti. Myös englannin prepositiot vaikuttavat sijapäänteen valintaan, sillä englanniksi vastaava ilmaus sanottaisiin *I went to nursing school in Wadena* tai ilmaistaisiin jonkin toisen verbin avulla.

- 123) HM: mitä te olette sitten tehneet te olette kasvaneet täällä niin missä te olette käyneet koulua ja?
 MM: me kävimme mm sebeekassa molemmat se on niinku kaksikymmentä miilaa (<miles) täältä.
 HM: joo
 MM: kävimme siellä koulussa ja sitte mä kävin ypi mm koulussa se on niinko. no sata mailia täällä
 HM: mikä se on?
 MM: COLLEGEssa BEMIDJIssa se on molemmat käyny siellä ja
 SK: minä menin *NURSING SCHOOLissa WADENAssa

Esimerkissä 124 informantin pitäisi taivuttaa sanaa *e-mail* partitiivissa, mutta jostain syystä hän käyttää elatiivia. Myös outo sanajärjestys saattaa vaikuttaa virheelliseen sijataivutukseen. Esimerkissä 125 tilanne on toisin päin: informantti taivuttaa sanaa partitiivissa, vaikka *tykätä*-verbin rektio vaatisi elatiivia.

- 124) HM: osaatko lukea tai kirjoittaa suomea?
 SS: vähän, vähän joo. minä kirjotan aa jouluna aikana minä kirjotan suomeksi, sattuu kolmekymmentä kortti kirjettä ja minä aina aa E-MAILista, sähköpostista kirjotan kanssa
- 125) DB: vähäksi joo. minä ko minä olin suomessa minä niin tykkä mm tykkäsin TELEVISIONia minä vain ymmärsin mitä ne tarkotti (naurua) ja minä ostasin kokkolan lehti ja minä vain aa se siinä koittasin - -

Erityisesti kahden informantin yhteishaastattelussa on jonkin verran sellaisia koodinvaihtoja, joissa informantit täydentävät ja täsmentävät toistensa puhetta englanniksi. Usein tällaisissa tapauksissa on kyse vaillinaisista ilmauksista, joissa on ainoastaan muutama sana eikä selkeää lauserakennetta laisinkaan. Epätäydellisille lauseille on tyypillistä, että objektikonstituentti jää perusmuotoon (Jönsson-Korhola 1989: 138). Objektikon-

tituenttien lisäksi myös muina lauseenjäseninä olevat englanninkieliset ilmaukset ovat usein perusmuodossa, kun kyseessä on vaillinainen ilmaus. Vaikuttaa siltä, että mitä heikompi suomen kielen taito informantilla on, sitä enemmän puheessa esiintyy vaillinaisia ilmauksia eli yksittäisiä sanoja ja fraaseja vailla selkeää lauseyhteyttä.

Esimerkeissä 126 ja 127 informantti SK täydentää toisen informantin puhetta vaillinaisilla ilmauksilla ikään kuin osoittaakseen, että on myös mukana keskustelussa, vaikka ei oma-aloitteisesti pystykään sanomaan niin paljon kuin toinen informantti.

- 126) MM: ne monet täällä niin jos sulla on suomalainen ystävä niin sullon se, se on aina. mutta älä sitä suomalaista ystävää tee ne va niinko valehtele eli tee jotaki ne se ei oo sinu ystävä ennää. se on semmonen suomalainen ihminen tavallisesti täällä enemmi että älä sitä
SK: NOT TO BE TRUSTED
MM: se YOU KNOW no, jos sinä sanot sille. mm THE TRUTH
- 127) MM: kaks päivää joka paikassa ja sitte me lähettiin ettei haista me niinku kalat YOU KNOW lähetti
SK: *TRAIN
MM: junalla mentii kävimme
SK: YEAH

Esimerkissä 128 informantti SK kyllä ymmärtää kysymyksen, mutta ei pysty ilmaisemaan itseään suomeksi. Kokonaisen englanninkielisen lauseen sijaan hän vastaa kysymykseen vain *mun husband* -ilmauksella, ja lisäksi koodinvaihtoa edeltää tauko. Informantti ei vastaa kysymykseen kokonaisella englanninkielisellä lauseella, vaikka se tuntuisi tauon jälkeen luontevalta ratkaisulta. Eräs syy tähän saattaa olla se, että informantti haluaa pitää puheensa mahdollisimman suomenkielisenä, vaikka se sitten tarkoittaisi niukkasanaisuutta myös englanninkielisissä ilmaisuissa. Samanlainen tapaus on kyseessä esimerkissä 129, jossa informantti vastaa kokonaisen lauseen sijaan vain paljaalla *college*-sanalla.

- 128) HM: koska nykyään puhutte suomea?
SK: mm mun. HUSBAND
MM: miehen kanssa
SK: miehen kans
- 129) HM: mitä sinun lapsesi haluavat tehdä koulun jälkeen?
SK: mm se. COLLEGE
MM: oppikoulu

Esimerkissä 130 informantti käyttää vaillinaista ja luettelomaista ilmaisua, vaikka muuten hänen puheessaan on melko vähän koodinvaihtoja. Edellisen esimerkin tavoin kyseessä voi olla pyrkimys mahdollisimman huomaamattomaan koodinvaihtoon, jossa eng-

lanninkielinen aines sivuutetaan nopeasti eikä edes yritetä saada sitä sopimaan lauseeseen tai suomen kielen rakenteeseen. Esimerkeissä 131 ja 132 on myös kyse tällaisista koodinvaihdoista, joissa englanninkielinen ilmaus on ikään kuin erillään muusta lauseyhteydestä.

- 130) HM: mitä sinä teit kun sinä olit sosiaalityöntekijä?
 SS: aa kaikenlaista työtä ja sitte mm. oo, MENTAL HEALTH ja ALCOHOLIC ja
 HM: varmasti aika raskasta
 SS: joo, oli. mutta en minä on töissä nytte
- 131) HM: mitä muuta amerikansuomalaiset tekevät täällä?
 KT: me syömmä, yhdessä (naurua) niinkö mm LIKE kesä. *PICNIC mm on joskus hyvä ilma
 mennä uloka mm
- 132) SS: kuka sanoo että ne vaihti millon me me pitä laulaa ja ne sano ei me laulan mm CANCELED
 tänä päivä mutta en se sano millon me laulan - -

Edellä esiteltyjen tapausten perusteella voisi päätellä, että myöhempien polvien amerikansuomessa kaikkein tärkein asia koodinvaihdossa on sen semanttinen merkitys. Sillä, onko englanninkielinen aines taivutettu suomen mukaisesti vai ei, ei loppujen lopuksi ole kovinkaan suurta merkitystä. Tärkeintä on, että puhuja saa viestinsä perille, ilmaistiin se sitten millä kielellä tahansa.

Taulukko 6. Koodinvaihtojen rakenteet esiintymien mukaan.

Informantti	IN	GK	SS	DB	KT	SK	MM
Sulavat vaihdot	53	44	22	70	26	26	37
Puolimerkintäiset vaihdot	3	8	1	3	---	---	1
Siirtorakenteiset vaihdot	9	11	12	17	12	10	9
Paljaat muodot	13	5	4	8	5	5	---
Kaksoismerkintäiset vaihdot	1	1	---	---	---	1	---
Lyhyet saarekkeet	41	47	3	8	33	20	74
Pitkät saarekkeet	34	39	---	7	9	43	18
Matriisikielen vaihto	8	6	---	---	---	1	---
Vaillinaiset ilmaukset ja virheelliset taivutusmuodot	4	2	10	5	7	15	8

Koodinvaihtoja yhteensä	166	163	52	118	92	121	147
-------------------------	-----	-----	----	-----	----	-----	-----

5. PÄÄTÄNTÖ

5.1. Havaintoja myöhempien polvien amerikansuomesta ja koodinvaihdoista

Tässä tutkimuksessa olen keskittynyt 2,5.–4. polven puhujien amerikansuomen koodinvaihtoihin enkä ole juurikaan analysoinut amerikansuomen muita piirteitä. Ilman perusteellista analyysiäkin on kuitenkin selvää, että suomensuomesta poikkeavat rakenteet ovat hyvin yleisiä myöhempien polvien amerikansuomessa. Horjuvimmillaan suomen kielen rakenne on lähes olematonta, ja ainoastaan sanojen merkityksestä päättelemällä kuulija ymmärtää, mitä informantti haluaa viestittää.

Aikaisemmassa toisen ja kolmannen polven amerikansuomen tutkimuksessa on todettu suomalaisen haastattelijan vaikuttavan koodinvaihtoon. Haastattelijan ollessa paikalla koodinvaihto supistuu vain sitaattilainoihin ja kieli vaihtuu pitkiksi jaksoiksi ainoastaan harvoin. (Jönsson-Korhola 1993: 110.) Tämän tutkimuksen aineistossa haastattelijan läsnäolo vaikuttaa koodinvaihtoon vähentävästi vain haastattelujen alkupuolella. Informantit tuntuvat jännittävän tilannetta ja haastatteliijaakin, ja pyrkivät ehkä sen takia välttämään koodinvaihtoa. Toisaalta myös haastattelun alun tutut keskustelunaiheet vaikuttavat siihen, että koodinvaihtoa ei käytetä ainakaan sanastollisten aukkojen paikkaamiseen. Keskustelun edetessä koodinvaihtojen määrä kuitenkin kasvaa, ja yleensä haastattelut päättyvät siten, että informantit puhuvat pitkiä jaksuja ainoastaan englantia. Koska puhetta on nauhoitettu jo tarpeeksi, haastatteliija ei yritäkään saada informantteja enää vaihtamaan takaisin suomeen.

Taulukko 7 antaa jonkinlaisen kuvan siitä, kuinka usein tämän tutkimuksen informantit vaihtavat koodia. Luonnollisesti kaikissa haastatteluissa on myös haastattelijan ja kahdessa tapauksessa myös toisen informantin puhetta, joten tutkimuksen aineisto ei koostu ainoastaan informanttien yhtäjaksoisesta puheesta. Kun ottaa vielä huomioon, että joillain informanteista noin puolet koodinvaihdoista on lyhyitä ja pitkiä kielisaarekkeita, englannin osuus informanttien puheessa nousee erittäin suureksi. Informanttien IN, GK ja DB puheessa on eniten koodinvaihtoja minuutissa, mutta he myös puhuvat muita informantteja nopeammin ja innokkaammin. Koodinvaihtojen lukumäärien eroista ei siten voi tehdä mitään erityisiä johtopäätöksiä. On kuitenkin selvää, että jälkipolvien ameri-

kansuomessa esiintyy huomattavasti enemmän koodinvaihtoa kuin ensimmäisen ja toisen polven puhujilla.

Taulukko 7. Koodinvaihtojen lukumäärä minuutissa.

Informantti	IN	GK	SS	DB	KT	SK	MM
Haastattelun kesto	41 min	45 min	23 min	27 min	40 min	46 min	70 min
Koodinvaihtoja yhteensä	166	163	52	118	92	121	147
Koodinvaihtojen lukumäärä minuutissa	4,0	3,6	2,3	4,4	2,3	2,6	2,1

Mielestäni lähes kaikki tutkimuksen informantit puhuvat suomea sujuvasti ja ilman häiritsevää takeltelua. Ainoastaan informantit SK ja KT joutuvat miettimään sanoja paljon ja puhumaan selvästi muita informantteja harkitummin. Kaikki informantit kuitenkin ymmärtävät suomea huomattavasti enemmän kuin pystyvät itse tuottamaan, ja käännöspyyntö ja epäselvyydet koskevat usein vain yksittäisiä ja satunnaisia sanoja.

Koodinvaihto ei ole mielestäni vain merkki rapautuneesta kielitaidosta vaan myös osoitus siitä, että kaikesta huolimatta puhuja hallitsee kummankin kielen niin hyvin, että pystyy sekoittamaan niitä melko vaivattomasti ja saamaan asiansa ilmaistuksi. En usko koodinvaihdon olevan varsinaisena uhkana amerikansuomen säilymiselle sukupolvelta toiselle. Koodinvaihtoa suurempana uhkana tuntuu olevan se, että muuten englanninkielisessä yhteiskunnassa vähemmistökielen opettaminen jälkipolville on raskasta, ja useiden suomea taitavien amerikansuomalaisten kotikieli on nykyään englanti. Suomen kielen siirtäminen omille lapsille voi tuntua turhalta, mikäli vanhemmat eivät itsekään enää tarvitse suomea jokapäiväisissä toimissaan. Lisäksi oman kielitaidon vähättely ja amerikansuomen vertaaminen suomensuomeen voi johtaa siihen, että myöhempien polvien amerikansuomalaiset eivät koe olevansa tarpeeksi päteviä puhumaan suomea lapsilleen. Amerikansuomalaisten tulisi luottaa omaan kielitaitoonsa ja asennoitua siten, että muutuneenkin kielen siirtäminen jälkipolville on arvokasta.

5.2. Yleisimmät koodinvaihdon funktiot myöhempien polvien amerikansuomessa

Luvussa 4.1. koodinvaihdon funktiot on esitelty siinä järjestyksessä, että ensimmäiset neljä kategoriaa liittyvät kielensisäisiin ja seuraavat viisi kategoriaa kielenulkoisiin seikoihin. Eräs kielitieteen keskeisistä kysymyksistä onkin se, etsitäänkö ilmiöille selityksiä kielensisäisistä vai kielenulkoisista seikoista (Martin 1989: 283). Tämän tutkimuksen mukaan vaikuttaa siltä, että myöhempien polvien runsas koodinvaihto johtuu ennen kaikkea sanastollisista seikoista, kun informantit eivät osaa oikeita ilmauksia suomeksi tai ovat epävarmoja käyttämistään sanoista. Informanttien puheessa esiintyy runsaasti myös kielenulkoisista seikoista kuten puheenaiheesta tai identiteetin osoittamisesta johtuvaa koodinvaihtoa, mutta ei samassa mittakaavassa kuin kielensisäisistä seikoista johtuvaa koodinvaihtoa.

Taulukossa 8 informanttien koodinvaihdot on muutettu prosenttimuotoisiksi ja asetettu järjestykseen niiden yleisyyden mukaan. Tulokset eivät ole tilastollisesti merkittäviä, mutta antavat kuitenkin jonkinlaisen kuvan siitä, millaiset koodinvaihdot ovat tyypillisiä myöhemmän polven amerikansuomelle.

Taulukko 8. Koodinvaihdon funktiot prosentteina yleisimmästä harvinaisimpaan.

Informantti	IN	GK	SS	DB	KT	SK	MM	keskiarvo
Kaksikielisen identiteetin osoittaminen	26,1	32,2	9,1	23,0	47,3	12,9	51,3	28,8
Sanastollisen aukon paikkaaminen	16,1	21,3	45,5	30,3	29,0	36,4	20,5	28,4
Epätarkan vastineen välttäminen	15,0	10,4	29,1	32,8	10,8	6,0	7,1	15,9
Ilmauksen täsmäntäminen	12,8	10,4	12,7	1,6	5,4	10,6	3,9	8,2
Metakieli	11,7	11,5	---	3,3	3,2	6,1	5,8	5,9
Uuden puheena iheen tai sivuhuomautuksen korostaminen	10,0	7,1	---	0,8	---	9,1	1,9	4,1
Väliaikaisen aukon paikkaaminen	6,1	2,7	3,6	6,6	2,2	4,5	1,3	3,9
Ei selkeää funktiota	1,1	4,4	---	1,6	2,2	6,8	4,5	2,9

Puhekumppanin osoittaminen	---	---	---	---	---	7,6	3,2	1,5
Epäsuoran esityksen korostaminen	1,1	---	---	---	---	---	0,1	0,2
Koodinvaihdon funktioita yhteensä	100	100	100	100	100	100	100	---

Kaksikielisen identiteetin osoittaminen ja sanastollisen aukon paikkaaminen ovat ylivoimaisesti yleisimpiä koodinvaihdon funktioita tutkimuksen informanteilla. Kolmanneksi yleisin funktio on epätarkan vastineen välttäminen. Olen kuitenkin tulkinut tähän kategoriaan kaikki englanniksi ilmaistut kaupunkien ja osavaltioiden nimet, mikä selittää kategorian suuruutta. Koodinvaihdon eri funktioiden prosenttiosuudet vaihtelevat hyvin paljon eri informanteilla. Esimerkiksi informantin SS puheessa ei esiinny laisinkaan uuden puheenaiheen tai sivuhuomautuksen korostamista eikä metakieltä, vaikka ne ovat joillain toisilla informanteilla melko yleisiä funktioita. Kielitaidoltaan hyvin erilaisten informanttien MM ja KT puheessa yli 70 % koodinvaihdosta on sanastollisen aukon paikkaamista tai kaksikielisen identiteetin osoittamista. Informanttien puheliaisuudesta tai kielitaidosta ei siis voi tehdä päätelmiä sen suhteen, millaisia koodinvaihdon funktioita heidän puheessaan on. Koodinvaihdon funktiot ovat hyvin yksilöllisiä.

5.3. Yleisimmät koodinvaihdon rakenteet myöhempien polvien amerikkansuomessa

Koodinvaihdon rakenteet on esitelty luvussa 4.4. siinä järjestyksessä, missä määrin ne noudattavat suomen tai englannin rakenteita. Vertailun mahdollistamiseksi koodinvaihdon rakenteet on muutettu prosenttimuotoisiksi ja sijoitettu taulukkoon 9 niiden yleisyyden mukaan. Vaikuttaa siltä, että englannin vaikutuksesta ja runsaasta koodinvaihdosta huolimatta suomen rakenteet elävät amerikkansuomessa vahvoina.

Taulukko 9. Koodinvaihdon rakenteet prosentteina yleisimmästä harvinaisimpaan.

Informantti	IN	GK	SS	DB	KT	SK	MM	keskiarvo
Sulavat vaihdot	31,9	27,0	42,3	59,3	28,3	21,5	25,2	33,6
Lyhyet saarekkeet	24,7	28,8	5,8	6,8	35,9	16,5	50,3	24,1
Pitkät saarekkeet	20,5	23,9	---	5,9	9,8	35,5	12,2	15,4

Siirtorakenteiset vaihdot	5,4	6,7	23,1	14,4	13,0	8,3	6,1	11,0
Vaillinaiset ilmaukset ja virheelliset taivutusmuodot	2,4	1,2	19,2	4,2	7,6	12,4	5,4	7,5
Paljaat muodot	7,8	3,1	7,7	6,8	5,4	4,1	---	5,0
Puolimerkintäiset vaihdot	1,8	4,9	1,9	2,5	---	---	0,6	1,7
Matriisikielen vaihto	4,8	3,7	---	---	---	0,8	---	1,3
Kaksoismerkintäiset vaihdot	0,6	0,6	---	---	---	0,8	---	0,3
Koodinvaihtoja yhteensä	100	100	100	100	100	100	100	---

Suurin osa informanttien koodinvaihdoista on yhden sanan tai lausekkeen koodinvaihtoja, jotka taipuvat suomen rakenteen mukaan. Seuraavaksi eniten aineistossa on lyhyitä ja pitkiä upotetun kielen saarekkeita. Lyhyiden kielisaarekkeiden runsaus selittyy osaksi *you know*-tyyppisten fraasien yleisyydellä, mutta myös muunlaisia lyhyitä saarekkeita on aineistossa paljon. Lyhyiden ja pitkien saarekkeiden runsas käyttö näyttää kuitenkin olevan merkki siitä, että informantit ilmaisevat asiansa mieluummin kokonaan englanniksi kuin yhdistävät suomen rakenteiden kustannuksella elementtejä kummastakin kielestä. Suomen rakenteiden vastaiset yhden sanan tai lausekkeen koodinvaihdot ovatkin harvinaisempia kuin kokonaisen ilmauksen toisella kielellä sisältävät koodinvaihdot. Siirtorakenteisista muodoista voisi päätellä, että informanttien kielitaju on rapautunut sen verran, että he sallivat suomen rakenteen vastaiset ilmaukset puheessaan. Paljaat muodot taas viestivät välinpitämättömyydestä kummankin kielen rakenteita kohtaan. Toisaalta syynä paljaisiin muotoihin voi olla myös se, että informantit haluavat koodinvaihtotilanteesta nopeasti eroon eivätkä koe tarvetta taivuttaa sanoja. Tärkeintä on, että vastapuoli ymmärtää sanan merkityksen ja sen, mitä informantti tarkoittaa.

Koodinvaihdon rakenteet, kuten funktiotkin, ovat hyvin yksilöllisiä. Ei voida vetää johtopäätöksiä siitä, että tietyn tason tai sukupolven puhujat käyttäisivät tiettyjä rakenteita enemmän kuin toiset. Sukupolvilla sinänsä ei tunnu olevan merkitystä kielitaidolle vaan sillä, kuinka paljon informantit käyttävät suomea nykyään ja millaisessa yhteisössä he ovat kielen alun perin oppineet. Toisaalta hyvin samantaustaisillakin informanteilla voi olla suuria eroja esimerkiksi sulavien vaihtojen ja lyhyiden kielisaarekkeiden määrässä.

Informanttien passiivinen kielitaito vaikuttaa todella hyvältä, vaikka tuottamisen kanssa olisikin paikka paikoin vaikeuksia. Heikostakin suomen kielen tuottamisesta huolimatta amerikansuomalaisilla tuntuu usein olevan intuitiivinen tieto siitä, miltä suomen *pitäisi* kuulostaa. Tästä johtuen he ehkä mieluummin sanovat epävarmoiksi kokemansa ilmaukset kieliopillisesti oikein englanniksi kuin mahdollisesti väärin suomeksi.

5.4. Jatkotutkimuksesta ja suomensuomen tulevaisuudesta

Olisi mielenkiintoista tutkia informanttien amerikansuomea ja koodinvaihtoa tilanteessa, jossa vastapuoli ei osaisi englantia laisinkaan. Miten informantit silloin ilmaisisivat ne asiat, joiden sanomiseen heidän suomen kielensä ei riittäisi? Esiintyisikö heidän puheessaan koodinvaihtoa siitäkin huolimatta, että vastapuoli ei ymmärtäisi siitä mitään? Informanttien haastattelijaksi pitäisi tällöin saada oikeasti englannin kieltä taitamaton henkilö, jotta kielentutkija ei joutuisi valehtelemaan informanteille.

Tutkimusta voisi laajentaa myös tarkastelemalla sitä, mihin sanaluokkiin ja sanatyyppeihin koodinvaihdon kautta ilmaistut sanat kuuluvat. Myös eri sijamuotojen yleisyyttä ja sitä, onko koodinvaihdoissa kyseessä yksikkö vai monikko, voisi tarkastella lähemmin. Joissain tapauksissa sanastollisista vaikeuksista johtuviksi vaihdoiksi analysoidut koodinvaihdot saattavat johtua siitä, että informantit eivät ole varmoja sanan oikeasta taivutuksesta. Toisaalta informanttien ajatuksiin on mahdotonta päästä käsiksi, joten tutkija joutuu tyytymään ainoastaan siihen, mitä kuulee informanttien sanovan.

Amerikansuomen tutkimusta voisi myös toden teolla hyödyntää suomi toisena kielenä -opetuksessa: Kuinka pienellä rakennevarastolla on mahdollista puhua ja ymmärtää suomea? Minkä rakenteiden hallinta tuntuu tärkeimmältä? Millaisten kiertoteiden avulla heikoimmatkin puhujat voivat ilmaista asiansa ymmärrettävästi?

Tutkimukseni alussa mainitsin epäviralliseksi tavoitteekseni havainnoida yhtäläisyyksiä suomensuomen ja amerikansuomen koodinvaihtojen välillä. Nykysuomea ajatellen ja kuunnellen vaikuttaa siltä, että kaksikielisen identiteetin ilmaiseminen englanninkielisten fraasien ja pikkusanojen avulla on yleisin koodinvaihdon funktio myös suomensuomessa. Kaksikielisyyden sijaan kyseessä taitaa kuitenkin olla jonkinlaisen trendikyyden ja nykyaikaisuuden ilmentäminen omassa puheessa, sillä yksittäisten englanninkielisten ilmaisujen käyttö ei vaadi kovinkaan monen sanan osaamista englanniksi.

Natiiveilla suomenpuhujilla ei liene tarvetta sanastollisen aukon paikkaamiseen, mutta epätarkan vastineen välttämiseksi englantia käytetään jo nyt paljon. Muun muassa

tekniikka, muoti ja erilaiset nuorisotrendit kehittyvät niin nopeasti, ettei suomen kieli pysy mukana. Toisaalta uusille asioille ei edes koeta olevan tarvetta kehittää suomenkielisiä ilmauksia, koska englanti on joka tapauksessa niin *coolia*. Suomensuomessa esiintyvät koodinvaihdot lienevät rakenteeltaan enimmäkseen sulavia vaihtoja. Natiivien puheessa tuskin esiintyy *you know*-tyyppisiä fraaseja lukuun ottamatta englannin kielen saarekkeita, enkä usko suomalaisen maalaisjärjen sallivankaan kovin pitkiä englanninkielisiä katkelmia kahden suomalaisen välisessä keskustelussa. Sen sijaan siirtorakenteiset vaihdot ja paljaat muodot saattavat lisääntyä, mikäli englanninkieliset sanat koetaan liian hankaliksi taivuttaa suomen mukaan tai ilmauksen ymmärtämisen kannalta taivutus koetaan kokonaan turhaksi.

Ei liene kuitenkaan aihetta pelätä, että koodinvaihto lisääntyisi räjähdysmäisesti ja suomensuomi alkaisi toden teolla muistuttaa amerikansuomea. Suomen kieli on jatkuvassa kontaktissa englannin ja muidenkin kielten kanssa. Kielet elävät koko ajan, ja kielipoliisin toimimisen sijaan englannin käyttäminen suomen kielen seassa tulisi hyvän maun rajoissa hyväksyä osaksi modernia nykypuhekieltä, *you know*.

LÄHTEET

- AUER, PETER 1995: The pragmatics of code-switching: a sequential approach. Milroy, Lesley – Muysken, Pieter (toim.), *One Speaker, Two Languages: Cross-Disciplinary Perspectives on Code-Switching* s. 115–135. Cambridge: Cambridge University Press.
- AUER, PETER 1998: Introduction. *Bilingual Conversation Revisited*. Auer, Peter (toim.) *Code-switching in conversation. Language, interaction and identity* s. 1–24. London and New York : Routledge.
- CLYNE, MICHAEL 2000: Constraints on code-switching: how universal they are? Wei, Li (toim.), *The Bilingualism Reader* s. 257–280. London and New York:Routledge.
- DABÉNE, LOUISE – MOORE, DANIELE 1995: Bilingual speech of migrant people. Milroy, Lesley – Muysken, Pieter (toim.), *One Speaker, Two Languages: Cross-Disciplinary Perspectives on Code-Switching* s. 17–44. Cambridge: Cambridge University Press.
- GUMPERZ, JOHN J.1982: *Discourse strategies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- HALMARI, HELENA 1997: *Government and Codeswitching. Explaining American Finnish. Studies in Bilingualism Vol.12*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company
- HALMARI, HELENA – COOPER, ROBERT 1998: *Patterns of English-Finnish Codeswitching in Finland and in the United States*. Luukka, M-R., S.Salla & H.Dufva (toim.) 1998. *Puolin ja toisin. AFin-LAn vuosikirja 1998* s. 85–99. Suomen soveltavan kielitieteen julkaisuja no.56. Jyväskylä.
- HIIDENMAA, PIRJO 2003: *Suomen kieli – who cares?* Keuruu: Otavan kirjapaino Oy
- JARRETT-TRYGG, TANIA 1991: *Code-switching in discourse. A case study*. Pro gradu-tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston englannin kielin laitos.
- JOSHI, ARAVIND K. 1985: *Processing of sentences with intrasentential code switching*. Dowty, David R. – Karttunen, Lauri – Zwicky, Arnold M. (toim.), *Natural language parsing. Psychological, computational, and theoretical perspectives* s. 190–205. Cambridge: Cambridge University Press.
- JÖNSSON-KORHOLA, HANNELE 1982: *Amerikansuomen sammumisesta*. Kalevalaseuran vuosikirja 62 s. 46–56. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- JÖNSSON-KORHOLA, HANNELE 1989. *Amerikansuomen kaasussyntaksin erityispiirteitä*. Lisensiaattityö. Åbo Akademi Finska institutionen
- JÖNSSON-KORHOLA, HANNELE 1993: *Lauserakenteesta toisen ja kolmannen polven kielenkäytössä*. Virtaranta, Pertti – Jönsson-Korhola, Hannele – Martin, Maisa – Kainulainen, Maija, *Amerikansuomi* s. 102–127. Tietolipas 125. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- JÖNSSON-KORHOLA, HANNELE 2003: *Pussaa se peipipoki kitsistä petirumaan. Suomalaiset ja suomen kieli Amerikassa*. Jönsson- Korhola, Hannele – Lindgren, Anna-Riitta (toim.) *Monena suomi maailmalla. Suomalaisperäisiä kielivähemmistöjä*. s. 386–448. Tietolipas 190. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki.
- JÖNSSON-KORHOLA, HANNELE – LINDGREN, ANNA-RIITTA 2003: *Monena suomi maailmalla. Suomalaisperäisiä kielivähemmistöjä*. Tietolipas 190. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki.
- KAINULAINEN, MAIJA 1993: *Kielenvaihto kanadalaisperheessä*. Virtaranta, Pertti – Jönsson-Korhola, Hannele – Martin, Maisa – Kainulainen, Maija, *Amerikansuomi* s. 128–158. Tietolipas 125. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- KERO, REINO 1986: *Suomen siirtolaisuuden historia osa I. Pohjois-Amerikkaan suuntautuneen siirtolaisuuden tausta, määrä, rakenne, kuljetusorganisaatio ja sijoittuminen päämääräalueelle*. Turun Yliopiston Historian laitos. Julkaisuja no 10. Turku.

- KOVÁCS, MAGDOLNA 1998: Koodinvaihto amerikansuomessa. Virittäjä s. 996–668.
- KOVÁCS, MAGDOLNA 2001: Code-Switching and Language Shift in Australian Finnish in Comparison with Australian Hungarian. Åbo: Åbo Akademi University Press
- LAUTTAMUS, TIMO 1992: Lainaaminen ja koodinvaihto: havaintoja amerikansuomalaisten kielistä. Virittäjä s. 3–6.
- MARTIN, MAISA 1989: Amerikansuomen morfologiaa ja fonologiaa. Lisensiaatintyö. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitos.
- MARTIN, MAISA 1993: Amerikansuomi kielentutkimuksen kentässä. Virtaranta, Pertti – Jönsson-Korhola, Hannele – Martin, Maisa – Kainulainen, Maija, Amerikansuomi s. 190–197. Tietolipas 125. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- MARTIN, MAISA 2002: Koodinvaihdosta kielenvaihtoon? Virittäjä s. 292–300.
- MILROY, LESLEY – MUYSKEN, PIETER 1995: Introduction: Code-switching and bilingualism research. Milroy, Lesley – Muysken, Pieter (toim.), One Speaker, Two Languages: Cross-Disciplinary Perspectives on Code-Switching s. 1–14. Cambridge: Cambridge University Press.
- MUYSKEN, PIETER 1995: Code-switching and grammatical theory. Milroy, Lesley – Muysken, Pieter (toim.), One Speaker, Two Languages: Cross-Disciplinary Perspectives on Code-Switching s. 177–197. Cambridge: Cambridge University Press.
- MYERS-SCOTTON, CAROL 1993: Duelling Languages. Grammatical Structure in Code-Switching. Oxford: Clarendon Press.
- MYERS-SCOTTON, CAROL 2002: Contact Linguistics. Bilingual Encounters and Grammatical Outcomes. New York: Oxford University Press Inc.
- MYERS-SCOTTON, CAROL – JAKE, JANICE L. 2001: Explaining Aspects of Code-Switching and Their Implications. Nicol, Janet L. (toim.), One Mind, Two Languages. Bilingual Language Processing. Explaining Linguistics 2 s. 84 – 116. Malden, Massachusetts: Blackwell.
- PIETILÄ, PÄIVI 1989: The English of Finnish Americans with reference to social and psychological background factors and with special reference to age. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja B 188. Turun yliopisto. Turku.
- POPLACK, SHANA 2000: Sometimes I'll start a sentence in Spanish *y termino en español*: toward a typology of code-switching. Wei, Li (toim.), The Bilingualism Reader s. 221–256. London and New York: Routledge.
- POPLACK, SHANA – WHEELER, SUSAN – WESTWOOD, ANNELI 1989: Distinguishing language contact phenomena: evidence from Finnish-English bilingualism. Hyltenstam, K. – Obler, L.K. (toim.), Bilingualism Across the Lifespan. Aspects of acquisition, maturity and loss s. 132 – 154. Cambridge: Cambridge University Press.
- ROMAINE SUZANNE 1995: Bilingualism. Oxford: Blackwell Publishers.
- SAHLMAN-KARLSSON, SIIRI 1994: Three studies of American Finnish. Meddelanden från Institutionen för Finska vid Umeå universitet. Umeå.
- TERVALA, JOHANNA 2000: Lainaamisesta ja koodinvaihdosta espanjansuomessa. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitos.
- TOIVONEN, ANNA-LEENA 1963: Etelä-Pohjanmaan valtamerentakainen siirtolaisuus 1876–1930. Historiallisia tutkimuksia LXVI. Helsinki: Suomen historiallinen seura.

VIRTANEN, KEIJO 1986: Siirtolaisten paluu kotimaahan. Virtanen, Keijo – Pili, Arja – Kostainen, Auvo (toim.), Suomen siirtolaisuuden historia III. Sopeutuminen, kulttuuritoiminta ja paluu muutto. s. 259–292. Turun yliopiston historian laitos julkaisuja no 16. Turku.

VIRTARANTA, PERTTI 1971: Finskan i Amerika. Språk i Norden s. 79–109.

VIRTARANTA, PERTTI 1992: Amerikansuomen sanakirja. A Dictionary of American Finnish. Siirtolaisinstituutti. Turku.

VIRTARANTA, PERTTI 1993: Sitaattilainoja, fraaseja, sanontoja. Virtaranta, Pertti – Jönsson-Korhola, Hannele – Martin, Maisa – Kainulainen, Maija, Amerikansuomi s. 128–158. Tietolipas 125. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

VIRTARANTA, PERTTI – JÖNSSON-KORHOLA, HANNELE – MARTIN, MAISA – KAINULAINEN, MAIJA 1993: Amerikansuomi. Tietolipas 125. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

INTERNET-LÄHTEET

U.S Census 1990 ja 2002. Yhdysvaltain suomalaisperäinen väestö osavaltioittain vuonna 1990 ja 2000. <http://www.migrationinstitute.fi> (luettu 21.02.2004)

2001 Cencus of Canada. Kanadan suomalaisperäinen väestö provinssittain 2001. <http://www.migrationinstitute.fi> (luettu 21.02.2004)

English Voices in Finnish Society -projekti:
<http://www.jyu.fi/tdk/hum/englanti/EnglishVoices/EVmainpage.html> (luettu 5.3.2004)